

Rbeto.

billia. Sini aut non debetur laus: loquedo de laude: vt de ea loquit pbs. Na laus semp inest rei in ordine ad aliud. finis aut non ordinat ad alia: sed alia ad ipsum. Ideo of in pmo ethicoz: q nullus felicitate laudat: r ibide scribit q optimoz no est laus: sed aliqd mellus laude. ¶ Secundo differt huius bonum a fine: qz ea que sunt ad finē sunt eligibilia. Est enim eligibile idem qd consiliabile: vt dicitur in tertio ethicoz. Sicut ergo nō est cōsiliū de fine: s; de his q sunt ad finē: ita r electio. ¶ Duo igitur facit pbs s; q dupliciter docet nos cognoscere bonū qd est ad finē cū dubiū est ipsum esse bonū: qz primo facit hoc ex eo q tale bonū est laudabile. Scdo ex eo qd est eligibile. Scda ibi. (Et totaliter eligibilia.) Circa primū duo facit: qz primo dicit id: cui debet laus: debz ee bonū. Scdo qz qd laudatur ab oibus: vel saltē a multis: bonū est: eo q probabile sit nunqz tamā perdi. Et etiā qz bonū est quod laudatur a prudentibus: quia probabile est tales vā dicere. ideo ostendit que sic laudant bona esse. Scda ibi. (Et q inimici.) Dicit q pmo r laudabile supple bonū est: r subdit eam quia nullus laudat non bonum: causa autē quare sola bona sunt laudabilia est: qz bonū finis ordo potissime habet rationem boni. nam malū non dicitur ordinē: sed pūatio nē ordinis: quia huius ordo a fine in laude claudit: vt potest parere ex primo ethico. ideo sola bona sunt laudabilia. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et quod inimici r prauī laudant: velut enī omnes itaz cōfitentur: si r qd qui male passi: ppter euidentiā enim confitebuntur vtiqz: sicut r prauī quos amici vituperant: r boni quos inimici laudant.

¶ Ostendit que laudant ab omnibus: vel a prudentibus bona esse. Et duo facit: quia primo ostendit esse bona que laudant ab omnibus. Scdo que a prudentibus. Scda ibi. (Et quod prudentes.) Circa primū duo facit s; q dupl'r ostendit aliquid esse laudabile ab omnibus. Nam qd aduersarij r prauī laudant: est valde manifeste bonum: propter quod videt sequi: qz omnes talia bona laudant. Rursum qz insani r dementes laudant. videt esse valde manifeste bonum: r ab omnibus laudabile. Primo ergo ostendit esse bona. que laudant inimici r prauī. Scdo q laudat male passi vel insani. Scda ibi. (Si r qui male.) Dicit q illud est bonū qd inimici r prauī laudant. Nam insani semper odiunt aduersarios suos: r prauī diligunt praua quia qualis vnusquisqz: talis est sibi finis. videt qd isti laudant est tantū bonū: qz iam velut omnes confitent ipsū bonum esse. ¶ Deinde cum dicit. (Et si quod qui male.) ostendit esse bonum: quod laudant insani. Et duo facit: qz primo facit qd dictū est. Scdo ad roborationē dictorum adducit quoddā prouerbium. Scda ibi. (Propter quod male dicti.) Dicit ergo: qz illud est bonum si qz qui male passi sunt: hoc est si illi qui sunt male dispositi s; intellectu: r insani supple laudant ipsum: r subdit causas dicti qz si tales confitebunt illud bonū esse: hoc est ppter euidentiā: vt quia illud est manifeste bonum: r hoc manifestat per simile: quia sicut illi sunt prauī: quos amici vituperant: boni quos inimici laudant: ita illud est bonū qz insani: vel prauī: vel inimici laudat. ¶ Ad euidentiā huius similitudis notādū ē: qz bonū s; rei veritatē aliqd dupliciter contrariat. Primo rōne: quia verum est: r sic ei contrariatur insanus: qui vera iudicare nescit. Scdo ratiōe: quia bonum est: r sic ei contrariatur inimici r prauī: quia bona cōsueuerunt vituperare. Et quia testimonij aduersarioz videt esse valde efficax in omni causa: ideo qd laudat pra-

Liber

ui r inimici: r etiā insani: qz sūt qst aduersarij bonoz existētum s; veritatem videt manifeste bonum: r ab omnibus confessum. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Propter quod maledicti fuisse cornithij putabant a Simonide q poesis fecit. De Corinthijs autem non querelas mouebat illion.

¶ Ad roborationē dictorum adducit quoddam prouerbium sive quoddā poema Simonidis: qd fecerat d Corinthijs dicens: ppter hoc: qz lans inimicorum videtur potissime esse de bono: putabant Corinthij maledicti fuisse a Simonide. idest ab illo poeta: qui fecit poesis de eis. Sūt enī tale poema: qz Illion. idest qz Troia nō mouebat querelas: sive non conquerebat de Corinthijs: quo Corinthij vituperabatur: r male dicebāt: qz Troiani qui erant inimici eorum nō laudabant eos de pbitate: cū nullam querimoniam facerent de ipsis. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Et q prudentum aliquis: aut bonorum virorum: aut mulierum preiudicauit: puta Alitē Palas: aut Helenam Thebeus: r Alexandrum beo: r Achilem Homerus.

¶ Ostendit ea esse bona: que laudabant prudentes dicēs: qz illud est bonum: quod aliquis prudentum: vel aliquis bonorum virorum: aut mulierum preiudicat: hoc est ppter alius iudicauit laudādo ipsum: r ponit exemplū. vt puta Alitē dicens bonum quem laudauit Palas: r Helenam laudabat Thebeus: r Alexandrum deo: r Achilem Homerus.

¶ Dubitaret forte aliquis non esse verum quod hic dicitur. Nam cum sit bonum quod laudant insani r prauī: vt superius dicebatur: ab opposito sensu videtur esse malus quod laudant sapientes r boni. ¶ Ideo notandum qz vt circa pncipium huius libri dicebatur dialectica r rhetorica ea sunt contrariorū: r ambo syllogizant contraria. Un non est inconueniens vtrumqz contrariorū esse probabile: vel etiam eidem inesse contraria: vt qz Medea diligebat: r non diligebat: attamen qz contraria simul inesse eidē s; idem non est possibile: idco non potest stare probabiliter qz Medea eodem modo sumpta diligit r odiat: sed pbabile erat eam diligere filios suos: quia mater: r eam odire eos: quia interficiens: sic etiam in rhetorica persuaderi potest esse bonum quod laudant sapientes r boni: r laudant insipientes r prauī: aliter tamen r aliter. Nam verisimile est bonū qd laudant sapientes r boni: quia tales vt plurimum consueuerunt dīcere nāz boni saltē in particulari bene iudicant r vera dicunt: ppter appetitū bene dispositum: r iudicium rectū. ¶ Sapientes etiā saltē in vniuersali bene iudicant ppter intellectū eleuatū: quem habet. Rursum qz prauī insipientes modicum habent de luce cognitua: prauī qz ignorant in particulari: insipientes aut in vniuersali. verisimile est esse manifeste bonū qd iudicant: ideo manifeste etiam verisimile: qd videt ab habente debiles oculos. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et totaliter eligibilia: eligūt autē eligere predicta: r inimicis mala: r amicis bona r polia.

¶ Ostendit que sunt eligibilia dicens: r totaliter eligibilia sunt bona. Eligunt autē omnes eligere predicta: si eligūt amicis bona: r inimicis mala: que aliquo modo superius tacta sunt. dictum enim fuit supra: qz bonum r expediens inimicos habere mala: r per cōsequēs amicos habere bona. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Possibilia autem dupliciter sunt: r que sūt vtiqz: r que facile fiunt: facilia quecumqz sine tristitia: r in modico tempore. Difficile enim determinat

determinat: aut tristitia: aut multitudine tpsis.

Uenatur propositiones ad cognoscendum bona dubia que possunt adaptari tam ad finem quam ad ea: que sunt ad finem. Et duo facit. quod primo venatur propositiones tales: que se habent ut principia et conclusiones. Secunda ibi. (Et quia bene.) Circa primum duo facit: quia primo venatur huius propositiones per respectum ad bona magis communiter sumpta. Secundo ad sumpta magis specialia. Secunda ibi. (Et propria: et que nullus.) Bonum autem quodlibet habet duas generales acceptiones. Prima est: quia habet rationem entis: vel saltem possibilis esse. ideo impossibilia non dicuntur rationem boni. Rursum vniuersaliter quodlibet bonum habet ordinem ad appetitum: et est quid notabile. Duo ergo facit. primo docet nos cognoscere bona ex eo quod sunt possibilis. Secundo ex eo quod sunt voluta. Secunda ibi. (Et si voluit.) Dicit ergo primo: et possibilis supple sunt bona: quia habentur de facili: vel sunt tristitia: vel saltem possunt haberi. Et ostendit quod modis aliqua sunt possibilis dicere: possibilis sunt dupliciter vel que sunt: hoc est que fieri possunt a quibuscumque: vel quia facile sunt: exponit que sunt facilia. nam facilia sunt: que sunt sine tristitia: vel in modico tempore. Nam per oppositum philosophi sic determinant et definiunt difficile: quia difficile est id: quod fit cum tristitia: vel in multitudine temporis. **Deinde cum dicit.**

Et si volunt: volunt autem ut nullum malum aut minus bonum. Hoc autem vel si lateat molestia: vel si persuasit.

Ostendit voluta esse bona dicens: quod si homines aliqua habent ut volunt: illa sunt bona. Et est ratio: quod homines nolunt vllum malum. Et si contingat eos velle malum ratione boni annexi: plus bonum volunt quam malum: vel minus volunt malum quam bonum: vel hoc erit propter ignorantiam: vel si lateat molestia: vel quia est modicum tale malum: vel si molestia sit parua. **Deinde cum dicit.**

Et propria. et que nullus: et superflua.

Docet cognoscere aliqua esse bona secundum quasdam speciales conditiones. Et duo facit: quia primo facit quod dictus est. Secundo dat causas dicit. Secunda ibi. (Honor enim sic magis.) Primo autem dat tres maximas. Nam huius cognitiones tripliciter possunt distingui: quod si aliquid est bonum illud debet esse proportionatum rei: et ideo propria ciuilibus et proportionata ei sunt ei bona: et quantum ad hoc dicit: et propria supple cunctis. Rursum que ardua sunt bona sunt: quia ardua pauci vel nulli habent: ideo subdit bona esse: que nullus habet. Rursum digna et nobilia bona sunt: et quia quanto aliquid est magis necessarium: tanto est minus nobile: et minus dignum iuxta illud quod dicit philosophus de metaphysica: et omnes scientie sunt necessariores illa: dignior autem nulla. ideo quantum ad hoc ait: et superflua supple sunt bona: dicuntur autem hec tres maxime. videlicet quod bona sunt propria: ardua: superflua et sumit quodammodo specialiter: quod non omnia sunt propria. **Deinde cum dicit.**

Honor enim sic magis ex congruetia sibi. Talia autem: que conueniunt secundum genus et potentiam et in quibus deficere putant: et si modica sunt. Hiis enim minus eligunt hoc agere.

Dat causam dicit dicens: quod ea que sunt propria: sunt bona: quia magis est honor ex congruetia quam ex non congruetia. ideo talia: que conueniunt secundum genus: et secundum potentiam supple sunt magis honorabilia. nam quilibet videtur vituperari: quia agit que non sunt sibi propria: et que ei non conueniunt: propter quod assignata est causa: quare propria bona

sunt. Rursum etiam ostendit: quod bona sunt ardua: ut que nullus habet: et honorabilia: ut que sunt superflua: quia in talibus consueuerunt homines deficere: ideo subdit quod homines eligunt agere in quibus putant alios deficere: et dato quod modica sint talia: nihilominus homines eligunt talia agere: quod non esset nisi ea: que non habent ab omnibus: ut superflua: et ardua reputarent potissima bona. **Deinde.**

Et que bene operabilia: possibilis enim ut facilia: bene operabilia autem que omnes: aut multum: aut similes: aut que minores dixerunt.

Uenatur propositiones facientes fidem de bonis dubijs que se habent ut conclusiones Et duo facit: quod primo venatur tales propositiones: que concludunt secundum eas: que conueniunt esse bona omni bono. Secundo venatur propositiones conclusas secundum acceptiones alias. Secunda ibi. (Et quecumque alii.) Notandum autem: quod licet maxime iste quatuor propositiones ultimo possint adaptari finis: et eis que sunt ad fines: in quo differunt ab alijs precedentibus. Attamen due earum dicuntur generales: quia possunt adaptari omni finis: et omnibus: que sunt ad finem. Alij vero tres que non sic adaptari possunt: speciales possunt dici. Et quia due sunt assignate maxime generales: ideo duo facit philosophus: quia primo assignat vnam maximam: que concludit ex possibilis et impossibilis. Secundo assignat aliam: que potest concludi ex volito et non volito. Secunda ibi. (Et que donat.) Dicit ergo quod bona sunt: que sunt bene operabilia esse que dixerunt vel face re possunt omnes: aut multum: aut similes: aut minores. **Deinde. c. d.**

Et que donant amicis: aut que auferuntur ab inimicis.

Assignat aliam maximam: que sumitur ex eo: quod bonum est volitum. Et quia amicus est alter ipse: ea dem volumus nobis et amicis: aut que auferuntur ab inimicis. **Deinde. c. d.**

Et quecumque illi: quos miratur perlegunt agere: et ad que bene nati sunt: et experti: facilius enim dirigere putant.

Assignat alias maximas: que sumuntur ex specialibus: que erant tres. videlicet quod superflua sunt bona ardua et propria. Et sic hec tria facit. Secunda ibi. (Et ad que bene et considerantes.) Dicit ergo primo: quod illa sunt bona: que perlegunt agere illi quos homines mirantur: et quod homines magis: quos habemus in admiratione: non operantur nisi nobilia. et propter necessitatem vite: ideo ista maxima inicitur illi maxime superius assignate quod que sunt superflua: bona sunt. **Deinde cum dicit.** (Ad que bene.) Ponit aliam maximam quod illa sunt bona nobis: ad que sumus bene nati: quod ad illa non ita cito deficiamus. nam experti ad aliquid: et bene nati ad illud: facilius putant dirigere: vel efficere id: hec autem maxima: ut patet inicitur illi: quod que sunt propria: bona sunt. **Deinde cum dicit.**

Et que nullus prauus: laudabile enim magis. et considerantes adipiscuntur. Non enim solum delectabile: sed et melius videtur. Et maxime singuli: ad que tales sunt: puta amatores victorie. si victoria erit ambiciose: si honor avari: si pecunie eodem modo. De bonis quidem igitur: et conferente ex his sumendum persuasioes.

Assignat maximas: que inicitur huic maxime: quod que ardua sunt: bona sunt. Et tria facit secundum quod tripliciter potest sumi arduum. Secunda ibi. (Et considerantes.) Tertia ibi. (Et maxime singuli.) Primo enim arduus est: quod non habetur ex omnibus maxime a prauis: et quantum ad

Rheto.

hoc ait: q̄ bona sunt: quę nullus prauus habet: quia laudabile magis est: quod a prauis non habet. Secundo etiam ardua sunt: quę cum multo desiderio: et multa consideratione habentur. Et quātū ad hoc subdit bona esse: quę cōsiderantes: vel desiderantes adipiscunt: quia tale non solum delectabile est: sed melius videtur esse q̄ delectabile ratione arduitate: quā importat. Tertio ardua sunt respectu vniuscuiusq̄ generis s̄m q̄ illa homines magni amant: et quantum ad hoc dicit: q̄ et maxime bona sunt: ad quę singuli sūt tales: puta si sunt amatores victoria: victoria erit arduum bonum eis. et si sint ambitiosi: erit honor et si auari pecunie: tales: eodem modo desiderant bona: ad quę sunt tales. Ultimo epilogat q̄ de bono et conferente sunt persuasiones ex his quę dicta sunt.

Coniam autem sepe conferentes ambo p̄ferre de eo de quo magis dubitant: consequenter vtiq̄ erit dicendum de maiori bono: et magis conferente.

C Postq̄ p̄ba sumpsit p̄positiones: et elementa de bono et p̄ferente: hic docet nos sumere talia de annexis. Annexa autē vt superius tangebatur sunt duo: maius et minus: et possibile et impossibile. Ideo duo facit: quia p̄mo assignat p̄positiones de maiori et minori. Secundo dat viam ad inueniendū elementa de possibili et impossibili. Secunda pars ibi. (Maximū autē et principū.) Circa p̄mū duo facit: quia p̄mo continuat se ad dicenda. Secundo exequitur de proposito. Secunda ibi. (Sit itaq̄ excedens.) Dicit q̄ sepe cōfiteres siue cognoscentes ambo aliqua cōferre: et esse bona. dubitant de eo: quod magis est bonū siue magis conferens. Ideo consequenter descendū erit de maiori bono: et magis conferenti. **C** Deinde cum dicit.

C Sit itaq̄ excedens quidem tantū: et amplius excessus autem q̄ inexistit.

C Exequitur de proposito. Et duo facit: quia primo p̄mittit definitiones. Secundo ponit p̄positiones ad cognoscendū magis bonum datis pluribus bonis. Secunda ibi. (Necesse plura vno.) Circa p̄mū duo facit: quia p̄mo describit magis magnū. Secundo describit bona. Secunda ibi. (Quoniam igitur bonum.) **C** Propter p̄mū notandum q̄ magnum vt superius tangebatur potest sumi dupliciter absolute: et respectiue. Nam licet magnū semper dicat ad aliquid actum: tunc absolute et simpliciter dicit aliquid magnū quādo respectu sui generis est tale. Ideo nunq̄ est aliquid sic magnū nisi excedat multa: sed cōparatiue tunc est aliquid magnum: quando ad aliquid comparatū illud excedit. ideo paruum simpliciter potest esse magnum comparatiue: et q̄ solum vnum excedit isto modo magnum dici potest. Et quia est dare magnum simpliciter et magnum comparatiue: est dare tertium magnum: quod est commune: ad ista: quę tria magna sūt p̄p̄rio nominib⁹ nominari possunt: vt magnum commune dicatur excedens: magnum cōparatiue dicatur minus: magnum simpliciter detineat sibi p̄p̄rius nomen: et dicatur magnum. **C** Tria ergo facit p̄ba: quia primo diffinit quid est excedens. Secundo quid est minus. Tertio quid est magnum. Secunda ibi. (Magnum autem.) Dicit ergo q̄ excedens: siue magnum cōmuniter sumptum est: q̄ est tantū et amplius. nam quocūq̄ modo sumatur magnum semper ipsa descriptio verificatur de ipso: et quia excedens siue magnum commune est: tale excessus est tale q̄ inexistit. hoc est q̄ existit in alio: et referatur. **C** Deinde cum dicit.

C Et maius quidem semper est plus ad minus.

Liber

C Diffinit maius dicens: q̄ maius siue magnū comparatiue sumptum est: q̄ semper est plus ad id: quod est minus. **C** Deinde cum dicit.

C Magnū autē et paruum: et multum et paucum ad multorum magnitudinē excedens quidem magnum: deficiens autem paruum: et multū et paucum eodem modo.

C Diffinit quid est magnum simpliciter sumptum dicens: q̄ magnum et paruum multum: et paucum semper sunt respectu multorum: vt q̄ est excedens multitudine dicitur magnum: quod est deficiens dicitur paruum: eodem modo est de multo et paucis. **C** Deinde cum dicit.

C Quoniam igitur bonum dicimus: q̄ ipsius sunt gratia: et non alterius eligibile: et q̄ omnia appetunt: et q̄ intellectum: et prudentiam habentes eligunt vtiq̄ et factiuum: et seruatiuum: ad quod sequuntur talia.

C Dat definitionē boni. Et duo facit: quia primo dat definitiones tam boni finis q̄ boni: quod est ad finem. Secundo dat differentiam inter finem: et que sunt ad finem. ibi.

C Quod autem cuius gratia. Diffinitiones autē de bono: quę hic dat: sunt ille eodem: quas superius posuit. v. g. bonū est quod est eligibile gratia sui: non gratia alterius: et quod omnia appetunt: et q̄ eligunt habentes prudentiam et intellectum: vel eligerent si haberent. Et hoc quantum ad bonum finis: et bonum est q̄ est factiuum et cōseruatiuum bonorum: et ad quos sequuntur talia: quę bona sunt hoc quantum ad bonum q̄ est ad finem. **C** Deinde cum dicit.

C Quod autem cuius gratia finis est: finis autē est cuius gratia alia. Ipsum autē bonum q̄ ad ipsum hoc patitur.

C Dat differentias inter finem: et ea quę sunt ad finem dicens: q̄ finis est: q̄ est cuius gratia. nā alia sunt bona gratia finis. non ergo ea quę sunt ad finem: sunt bona p̄pter se: sed propter finem ipsum tantū bonū: siue ipse finis patitur hoc: et habet esse bonum ad ipsum. id est ad seipsum: et propter seipsum. **C** Deinde cum dicit.

C Necessē est plura: imo et paucioribus cōnumerato vno: aut paucioribus maius bonū esse. excedit enim. Quod autem inexistit exceditur.

C Ponit p̄positiones de maiori et minori bono. Et duo facit: quia primo ponit p̄positiones probātes maius bonū ex ratione maioritatis. Secundo ex ratione bonitatis. Secunda ibi. (Et quod eligimus s̄m se.) Prima in duas: quia primo ponit huius p̄positiones ex magnitudine s̄m se. Secundo p̄ ut comparant ad aliud. Secunda ibi. (Et excedentia.) Circa primū tria facit s̄m q̄ maioritas tripliciter potest sumi. scilicet s̄m quantitate: et s̄m sui genus: et s̄m virtutes. Secunda ibi. (Et si maximum.) Tertia ibi. (Et quando hoc idem sequitur.) Dicit ergo primo: q̄ necesse est plura esse maius bonum vno: et esse maius bonum paucioribus. dico autē cōnumerato vno: ita q̄ illa plura excedant pauca in vno: aut paucioribus simpliciter: et subdit causas: quia maius bonū excedit: et quod inexistit: siue quod est in maiori excedit: et quia vnum reseruat in pluribus: et plura excedunt pauciora: siue excedant illa in vno: vel qualitercūq̄: semper plura bona sunt maius bonum q̄ vnum bonū: et q̄ pauciora. **C** Deinde cum dicit.

C Et si maximum excedat maximum: et ipsa ipsa: et quecūq̄ ipsa ipsa: et maximum maximum: puta si maximum

si maximus vir maxima muliere maior: et tota
liter viri mulieribus maiores: et vir maximus
maxima muliere maior: proportionabiliter enim
habetur excessus generum et maximorum: que in ipsis.

¶ **P**onit secundam propositionem sumptam ex excessu secundum
genus dicens: quod si maximum in aliquo genere excedat ma-
ximum in alio genere: tunc ipsa illius generis excedunt
ipsa alterius generis: et convertitur: quia si aliqua unius ge-
neris excedant aliqua alterius generis: et maximum excedit
maximum: puta si maximus vir est maior maxima muliere:
totus et universus viri sunt maiores mulieribus: et maxi-
mus vir est maior maxima muliere: proportionabiliter enim
se habent excessus generum: et excessus maximorum: que
sunt in ipsis generibus. ¶ **D**einde cum dicit.

¶ **E**t quando hoc quidem sequitur ad hoc: illud
autem ad hoc non.

¶ **P**onit tertiam maximam: que sumitur ex maiestate secundum
virtutem. ¶ **A**d cuius evidentiam notandum: quod semper
priora virtualiter referuntur in posterioribus: ut vegetati-
uum in sensitivum: et sensitivum in intellectivum: ideo posteriora
que sequuntur sunt maius bonum quam priora. ¶ **A**dver-
tendum: quod posteriora secundum viam generationis et temporis
sunt antecedentia secundum consequentiam. Nam sensitivum: quod
est posterius ad vegetativum secundum viam generationis: eo quod
in embione sit posterius introductum: secundum consequentiam
est prius: siue antecedens: non consequens. unde bene va-
let: sentit. ergo vivit. Si igitur posteriora secundum generationem
sunt magis bona priora secundum consequentiam magis bona
erunt. ¶ **D**uo ergo facit probatio: quia primo ostendit priora.
Secundo consequentia esse maiora bona: et distinguit quor-
dam dicitur sequi. Secundo exponit membra divisionis. Se-
cunda ibi. (Sequitur autem simul.) Dicit ergo primo: quod qua-
do hoc sequitur non est bonus tantus: distinguit autem tri-
plex sequi dicens quod sequitur unum aliud: aut simul: aut com-
muniter aut potentia: et subdit causam quare illud: quod pri-
cedit est maius bonum: et illud quod sequitur est minus di-
cens: quod usus eius quod sequitur inexistit: siue reservat in eo
quod est alterius. id est in usu prioris: et quod hoc est esse maius con-
tinere aliud: priora sunt magis bona quam posteriora. ¶ **D**einde dicit.

¶ **S**equitur autem aut simul: aut dicitur esse ma-
ius bonum consequenter: aut potentia. In exi-
stit enim usus eius: quod sequitur in eo: quod alterius.
Sequitur autem simul quidem ipsi sanari et vi-
vere. hoc autem ad id non: posterius autem ad
adiscere scire: potentia vero ad sacra predari de-
fectus sustinere. Qui enim sacra predatus fuit
si forte defectum patietur.

¶ **E**xponit membra divisionis tacte dicens: quod vivere sequi-
tur simul. id est statim ad ipsum sanari: scire autem sequitur
posterius ad adiscere: sed sustinere defectum: ut trunca-
ri caput: vel secari sequitur potentia ad sacra: quia quod pre-
datur sacra forte sustinebit defectum: quia patietur penam
dicitur autem illud sequi potentia: quia nec semper
mala agentes sustinent penam: sed possunt sustinere: et sunt
dispositi. ¶ **D**einde cum dicit.

¶ **E**xcedentia idem in maiori. Maiora necesse
excedere. Maius et maioris boni factiva maio-
ra. hoc enim erat esse factiva maioris: et cuius
factivum maius eodem modo. Si enim salu-
bre eligibilis delectabilis: et maius bonum: et

salus delectatione maior.

¶ **P**onit propositiones ad cognoscendum maius bonum: quod
ut maiestas sumitur respectu alterius. Et tria facit: quia
primo docet nos cognoscere hic prout plura magna com-
parantur ad unum parvum. Secundo prout plures causas comparantur
ad effectus. Tertio prout plures effectus ad suas cau-
sas. Secunda ibi. (Et maioris boni.) Tertia ibi. (Et cu-
ius factivum.) Prima propositio talis est: quod si aliqua ex-
cedentia comparentur ad idem parvum: que excedunt ipsum
in maiori quantitate: sunt maiora: et subdit causam dicens:
quod necesse est excedere maius: quia si unum magnum exce-
dit plus parvum quam ad magnum: necesse est quod illud magnum
excedat aliud magnum: vel aliud maius: aliqui autem textus
habent: necesse est excedere: quia si in maiori malus est. et
si maius est excedat in maiori. Secunda propositio talis est: quod
que sunt factiva maioris boni sunt maiora bona: quia hoc
dicebatur: vel erat factivum maioris boni: quod erat maius
bonum. ¶ **T**ertia propositio conversa huiusmodi. videlicet quod eodem
modo illud est maius: cuius factivum est maius: ut si salubre
quod est factivum salutis: est eligibilis: et maius bonum
quam delectabile: quod est effectivum delectationis: tunc sa-
lus est maior delectatione. ¶ **D**einde cum dicit.

¶ **E**t quod eligibilis probatur se: puta robur salubre: hoc
quidem enim non sui gratia: hoc autem sui gra-
tia. quod quidem erat bonum. Et si sit hic qui-
dem finis: hic autem non finis: hic quidem enim
alterius gratia: hic autem sui: puta exercitari
gratia bene habendi corpus.

¶ **O**stendit cognoscere maius bonum per propositiones
sumptas ex ipsa ratione bonitatis. Et ideo tria facit: quia
primo ostendit hoc ex eo: quod bonum habet rationem eligi-
bilis. Secundo ex eo quod habet rationem per se sufficientis. Ter-
tio ex eo quod habet rationem rari et officii. Secunda ibi. (Et quod
unus indiget.) Tertia ibi. (Et quod maius est.) Circa primum
ponit duas considerationes: quarum una sequitur ad aliam.
Secunda ibi. (Et si sit hoc quidem.) Prima consideratio ta-
lis. Illud est magis bonum et eligibilis: quod est tale: ut puta
robur salubre: quia salubre non est eligibile sui gratia: sed
gratia sanitatis hoc. id est robur est eligibile gratia sui: quod
idem erat bonum: quia ita diffinitur erat bonum. videlicet quod bo-
num est sui gratia. ¶ **S**ecunda consideratio talis est. Si hoc est
finis. hoc autem non finis: illud quod est finis: est maius bonum
et dat causam: quia hoc. id est non finis est gratia sui: et ponit
exemplum: ut puta exercitari est gratia bene habendi
corpus. ¶ **D**einde cum dicit.

¶ **E**t quod minus indiget altero quam vel alterius
magis: sufficiens enim: minus autem indiget: quod
paucioribus: aut faciliores indiget.

¶ **O**stendit cognoscere maius bonum ex eo quod bonum ipse
rat per se sufficientiam. Et tria facit: quia primo ostendit
quod est magis per se sufficiens esse maius bonum. Secundo ex
hoc manifestat quod potens esse sine alio est maius bonum
quam illud quod non potest esse sine ipso. Tertio ex hoc ostendit
principium: et causam esse maius bonum quam principium et
causatum. Secunda ibi. (Et quando hoc idem.) Tertia ibi.
(Et si sit principium.) Dicit ergo primo quod indiget altero: est
maius bonum quam alterum: et dat causam: quia est magis suf-
ficiens: et diffinit quid est minus indigere dicens: quod minus
indiget quod paucioribus: aut faciliores indiget. ¶ **D**einde dicit.

¶ **E**t quando hoc quidem sine hoc non erit: aut
non possibile erit fieri alterum: aut sine hoc ma-

gis: sufficiens autem quod non indiget: quare videtur maius bonum.

Ostendit q̄ potēs esse sine altero est magis bonū dicens: quādo hoc non erit: s̄m hoc autē non possibile erit esse vel fieri sine illo: alterū autē non q̄ sine hoc pōt esse vel fieri: supple est magis bonum: et ostendit causam: q̄ magis est sufficiens: q̄ non indiget alio: ideo videt̄ maius bonum: et dicit videt̄ q̄ non intēdit arguere rhetorice nisi raro de necessitate concluditur. **C** Deinde cum dicit.

Et si sit principium: hoc autē non principium.

Et si sit causa. hoc autē non causa p̄pter idem sine causa entis et principio impossibile eē: aut fieri. **E**t in duob⁹ principijs. q̄ a maiori principio maius. **E**t in duabus causis q̄ a maiori causa maius. **E**t conuerso autem duorum principiorum: q̄ a maiore principium maius.

Oportet principium esse melius non principio. **E**t duo facit: quia primo facit q̄ dicitur est. **S**ecundo ostendit: q̄ possumus arguere a contrario sensu. scz quia s̄m aliū modum non principium melius est principio. **S**ecunda ibi. **C** Palaz igit̄ ex dictis. **C**irca primū ponit quatuor considerationes: quarū prima sumitur ex eo: q̄ principium comparatur ad non principium. **S**ecundo ex eo: q̄ causa comparatur ad non causam. **T**ertia ex eo q̄ ex maiore parte principiorū et causa rū arguitur maiore effectuum. **Q**uarto vō ex eo q̄ fit eōuerso. **S**ecunda ibi. **(E**t si sit cā.) **T**ertia ibi. **(E**t in duob⁹ principijs.) **Q**uarta ibi. **(E**cōuerso autē.) **P**rima autē cōsideratio talis est. **S**i hoc sit causa. hoc autē nō causa illud: q̄ est causa: est maius bonū. **E**t dat causas hui⁹: quia p̄pter idem: p̄pter quod ostendebat̄ potens esse sine altero: et melius q̄ non potens sic esse: verificatur iste due cōsiderationes tace: quia sine causa et principio impossibile est esse: aut fieri cātum: aut principium. **T**ertia cōsideratio talis est: quia in duob⁹ principijs illō: q̄ est a maiori causa est maius. **Q**uarta est conuersa hui⁹: q̄ duorum principiorū q̄ est effectiuū maiore ē maius principium. **C** Ad intelligentiā dicatorū notandū: q̄ principium appropriat efficienti: causa autē appropriat fini. natura autē per prius dicit de forma: elementū vero per prius de materia: vt potest patere ex quinto metaphysice: et ex **C**onimētatore super librum physicoz. **F**ecit autē p̄s mentionē de principio et causa nō de natura et elemēto: quia finis et efficiens p̄t esse sine eo: cuius est: sed non materia: neq̄ forma sine eo cuius est forma vel materia. **C** Deinde cum dicit.

Palam igitur ex dictis q̄ vtroq̄ modo est videri maius. **E**t enim si principium: hoc autē non principium videbitur maius. **E**t si nō principium: finis enim maius: et non principium.

Sicut **L**eodamas accusans **C**alistratum dixit eum qui consulit iniuriam facere magis eo q̄ operatus fuit. non enim egisset si consiliū non precepisset. **I**terū autē **C**abrius eum: qui egit: eo qui consulit. **N**eq̄ enim factum fuisset: si non fuisset qui egisset. **H**uius enim gratia consuluere quatenus agant.

Ostendit q̄ vtroq̄ modo possumus arguere probabiliter. scz q̄ principium sit maius bonū nō principio: et eōuerso. **I**deo ait palam esse ex dictis: q̄ vtroq̄ modo conuenit videri maius: et enim si hoc est principium p̄mū: videt̄ ma-

ius: vt patet per cōsiderationē prius positaz. **I**terū si hoc sit non principium: aliud autē principium: non principium videtur maius: quia finis: et non principium est maius: vt etiaz ex dictis patet. **I**tem ex exterioribus istē due cōsiderationes: quē videt̄ contrariē manifestant: et ponit exemplū quādo principium est maius nō principio dicens: q̄ **L**eodamas accusans **C**alistratū: qui cōsuluit quēdā aliū facere iniuriā. **D**icebat dicitū **C**alistratū: ex eo q̄ operatus fuit dando consiliū: magis fecisse q̄ faciens iniuriā: et est ratio: quia iniuriā non egisset: quē egit: nisi ille per consiliū: hoc ei precepisset. **C** Ponit etiam exemplū de **P**trario dicens: q̄ **I**terū quēdā accusauit **C**abriū: id est euz qui egit: siue qui fecit magis fecisse eo: qui cōsuluit. **E**t dat causas: quia propter consiliū consulentis nunq̄ fuisset factum: si nō fecisset qui egisset: quia consuluit fuit gratia hui⁹ quatenus agat: siue quantum fere faciat: et ideo non principium maius est principio: quia habet rationem finis. **C** Ad intelligentiā dicatorū notandū: q̄ post primā causam nihil est contentiuū omnis bonitatis: et ideo **P**lato solū deū appellauit bonitatis essentiā: quia in eo referuat̄ omnis bonitas. **E**t bene dicitur est q̄ scribit̄ sc̄o priorū: quia deo nihil est proficiens: cetera: aut alia: quē non habet omnib⁹ bonitate: aliqua bonitas referuat̄ in alijs: quē nō referuat̄ in ipsis: et aliqua sufficientiā adipiscunt̄: ex eo q̄ vniūtur alijs: quā ex seipsis habere nō possunt: ideo aliqua bonitas est in principio: quē nō est in principio: et eōuerso. **E**t quia rationes rhetorice sunt persuasibiles quēdam. cū igitur vniūtur et idem cōsideratum vno modo sit maius bonū alio: et alio modo cōsideratum alio non sit maius bonū: vtroq̄ modo potest fieri cōsideratio rhetorica. **P**otest et hoc idem ostendi. nam cū duo sic se habere possint: q̄ vniū sit causa alterius: et eōuerso: vt potio est causa sanitatis: et sanitas potio: principium quod est melius nō principio in quantum est causa eius q̄ efficiens: et non principium est melius principio in quantum est causa eius: quia finis.

G rarius est: eo q̄ sine inuidia: puta aurū ferro minus in vsu existens. **A** maiore enim proportio: propterea q̄ difficilior sit. **A**lio modo q̄ sine inuidia raro: quia vsus excedit id: quod pariter. **E**t de d̄

optima quidem aqua. **E**t totaliter difficilior facillior: rarius enim. **A**lio autem modo quid facile difficilior: habet enim vt volumus.

C Postq̄ p̄s venatus fuit cōsiderationes et maximas ad probandum maius bonum: ex eo q̄ bonū habz rationes eligibiles per se sufficiens. **H**ic ostendit hoc idem ex eo q̄ bonum habz rationem rari et difficilis. **E**t duo facit: quia primo facit hoc cōsiderando raritatem et difficultatem absolute. **S**ecundo referēdo eas ad alia. vt ad etates tempora: et loca hui⁹. **S**ecunda ibi. **(A**si autē quid difficilior.) **C** Propter primū notandū: q̄ difficilia sunt delectabilia in acq̄sio esse: quia quāto aliquid laboriosius acquir̄ tāto c̄barius possidet: ideo ait possessa sunt valde b̄ona: s̄vt sunt in acq̄sio sunt tristabilia: ideo quantum ad modū acq̄sitiō facilia sunt meliora difficilibus: et quia vtrūq̄ vt difficile et facile habent rationē bonitatis: ideo duo facit p̄s: quia primo venatur cōsiderationes: ex eo q̄ delectabile: et q̄ habentur facilliter: et sine tristitia est bonum. **S**ecunda ibi. **(E**t delectabilius autem.) **C**irca primū duo facit: quia p̄mo facit quod dicitur est. **S**ecundo quia in raro et difficili quēdā excellentia et abundantia continet̄: docet cognoscere nōa maius bonum ex ipsa abundantia. **S**ecunda ibi. **(E**t quorū sup̄ abundantia

superabundantia.) Circa primum duo facit: quia primo ostendit rarū & difficile esse bonū. Secūdo quia ex hoc habemus viam ad cognoscendum maiortates cause & effectus: & docet nos illud cognoscere. Secūda ibi. (Et quorum opera pulchra.) Tercia prima pars diuiditur in duas: quia primo ponit predictas considerationes. Secūdo ponit considerationes: que sequuntur ex illis. Secūda ibi. (Et cui contrarium.) In prima parte ponit quatuor considerationes: in quarū prima ostendit: quod rarius est melius. Secundo ponit conuersam eius. Tertio ostendit quod difficilius est melius. Quarto ponit conuersam eius. Secūda ibi. (Alio modo id quod sum.) Tercia ibi. (Et totaliter difficilius. Quarta ibi. (Alio autem modo.) Prima consideratio talis. Id quod est rarius: & per consequens cuius inuidia est melius: eo quod sine inuidia: puta aurum minus existens in vltimo quod ferrum est melius ferro: & dat causam: quia talis possessio est vicinior: & magis appetibilis: quia difficilius. Secūda est conuersa huius: ideo ait: quod id quod est sine inuidia: alio modo acceptum est melius raro: & subdit causam: quia vltus talis excedit vltum rari: quia id quod est multotiens: excedit id quod est paucies: & quia bonum in communi reductus est dignus & maius: ideo secundum quod est sepe: est melius raro: ideo dicitur puerbiallyter: quod optima est aqua: quia est quod valde cōe. Tercia talis est: quia difficilius est melius facilius: & subdit causam: quia est rarius. Quarta est conuersa huius: ideo ait: quod alio modo facile est melius difficilius: & subdit causam: quia habet vt volumus. Id est quia sine tristitia acquiritur. Deinde cum dicit.

Et cui contrarius malus. Et cuius priuatio maior: & virtus non virtute: & malitia non malitia malus. hec quidem enim fines. hec autem non fines.

Ponit quasdam maximas: que possunt sequi ex dictis: quarū prima est. Cui contrariū est maius: & ipsum maius & est causa: quia difficilius adipiscitur. Secūda talis. Cuius priuatio est maior: & ipsum est maius: quod eandem causam habet: quia tanto aliquid est magis priuatum aliquo: quanto difficilius acquiritur illud. Tercia talis. Quia virtus est maior & melior non virtute. Nam virtus circa difficile est. Quarta est per oppositum: quia malitia est non malitia maior vel peior. Sumunt autem istę considerationes ex ipsa difficultate: vt patet: tamē p̄ se reducitur eas in hanc causam: quia hec quidem sunt fines: hec autem non fines: quia quanto aliquid est magis virtus: & eius contrariū est magis malus & sua priuatio est peior: tanto illud habet magis rationem finis & boni. Deinde cum dicit.

Et quorum opera pulchriora: aut turpiora maiora ipsa. Et quorum malitia: & virtutes maiores & opera maiora. Quoniam vt cause & principia & que proueniunt vtiq; proueniunt causa & principia.

Quia habitum est supra: quod difficilius: vel maiora: vel econuerso: meliora sunt: quia ex his habemus viam ad cognoscendum maiortatem causarum & effectuum: nam si illa meliora sunt: & eas debemus arguere: quod effectus meliores sunt ex meliortate effectus docet meliortates cause: & econuerso dicens: quod quorum opera sunt pulchriora & meliora: ipsa principia maiora: vel meliora sunt. Et conuertit eam: quia quorum malitia & virtutes sunt maiores: &

opera sunt maiora: & dicit malitia & virtutes: quia ista propositio tenet in malo & bono: & quia si causa valde mala: & effectus valde malus: & causa bona secundum quod vultum in se semper producit effectum bonum. Et dat causam dicit: quia secundum eas proportionē: secundum quā sunt cause & principia sunt: que proueniunt: id est sunt effectus: & econuerso: vt sunt: que proueniunt: id est vt sunt effectus: sunt cause & principia. Deinde.

Et quorum superabundantia eligibilior: aut pulchrior: puta subtiliter videre eligibilior ipso odorare. Et enim visus olfatu: & amatorem sociorum esse quod amatorem pecuniarum magis pulchrum. Quare amor sociorum amore pecuniarum. Et opposite etiam meliorum excellentie meliores: & pulchriorum pulchriores.

Venatur considerationes huius ex ipsa excellentia vel superabundantia. Et duo facit: quia primo venatur hic ex ipsa excellentia secundum se. Secundo ex his: ex quibus consurgit excellentia. Secūda ibi. (Et quorum desideria.) Ponit ergo primo talem considerationem: quod illa sunt meliora: quorum excellentia: aut superabundantia est eligibilior: aut pulchrior: puta ut subtiliter & excellenter videre est eligibilius ipso odorare: simpliciter visus est melior ipso odoratu: vel olfatu: & etiam quia excellenter esse amatorem sociorum est magis pulchrum quod esse amatorem pecuniarum: & conuertitur: ista consideratio. Ideo subdit: quod oppositę & conuersę in veritatem habet quod dictum est: quia meliorum sunt excellentię meliores: & pulchriorum sunt excellentię pulchriorum. Deinde cum dicit.

Et quorum desideria pulchriora: aut meliora. Maliores enim appetitus maiorum sunt: & pulchriorum etiam: & meliorum desideria meliora: & pulchriora propter idem. Et quorum scientie pulchriores: aut studiosiores & res pulchriores: & magis studiose. At enim se habet scientia: & veritas precipit: aut que ipsius vnaqueque & studiosiorum: aut & pulchriorum scientie proportionaliter propter hoc. Et quod iudicabunt vtiq; vel iudicauerunt prudentes: aut multi: aut plures: aut optimi bonum: vel malus necesse sit habere: aut simpliciter: aut si secundum prudentiam iudicauerunt. Est autem hoc commune: & in alijs. Et enim quod & quale: & quantum ita se habet: si vtiq; scientia & prudentia dixerit: sed de bonis diximus. Distinguitur enim bonum: quod si haberent prudentias eligeret vtiq; vnaqueque. Malas igitur quod & malis quod magis prudentia dicit. Et quod melioribus inest: aut simpliciter: aut quod meliores: vt puta fortitudo robore: & quecumque eligeret melior simpliciter: aut quod melior: vt puta iniuria pati magis quod iniuria facit. hoc est iustior eligeret vtiq;

Venatur considerationes: que sumuntur ex his: a quibus consurgit excellentia: & ponit quinque considerationes: quarum prima sumit ex excellentia sumpta ex pulchritudine actuum. Secūda ex pulchritudine habituum. Tercia ex re

etudine intellectus. quarta ex melioritate subiecti. quinta ex bonitate voluntatis. Nam in omnibus his quedam excellentia assignatur. Secunda ibi. (Et quorum scientie pulchrioris.) Tertia ibi. (Et quod iudicabunt utriusque.) Quarta ibi. (Et quod melioribus inest.) Quinta ibi. (Et quod cuique eligeret melior.) ¶ Prima consideratio talis. Quia illa sunt meliora: quorum desideria sunt meliora: aut pulchriora: et subdit causam: quia maiorum sunt maiores appetitus: semper enim maior appetitus est maioris boni: et convertitur ista consideratio. ideo subdit: quod pulchriorum et meliorum sunt desideria pulchriora et meliora propter eandem causam. id est propter hoc: quod secundum quod crescit bonum: videtur crescere appetitus: et convertere: quia debet esse proportio inter actum et obiectum. ¶ Secunda talis. Quorum scientie sunt pulchrioris: et magis studiosae: siue meliores: res ille sunt meliores: et magis studiosae. Et subdit causam: quia scientia est semper vera. Unde ut se habet scientia et veritas: sic res precipit: siue sic res se habet aut vnaqueque res talis est: qualis est scientia: quia est ipsius: et convertitur ista consideratio. Ideo subdit: quod studiosorum et pulchriorum scientie proportionaliter supple sunt studiosae et pulchrioris: et hoc propter hoc. id est propter causam dictam: quae est proportio inter scientiam et rem: siue inter habitum et obiectum. ¶ Tertia talis est: quod prudentes: aut multi: aut plures: aut optimi iudicabunt: vel iudicauerunt esse bonum: vel maius bonum: necesse est sic habere se: ut tales dicunt: aut simpliciter: aut saltem si iudicauerint secundum quod principia sunt. Hoc dicit: quia non est inconueniens sapientes in geometria falli circa merationes. Et addit quod ista consideratio est communis etiam in alijs: quia quidam in substantia: et quale: et quantum: et vnum quodque ita se habet: ut scientia et prudentia iudicant: siue dixit. Et licet sit ista consideratio communis: tamen de bonis secundum ea: quae diximus: videtur habere specialem veritatem: sic enim definitum fuit bonum quod bonum est: quia vnaqueque res sic eligeret: si haberet prudentiam: et sicut bonum est: quod prudentia bonum dicit: sic maius bonum est: quod prudentia maius bonum dicit: ideo aut palam esse in malis quod prudentia magis dicit esse: est magis tale: et quia eodem modo se habet in bono: maius bonum est: quod prudentia maius bonum iudicat. ¶ Quarta talis est. Melius bonum est: quod est in maioribus: aut simpliciter: aut in eo: quod meliores: quia si non est vniuersaliter verum: melioribus meliora esse: tamen in melioribus: puta meliores sunt: semper sunt meliora. Et potest exemplum: ut puta fortitudo est melior robore: accipit enim fortitudinem prout est virtus animae: robur vero prout est virtus corporis: et quia anima est melior corpore: ideo et. ¶ Quinta talis est. Et illud est melius quod eligit melior: aut simpliciter: aut ratione qua melior. Et ponit exemplum: puta iniuriam pati: quia homo iustior eligeret hoc: non illud. ¶ Deinde cum dicit.

Delectabilius autem quod sine tristitia. Et diuturnius delectabile et melius minus bono: bonum enim est aut delectabile: aut quod secundum se eligibile. Et quorumcumque ipsi sibi vel amicis volunt causa esse magis. hec maiora bona. Quorum cumque autem minime: maiora mala.

¶ Venatur considerationes: quae sumunt originem ex ipsa delectatione. Et quia omnes videntur persequi delectabilia. Ideo duo facti: quia primo facit quod dictum est. Se-

condo ostendit: quod omnes aut plures diligunt meliora esse. Secunda ibi. (Et omnes diligunt.) Circa primum duo facit: quia primo venatur considerationes ex ipsa delectatione. Secundo quia dixerat diuturnius delectabile esse melius: quia hoc videtur commune omni bono: quia coniunctum diuturnitati est melius: ideo praedictis considerationibus addit quasdam considerationes communes. Secunda ibi. (Et diuturniora.) ¶ Circa primum ponit tres considerationes. Quarum prima sumitur ex delectatione in se. Secunda sumitur ex delectatione prout refertur ad diuturnitatem. Tertia sumitur ex delectabili et bono prout comparatur ad nos et amicos nostros. Secunda ibi. (Et diuturnius delectabile.) Tertia ibi. (Et quorumcumque ipsi.) ¶ Prima consideratio talis. Delectabile est malus bonum: quia est magis sine tristitia. Secunda talis. Diuturnius delectabile est eligibilius et melius minus bono siue minus delectabili. Et subdit causam: quia bonum est delectabile: aut secundum se eligibile. ideo magis delectabile: et diuturnius videtur maius bonum. ¶ Tertia talis. Illa sunt delectabiliora et maiora bona quorumcumque domines sibi ipsis vel amicis suis volunt esse causa. Quorumcumque autem minime volunt esse causa sibi et amicis: sunt maiora mala: naturaliter enim quilibet vult sibi maius bonum: et fugere maius malum. Et quia amicus est alter ipse: hoc etiam de amico suo. ¶ Deinde cum dicit.

Et diuturniora et firmitiora minus firmis: excedit enim usus: horum quidem tempore: horum autem voluntate. Cum enim volunt existat magis quam firmi. Aut utriusque ex coniugatis: et similibus casibus: et assequuntur: puta si fortiter melius et eligibilis quam temperare te: et fortitudo temperantia: et fortem esse quam temperate vivere.

¶ Ponit quasdam maximas communes: et quia communiter possumus arguere ad ostendendum maius bonum ex diuturnitate et ex firmitate: et ex coniugatis casibus: et similibus. Ideo ponit tres considerationes: quarum prima sumitur ex diuturnitate. Secunda ex firmitate. Tertia ex coniugatis casibus et similibus. Secunda ibi. (Et firmitiora.) Tertia ibi. (Aut utriusque ex coniugatis.) ¶ Prima consideratio talis est: quod diuturna sunt meliora minus diuturnis. Secunda: quod firmitiora sunt meliora minus firmis. Et dat causam dictorum dicens: quod usus horum. id est usus diuturnorum: excedit usum aliorum tempore: ideo melior: et usus firmorum excedit voluntatem: cum enim volunt existant: et durant magis qui firmi sunt. Apparet autem quod philosophus hic appellat firmitatem fortitudinem animi malum: diuturnitatem autem appellat secundum quod huius firmitas se extendit ad alia. ¶ Tertia consideratio talis: quod nos possumus arguere ex coniugatis: et similibus: et casibus: quia alia assequuntur ad ista: puta si fortiter vivere est eligibile: et melius quam temperate: fortitudo est melior quam temperantia: et fortem esse quam temperatum esse: vel quam temperate vivere.

Et quod omnes eligunt quod id quod non omnes: et quod plures quam quod pauciores: bonum enim est quod omnes appetunt.

¶ Dicit dicit philosophus meliora esse quae omnes: aut multi diligunt: et quia intellectus est

ctus est connexus voluntati: quia nunquam potest esse malicia in voluntate: nisi sit aliquis error in ratione. Et ideo duo facit: quia primo ostendit magis apparentia bona: et magis cogitata esse maiora bona. Secunda ibi. (Et que confessorum.) Circa primum duo facit: quia primo dicit quod que omnes diligunt sunt maiora bona. Secundo ponit considerationes: que sumuntur ex consideratione dicta. Secunda ibi. (Et quod litigantes.) Dicit ergo primo: et quod omnes diligunt est maius bonum quam id: quod non diligunt omnes. Et quod diligunt plures quam quod diligunt pauciores. Et subdit causam: quia bonum erat ita diffinitum: bonum est quod omnes appetunt. ergo quanto magis appetunt ipsum omnes: tanto est maius bonum. Deinde cum dicit.

Et quod litigantes potentiores inimici: vel quam quos isti iudicant. hoc quidem enim ac si omnes dicent est. hoc autem precipui et scientes. Et aliquando quidem quo omnes participat maius: utilitas enim non participare. Aliquando autem quo nullus: aut quo pauci. rarius enim. Et laudabiliora meliora enim: et quorum precia maiora: precium enim velut dignitas quodam est. Et quorum damna maiora.

Uenatur considerationes: que sequuntur ex consideratione dicti. Et quia omnes videntur velle quod volunt potentes et communiter videntur diligere laudem: et velle numismata: et fugere damna: ideo ponit quatuor considerationes: quarum prima sumitur ex potentia. Secunda ex laude. Tertia ex precio: siue ex numismate. Quarta ex damnis. Secunda ibi. (Et laudabiliora.) Tertia ibi. (Et quorum precia.) Quarta ibi. (Et quorum damna.) Dicit ergo primo: quod habent litigantes inimici potentiores. supple. est maius bonum quam id: quod habent: quos isti iudicant. siue quam quod habent minus potentes: quia iudicantur a potentibus: et subdit causam: quia hoc quod habent potentes est tale bonum: quod omnes dicerent bonum: sed bonum quod habent impotentes: non potest esse tale: quod omnes iudicarent ipsum bonum: sed scientes et precipui iudicarent ipsum bonum. Habent enim precipui et potentes sensibilia bona: que omnibus apparerent: impotentes autem talia bona habere non possunt. Possunt autem habere bona intelligibilia: que omnes percipiunt esse bona: sed solum illi hoc cognoscunt: qui sunt viri precipui et preclari. Cum ergo bonum sit: quod ab omnibus appetitur. Persuasibile est bona potentius esse maiora bona: licet non oporteat ita esse secundum rei veritatem. Et quia dixerat: quod omnes appetunt esse maiora bona: ostendit quomodo bona communia sunt maiora bona: et quomodo non dicens: quod uno modo: siue aliquo est maius bonum: quod omnes participant: quia utilitas quodam est non participare: quod omnes habent aliquo modo: aliquando: id est alio modo est maius bonum: quod nullus participat: siue quod participant pauci: quod est rarius. Possent autem qui vellet ex dictis tres considerationes accipere. quarum prima. Maiora bona sunt: que potentes habent. Secunda. Maiora bona sunt: que omnes habent. Tertia autem est contraria huius: videlicet maiora bona sunt: que tanquam nulli habent: nec est inconueniens si hoc due considerationes sunt contrarie: quia rhetor contraria persuadere potest. Secunda consideratio principaliter sumpta ex laude talis est. Quod laudabiliora meliora sunt. Tercia

tia talis. Quorum precia sunt maiora: illa meliora sunt. et subditur causa: quia precium est quedam dignitas: siue quedam mensura rei appreciate: ideo quanto precium maius: illa res est melior. Quarta talis. Illa sunt maiora: quorum damna sunt maiora. Et est ratio quod maius est bono maius malum opponitur. Deinde cum dicit.

Et que confessorum: aut apparentium maiorum: maiora. Et diuisa autem in partes maiora videntur. per plura enim diuisa excedit aut videtur. An et poeta ait sic dicentem. Persuade Abeleagrum per singula notare: quot mala hominibus approximant: quorum ciuitas capitur. propterea quidem premuntur. Ciuitatem autem exurit ignis: pueros autem alij dimittunt. Et componere autem et accusare quemadmodum et epitaphium. propterea quod propositio est idem diuisio ni. Compositio enim excessum dat multum. Et quod precipuum videtur maiorum et causa.

Uenatur considerationes et maximas per comparationem ad cognitionem: vel ad apparentiam. Et tria facit: quia primo ponit unam considerationem sumptam ex apparentia simpliciter. Secundo ponit aliam prout apparentia consurgit ex diuisione. Tercio ponit tertiam prout huiusmodi apparentia consurgit ex compositione. Secunda ibi. (Et diuisa autem.) Tertia ibi. (Et componere autem.) Prima consideratio talis. Quod ea sunt magis bona: vel maiora bona: que sunt de numero bonorum maiorum confessorum aut apparentium: hoc est que sunt de numero bonorum: que omnibus apparent bona: et ab omnibus confitentur bona. Probabile enim est talia bona esse: quia nunquam fama omnino perditur. Secunda consideratio talis. Nam quia diuisa in partes maiora videntur: quia sic diuisum per plura vel excedit: vel videtur excedere. Et ponit exemplum de quodam poeta qui ait: id est dicit: siue recitat quendam sic dicentem. Abeleagrum notare per singula: id est notare singulatum: et per partes quot mala approximant hominibus: quorum ciuitas capitur: quia populi premuntur vel occiduntur: ciuitatem exurit ignis: puerosque alij dimittunt. id est negligunt: quod incolę ciuitatis: cum ciuitas capitur: arripientes fugas: dimittunt filios inter manus inimicorum. Tercia consideratio talis est. Quia debemus mala vel bona ad hoc quod videantur maiora componere et accumulare: quemadmodum epitaphium. id est sicut illud scriptum bene narrat. Et hoc propterea quod compositio facit idem diuisio: vel sic habet alia littera: propter hoc idem: quod in diuisio: ne: quia sicut diuisio facit excessum: ita et compositio: ideo subdit: quod compositio excessum facit multum: et videtur principium et est causa maiorum: quia facit apparere alia magna. Ad intelligentiam dictorum notandum: quod compositio et diuisio videntur denotare excessum: videtur opponi toti vniuersali. Non enim debemus in vniuersali narrare mala vel bona si volumus: quod videantur magna: sed per singula sunt enarranda. Compositio autem etiam excessum facit: sed non compositio et totalitas non facit ad excessum: sed totalitas integralis: quia illa mala narrata per singula: ut faciant excessum: sunt aggreganda et accumulanda. Deinde cum dicit.

Quoniam autem quid difficultius et rarius ma

Rhetori.

lus:tempora: etates: et loca: et animi: et potentie faciunt magna. Si enim extra potentias et extra etates: et extra similes: et aut sic: aut hic aut nunc habebit magnitudinem: et bonorum: et pulchriorum: et iustorum: et contrariorum. Unde et inscriptio i olympico vico. anterius quod dem aspectum habens: et super utrumque humerum insculptus piscis qui ex nauis in terram ferebatur: et inficiens ipsum laudabat dicens: ex quibus existerent hoc. Et quod per se natus aduentio difficillius enim. Unde et poeta ait. Per me docibilis sum.

Docet sumere considerationes sumptas non ex difficultate simpliciter: sed per comparationes ad alia. Et duo facit: quia primo ponit huiusmodi considerationes. Secundo ponit considerationes quasdam: que sequuntur ex illis ibi. (Et magni maxima pars). Circa primum duo facit: quia primo ponit considerationem: vel etiam considerationes sumptas penes difficultatem relata ad alias. Secundo ponit aliam considerationem annexam illi. Secunda ibi. (Et quod per se). Circa prima consideratio talis. Quoniam nam difficilius et rarius sunt maius bonum obseruanda sunt tempora: et etates: loca: animi: et personarum: quod faciunt videri magna: quia si aliquid est extra potentiam: et extra etatem: et extra similes: ut quia sui pares: et sue etatis: et sue personarum: nunquam fecerunt talia: quando id factum sit quantum ad modum: aut hic: quoniam ad locum: aut quantum ad opus habebit magnitudinem et bonorum: et pulchriorum: et iustorum: et contrariorum: quia aliquid in aliquo loco: et aliquo modo factum videtur magnum bonum: vel magnum pulchrum: vel etiam contrarium: vel magnum malum: vel magnum turpe: quia simpliciter et absolute loquendo non est tale. Ideo subdit: quod in olympo monte erat quedam inscriptio: vel quedam imago: que anterius habebat aspectum hominis: et supra utrumque humerum insculptum piscis: qui videbatur: quod piscis erat in humeris eius: ac si faceret insultum super eum: et huius imago ex nauis ferebatur in terram. Conuetudo enim erat antiquitus: quod faciens aliquid magnum depingebatur ut haberetur in memoria: et licet non sit magnum portare pisces: vel aliquod pondus in terram: tamen super aquas hoc facere est magnum: ideo illum: qui hoc fecit: fecit sic inscriptum quod accretum laudabat dicens: ex quibus existerent hoc: quasi dicat nulli talia possent. Secunda consideratio huic annexa est: ita quod per se natus est maius annexio in terra omni genere est plus: quod est per se: et per aliud: et subdit causam. Nam tale est maius: quia difficilius. Unde et poeta nolens se laudare dicebat: Per me ipsius docibilis sum.

Deinde cum dicit. Et magni maxima pars: quales epitaphium dicit Perides: iuuentutem ex ciuitate ablatam esse: vel ac ver ex anno si auferatur. Et que in necessitate maioris: optima maioris: puta que in senectute et egritudinibus. Et duorum quod propinquius fini. Et quod ipsi est simpliciter: et quod possibile impossibile: hoc quidem enim ipsi. hoc autem et quod in fine vite. Fines enim magis quam apud finem.

Liber

Hic ponit quasdam considerationes: que sumunt originem ex dictis. Nam arduum siue difficile videtur esse potissime expediens: et existens: et charus: siue virtuosum: ideo tria facit: quia primo ponit maximas et considerationes sumptas ex expedientia. Secundo ex existentia. Tertio ex virtuositate. Secunda ibi. (Et que ad veritatem). Tertia ibi. (Quod ad multa vniuersalius). Circa primum ponit quinque considerationes scilicet quod expediens quantum ad presens quincupliciter potest sumi. Primo prout refertur ad totum. Secundo prout comparatur ad necessitatem. Tertio prout comparatur ad finem. Quarto prout comparatur ad suam facultatem et possibilitatem. Quinto prout refertur ad vitam. Secunda pars ibi. (Et que in necessitate). Tertia ibi. (Et duorum quod propinquius). Quarta ibi. (Et quod ipsi). Quinta ibi. (Et quod in fine). Circa prima consideratio talis est. Quod cuiuslibet magni semper maxima pars est melior: et maius bonum: quia magis expediens. Unde Perides descripsit quoddam epitaphium: ubi dicit: quod iuuentutem ex ciuitate ablatam tale est ac si ver tolleretur ab anno: quia sicut est nobilissima pars anni: ita iuuentus nobilissima pars ciuitatis. Secunda talis. Que sunt in necessitate maioris: sunt meliora: quia magis opportuna: ut puta que sunt in egritudinibus et in senectute. Tertia talis. Quando aliqua duo comparantur ad finem: illud quod est propinquius fini est melius: quia magis expediens. Quarta continet duas considerationes quia illud est melius: quod simpliciter est ipsi homini. scilicet quod est in facultate hominis: quia tali homini expediunt. Et ex hoc sequitur alia consideratio: quod possibile est melius impossibile: quia hoc possibile est ipsi homini: siue in facultate eius. hoc autem ut impossibile non. Ultima consideratio talis. Quod bonum in fine vite est melius: quia fines sunt magis apud finem. id est quia talia sunt propinquiora fini et magis expedientia. Deinde cum dicit.

Et que ad veritatem his: que ad opinionem. Terminus autem eius: quod ad opinionem: quod latere debeat: non utique eligitur. Propter quod tamen bene pati quam benefacere videbit utique eligi. Et quecumque esse magis quam iudicari volunt ad veritatem eius magis propter quod: et iustitiam aiunt parum esse: quia videri quam esse eligibilis sanum autem esse non.

Ostendit magis esse bona: que sunt magis optima. Et ponit tres considerationes circa hoc: quarum una sequitur aliam. Secunda ibi. (Quia si latere debeat). Tertia ibi. (Et quecumque esse magis). Circa prima consideratio talis. Que sunt ad veritatem sunt maiora bona his: que sunt ad opinionem. Et subditur causa: quia existentia: siue virtus est terminus: id est finis eius: quod est ad opinionem. Et quia finis est melior his: que sunt ad finem: ideo existentia preualet opinionem. Secunda talis. Quocumque non eligeretur: si debeat latere: non videtur tantus bonus sicut illud: quod quis eligeret latens. Et quia non est commune: quod quis eligat bene facere: nisi sciretur. Eligunt tamen homines bene pati et bona suscipere: si nullus sciat secundum considerationes hanc: videtur melius bene pati quam bene facere. Tertia talis. Quecumque homines volunt magis esse quam videri: sunt magis eligibilia. Et est ratio quia sunt magis ad veritatem: et dicunt homines iustitiam esse paruum bonum: quod eligibilis est videri iustum quam esse

esse iustum sed sanum esse non sic habet: quod potius quod libet eligeret esse sanum quam videri. ¶ Aduertendum tamen: quod iustitia simpliciter est melior sanitate: sicut bonum anime est melius bono corporis. Et similiter melius est esse iustum quam videri: tamen quia communiter homines cognoscunt solum sensibilia bona: ideo eligerent homines vix plurimum magis videri iustos quam esse. Et quod hoc sufficit ad hoc quod considerationes nunc sunt secundum modum rebotantum. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et quod ad multa vtilius: puta quod ad viuere: et bene viuere: et ad delectationem: et ad agendum bona: propter quod diuitie et sanitas maxime videntur esse: omnia enim habent hec. Et quod. n. minus triste. Et quod cum delectatione: plura enim vno: quare excedit. Et delectatio bonum: et tristitia: et duorum appositum magis totum facit. Et que non latent presentia quam que latent: ad veritatem enim tendunt hec: propter quod vitari videbitur utique magis bonum quam opinari. Et amabile his quidem solum. his autem cum alijs: propter quod non equale damnus: si quis monoculum excecauerit: et duos habentem amabile enim singulariter ablatum est. Et quidem igitur oportet persuasiones ferre exhortando et dehortando fere dictum est.

¶ Ostendit esse maiora bona: que virtuosiora et rariora sunt. Et ponit sex considerationes circa hec. Secunda ibi. (Et enim quod minus). Tertia ibi. (Et quod cum delectatione). Quarta ibi. (Et duorum quod eidem). Quinta ibi. (Et que non latent). Sexta ibi. (Et amabile his). ¶ Prima consideratio talis. quod est ad multa vniuersaliora: id est magis bonum. Est enim virtuosius et rarius: et ideo que valent ad viuere: et bene viuere: et ad delectationem: et ad agendum bona: videntur esse valde bona: propter quod diuitie et sanitas: que habent omnia hec. i. que valent ad omnia predicta videntur esse maxima. ¶ Secunda talis. Bonum quod habetur cum delectatione est maius bonum: et dat causas doctorum: quia plura bona sunt meliora vno. Nam sicut vnus quod valent ad multa est virtuosius et rarius. sic plura bona virtuosiora sunt: et rariora vno bono. Cum ergo delectatio sit aliquod bonum et non tritari: et bonum sit quando delectatio: vel carentia tristitie adduntur bono possessore: et excedit bonum: quod est sine istis possidetur sicut plura bona vnum bonum. ¶ Tertia talis est. Si aliquid bonorum duorum appositum eidem facit totum magis bonum contrarium aliud: illud est minus bonum: quod virtuosius. ¶ Quinta talis. Et ea que presentia non latent sunt meliora quam que latent: quia tendunt magis ad veritatem. Et in hoc sunt meliora et maioris virtutis: propter quod vitari videtur esse magis bonum quam opinari: siue quam scire. sunt enim diuitie magis sensibilia bona quam scientia. ¶ Ultima talis est. Quando his. i. aliquibus inest aliquid bonum amabile: solum his. i. alijs inest bonum tale cum alijs: et non solum vbi inuenitur solitarium: ibi magis bonum: quia est magis charum: et magis necessarium: et ideo non equale damnus inferri: si quis excecauerit de vno oculo monoculum et habentem duos oculos: quia monoculo est ablatum: quod ei erat amabile singulariter: propter quod illa tum est ei maximum damnus. ¶ Ultimo epiloga: quod fere dictum est: ex quibus oportet persuasiones ferre: vel facere exhortando et dehortando.

Primum autem et principium omnium ad posse persuadere: et bene consulere ciuitates: omnes accipere et vniuersumque consuetudines: et leges: et presertim distinguere.

¶ Postquam philosophus posuit elementa et propositiones de bono presertim: ut de maiori et minori. hic dat vnam viam ad inueniendum talia circa aliud: aut annerum: ut circa possibile: possibilitas et impossibilitas in persuadendo dupliciter habet esse. Primo ex fine. Nam quia finis imponit necessitatem his: que sunt ad finem: si volumus scire. vtrum per talia possumus persuadere isti ciuitati: vel non possumus: oportet nos scire finem eius. Et quia secundum diuersas ciuitates sunt diuersi fines: oportet nos accipere ciuitates et vnamquamque ciuitatem cognoscere: vnde cum ciuitates et vniuersaliter omnia moralia videantur reponunt in sua specie potissime per finem: sic naturalia reponuntur per suas formas: sicut in naturalibus ex formis et naturis eorum sumitur possibilitas et impossibilitas: ita et in deliberatio negotio ex fine debet sumi possibilitas ad persuadendum: sed talia habent esse ex moribus et consuetudinibus ciuium. Nam si sciuerimus mores et leges ciuium erimus magis potentes ad persuadendum eis. Duo ergo facit philosophus in hoc capitulo: quia primo premitit intentionem suam. Secundo exequitur de intento. Secunda ibi. (Persuadentur enim omnes). ¶ Dicit ergo primo quod omnium principiorum istud est maximum ad posse persuadere: et bene consulere: accipere ciuitates omnes: et distinguere presertim vniuersumque: siue leges: et etiam presertim legibus et presertim. Deinde.

¶ Persuadentur enim omnes conferentes. Quod fert enim quod saluat ciuitatem. Adhuc autem precipua quidem precipua enunciatio. Precipua autem diuisa sunt secundum ciuitates: quot enim ciuitates: tot et precipua sunt.

¶ Exequitur de intento. Et duo facit: quia primo ostendit quod oportet distinguere ciuitates ipsas. Secunda ibi. (Sunt autem ciuitates quatuor). ¶ Circa primum duo facit secundum quod dupliciter probat: quod cognoscere ciuitates facit ad bene posse persuadere. Secunda ibi. (Adhuc autem precipua). ¶ Prima ratio talis. Omnes persuadentur conferentes: quia quilibet eligit bona et conferentia. conferunt autem quod ciuitates saluat. Si ergo volumus posse persuadere: oportet nos scire distinguere ciuitates: ut sciamus: que saluant ciuitates: et que ciuitatibus conferunt. ¶ Secunda ratio talis. Adhuc preter rationem dictam enunciatio et cognitio finis: qui precipue et principaliter in quolibet est attendendus circa precipua est principalis ad persuadendum. sed ipsa precipua et ipsi fines sunt diuersi secundum quod ciuitates distinguuntur. Si ergo finis est precipua et principalis ad posse persuadere: cognitio ciuitatis erit etiam precipua ad tale posse. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Sunt autem ciuitates quatuor: democratia: oligocratia: aristocratia: monocratia. Quare quod quidem dominatur: et quod iudicat. Horum autem vtiq; erit pars: aut totum horum.

¶ Distinguit ipsas ciuitates. Secundo quilibet enunciat dat suum finem. Tertio concludit ex dictis: quod cognoscere consuetudines: et leges: et conferentia facit ad posse persuadere. Secunda ibi. (Sine vtiq;). Tertia ibi. (Pala igit). ¶ Circa primum duo facit: quod primo facit quod dicitur. Secunda diffinit vel notificat vnamquamque ciuitatem. Secunda ibi.

Rhetori.

(Est autem democratia). Dicit ergo primo: quod ciuitates sunt quatuor: democratia: oligarchia: aristocratia: et monarchia. Et quia quilibet ciuitatum denominatur a dominatione: vel a principatu: ut monarchia quasi principatus vnus: democratia quasi principatus virtutis: et sic de alijs. Ideo addit: quod scire: qui dominatur in ciuitate: et quod ciuitates iudicari: erit aliqua pars horum: vel totum horum: id est erit aliqua pars ad cognoscendum huiusmodi ciuitates: vel potius erit totum: quod potissima et tota cognitio ciuitatum est per distinctionem principatum. **C** Deinde etc.

C Est autem democratia quidem ciuitas: in qua forte distribuunt principatus. Oligarchia autem in qua: qui in honorabilibus. Aristocratia autem in qua: qui sunt in eruditionem. Eruditionem autem dico eam: que a lege posita. Qui enim manserint in legitimis: in aristocratia principantur. Necessesse autem hos videri optimos. Unde et nomen accipit hec monarchia secundum nomen: in qua vnus omnium dominus est. Harum autem: que quidem secundum ordinem quendam regnum. Que autem indeterminata tyrannis.

C Notificat ciuitates: et quatuor facit. quia primo dicit quod est democratia. Secundo quid oligarchia. Tertio quid aristocratia. Quarto quid monarchia. Secunda ibi. (Oligarchia autem). Tertia ibi. Aristocratia autem). Quarta ibi. (Monarchia autem). Notificatur autem democratia: quia est ciuitas: in qua forte distribuunt principatus. Nam in tali ciuitate dominatur totus populus: vel quasi totus. Et quia vniuersaliter quilibet vult esse libere quodammodo par alij: ideo in ea honores et ciuitates pariter diuiduntur forte. Oligarchia autem notificatur sic: quia est ciuitas in qua qui fulgent honorabilibus dominant: quia in huiusmodi ciuitate dominantur diuites: quibus potissime exhibetur honor. Aristocratia sic notificatur: quia est ciuitas: in qua dominantur: qui sunt excellentiores secundum eruditionem: eruditionem dico eam: que a lege. Nam qui manserint in legitimis in aristocratia dominant. nam in tali ciuitate dominantur prudentes: non prudentes quocumque modo: sed in legalibus. ideo subdit: quod necesse est hos sic prudentes videri optimos in tali ciuitate. Unde hec et ipsa aristocratia accipit nomen ab ipsa cognitione legalium. Nam si dicitur aristocratia principaliter virtutis: hoc est in quantum intentio legislatoris est inducere homines ad virtutes. Monarchia autem secundum quod nomen designat est ciuitas: in qua est vnus dominus omnium. Illarum autem ciuitatum in quibus solus vnus dominatur illa: que est secundum originem quandam: ut secundum originem debitorum dicitur regiminum: vel regnatiua. Illa autem que est indeterminata: et caret tali ordine: dicitur tyrannis. **C** Deinde.

C Fines vtiq; vniuersusq; ciuitatis non oportet latere. Fingunt quod ad finem. Est autem democratice quidem finis liberalitas. Oligarchie autem diuitie. Aristocratice vero: que circa eruditionem et legitima. Tyrannidis autem custodia.

C Assignat finem vniuersisq; ciuitati dicens: quod si volumus persuadere et bene consilire: oportet nos non latere fines vniuersisq; ciuitatis. et dicit causam: quia finem homines eligunt: quod est ad finem. Ideo subdit: quod finis democratice: in qua dominatur populus: et quilibet vult esse par alij est libertas. Finis oligarchie: in qua dominantur diuites sunt diuitie. Finis aristocratice: in qua dominantur eru-

Liber

diti secundum legem: sunt ea: que circa eruditionem: et legitima: ut quod homines sint eruditi: et sciant legalia: et sciendo obseruent ea. Finis tyrannidis est custodia corporis: comodius proprium: quia tyrannus non intendit bonum subditorum sed bonum suum. **C** Ad euidentiam dictorum notandum: quod cum sex sint ciuitates: tres bonae: regnatiua: aristocratia: et thimocratia: et tres male istis opposite: ut tyrannia: oligarchia: et democratia. Philosophus tamen dicit hic ciuitates esse quatuor: quia non fuit intentionis sue determinare de istis ciuitatibus: nisi ratione diuersitatis finium: quia thimocratia et democratia quantum ad presens spectat: aliquo modo habent eundem finem: in quantum utrobique quodammodo intenditur libertas: ideo ut est presens speculationis vna non ponitur in numero cum alia: sicut et regnatiua quodammodo videtur respicere eundem finem cum aristocratia: quia si cum in aristocratia intenditur eruditio secundum legem: ut ciues eruditi in talibus obseruent leges et sunt virtuosissimi: sic intentio regni videtur inducere homines ad virtutem: ideo numerando fines ciuitatum philosophus non assignauit finem regnatiue: sed tyrannidis. **C** Possimus aliter dicere: et forte melius. Nam bonum est vno modo: malum autem multipliciter: ideo omnes boni quodammodo concordant in fine: quia ponunt finem suum in bono secundum rationem: mali autem non sunt concordantes: nec ponunt finem suum in vno bono. Unde et aliter et aliter sunt dispositi secundum appetitum: aliter et aliter feruntur in bonum: ideo omnes tres ciuitates bonae secundum quod huiusmodi sunt: habent quodammodo vnum finem: in quo in omni bona ciuitate principaliter debet intendi bonitas ciuium. Male autem ciuitates: que sunt tres habent tres diuersos fines: ita quod in vniuerso sunt quatuor fines: id est distinguit philosophus quatuor ciuitates. **C** Deinde cum dicit.

C Malam igitur: quod ea que ad finem vniuersi vniuersi consuetudines: et legitima: et conferentia diuidenda: siquidem eligunt ad hoc referentes.

C Concludit ex dictis legitima et consuetudines posse aliquid persuadere. Et duo facit: quia primo facit quod dictum est. Secundo adducit rationem quidam. Secunda ibi. (Quoniam autem non solum). **C** Dicit philosophus esse ex dictis diuidendum esse ea: que sunt ad finem et consuetudines et talia: quia debemus scire et diuidere ea: que sunt ad fines et consuetudines vniuersi vniuersi: et legitima: et conferentia ad ista: quia quicumque eligunt aliquid. eligunt ex eo: quod referunt ipsum ad hoc: id est ad finem: et secundum diuersos fines sunt diuersae consuetudines: et diuersae leges: ideo si oportet nos scire diuersitatem finium inter ciuitates consuetudinum et legum: ut sumus potentes ad bene persuadendum. **C** Deinde cum dicit.

C Quoniam autem non solum persuasiones fiunt per demonstratam orationem: sed et per moralem: eo enim quod apparet quale quidem hic dicitur credimus. Hic autem si bonus appareat: aut ventulosus: aut ambo oportebit vtiq; mores vniuersi vniuersi ciuitatis nos habere. Ad hoc enim vniuersi vniuersi maxime persuasuum necesse ad vnam quantu esse.

C Adducit rationem ad hec. et tria facit: quia primo facit quod dictum est. Secundo docet nos cognoscere diuersitates nostrorum. Tertio epilogat. Secunda ibi. (Deo autem accipientes). Tertia ibi. (Quod quidem igitur). Dicit ergo primo: quod persuasiones non solum fiunt per demonstratam orationem: sed etiam fiunt per moralem locutionem

siue per

siue per mores: vt ex parte loquētis: vt ex eo qđ hīc dīcēs: apparet qualis quidam. Nam credimus domināti si apparet nobis bonus: aut beniuolus: aut ambo. Et qz potissime nos apparem⁹ beniuoli et boni moris: ex eo qđ scim⁹ nos conformare moribus ciuū: ideo vt possimus bene persuadere: oportebit nos habere: siue scire vniuscuiusqz ciuilitatem: qz mores vniuscuiusqz maxime videmus persuasuum esse: necesse est ad persuadendū vnumquodqz siue ad vnamquāqz persuasionem faciendaz esse nos scētes talia. ¶ Deinde cum dicit.

Hec autem accipientur per eosdē locos: mores quidem manifesti sū electionem: electio autem refertur ad finem.

Dicit p̄ illos eosdē locos. i. per illaz eandē viam: et per eadem documenta: per que accepimus esse diuersas ciuilitates. Nam sicut per diuersos fines sunt ciuilitates diuersę: et alie et alie saluant aliam et aliam ciuilitatem. Iterum sū diuersos fines sint leges: et consuetudines: et mores diuersi: ideo subdit: qđ mores sunt manifesti sū electione. electio autē refertur ad finem: ideo sū diuersos fines sūt diuersi mores. ¶ Deinde cū dicit.

Que quidem igitur oportet affectare exhortātes vt futura: aut existentia: et ex quibus oportet conferentes persuasiones accipere. Adhuc autē de his: que sū ciuilitates moribus et legitimis: per que et qualiter abundabimus in quātum cōmensurable erat presentis tēp̄i diximus: dictum. n. est diligenter in politicis de his.

Epilogat dicens: nihil ex dictis esse: que exhortantes opz affectare tanq̄ existentia. i. tanq̄ presentia: et que tanq̄ futura: vt per presentia futura adipiscamur: et etiam dictum est: ex quibus oportet accipere persuasiones conferentes. i. de conferenti et bono. Adhuc autē per que: et qualiter habebimus de his moribus: et de his legitimis: que sunt sū ciuilitates exquisite distinguere non est presentis speculationis: quia dictum est diligenter de his in politicis.

Dist hec autē dicamus de virtute et malicia: et turpi et honesto: isti enim fines laudant et vituperant.

Superius determinauit p̄s de negotio deliberatio. hic determinat de exclamatio. Et duo facit: qz p̄mittit qđā p̄ambulā ad propositū. Secūdo exequitur de intento. Secūda ibi. (Honestum quidem igitur est). ¶ Circa p̄mū trā facit: qz p̄mo p̄tinuat se ad dicenda. Secūdo ostendit vtilitatem huius tractatus. Tertio manifestat necessitatem eius. Secūda pars ibi. (Accidet autē simul). Tertio ibi. (Quā autē accidit sine studio). Dicit ergo primo: qđ post h̄. i. postqđ determinauimus de deliberatio negotio: discamus de virtute et malicia: et de turpi et honesto: quia isti sūt fines laudati et vituperati: et circa ista versatur exclamatiuum negotium: de quo intēdimus tractare. ¶ Deī. c. d.

Accidet autē simul de his dicentes: et illa facere: ex quibus quales quedam extimabimur s̄ mores: qđ erat secūda persuasio ex eis dē nos talia fide dignū poterimus facere ad virtutē.

Ostendit istum tractatum esse vtilē dicens: qđ dicētes de his: que pertinent ad exclamatiuum negotium accidit simul et facere illa. i. ostēdere illa: ex quibus extimabimur quales quidem sermones: qđ erat secūda persuasio: nā di

ctum fuit supra persuasionem fieri tripliciter: ex parte rei per entimemata: ex parte dicētis propter mores: ex parte audientis per passiones. vnde in secūdo libro vbi dēterminatur de persuasionem sumpta ex parte dicētis remittit nos p̄s ad istud caplm. Dat autē causam dicti dicēs: qđ ex eis dē possumus facere nos et alium dignū fide s̄ virtutem: in quo apparet magna vtilitas huius tractatus: qđ non solum ex eo scimus laudare et vituperare alios: quod pertinet ad r̄betorem. Sed cum hoc poterimus ostēdere nos et alios dignos fide: quia hominibus virtuosis et morigeratis fides adhibetur. ¶ Deinde cum dicit.

Quoniam autem sine studio et cum studio laudare sepe non solum hominem: aut deū: sed inanimata et aliorum animalū quodcūqz eodem modo: et de hoc accipiēde p̄positiōes.

Quare q̄tū exēpli grā dicamus et de his.

Ostendit istum tractatum esse necessariū. ¶ Ad cuius euidentiam notandum: qđ quoniam scūqz contingit aliqd fieri sine studio: vt quia fit a casu: et cum studio: vt qz fit ex experientia et cōsuetudine: semper in tali negotio necessaria est ars: que ea dirigat: sicut supra ostendit p̄s: qz continebat persuadere a casu: et a cōsuetudine. Ostēdit qđ cōtingebat ipsa per artem dirigere. hoc est ergo qđ ait: qz accidit sepe laudare cū studio et sine studio: non solū hominem aut deū: vt intellectualia: aut irrationalia: sed inanimata et vnumquodqz aliorum animalium: ideo necessaria est ars de tali negotio: ideo subdit: qđ eodem modo sicut accepimus p̄positiōes de deliberatio: accipiēde etiaz sunt p̄positiōes de hoc. i. de exclamatio. Et dat modū qualiter intendit de hoc determinare dicens. dicamus de his: que pertinent ad tale negotium: q̄tū permittit gratia exēpli: hoc etiaz figuratiter et superficialiter: siue sūmatim: vt habet alia littera: qz nec spectat ad r̄betorem exquisite: et per causam incedere. ¶ Deinde cum dicit.

Honestum quidem igitur est quodcūqz propter se existens laudabile est: aut quodcūqz bonum existens delectabile est: qz bonum. Si autem hoc honestum ē necesse virtutem eē honestum: bonum enim existens laudabile est.

Exequitur de intento. ¶ Circa quod notandum: qđ sicut in deliberatio negotio p̄s docuit nos cognoscere consiliabilia: de quibus deliberamus: et fines per quos exhortamur: et postmodū p̄positiōes et clementa tam de fine de liberatio qđ de his: que fini annectuntur: sic hic prius docet nos cognoscere qđ sit honestū: et s̄ qđ sunt p̄tētia ad honestatē: circa qđ sūt laudes et vitupia. Secūdo docet nos formare p̄positiōes et clātas de laude et vitupio qđ de his annexis. Secūda ibi. (Quā autē signa et talia). ¶ Circa p̄mū duo facit: qz p̄ diffinit qđ est honestū: qz v̄tus et p̄tes v̄tutis: et ea que h̄nt ordinē ad virtutē et honestatē p̄tinere: manifestat qđ sūt talia. Secūda ibi. (Virtus autē est). In diffiniēdo honestū ponit duplicē descriptionē eius dicens: qđ honestū est quocūqz propter se eligibile laudabile existens. ¶ Secūda talia. Quia honestum est quodcūqz existens bonum est delectabile: quia bonum: si hoc est honestum: vt diffinitum est: necesse est esse virtutem quā honestum. cū virtus sit existens bonum et laudabile. ¶ Ad intelligentiam dictorum notandum: qđ honestum dupliciter potest accipi. p̄m^o sū se. 2° p̄parationē ad nos. Secūdo se acceptū hōestū ē p̄ se eligibile: qz nihil ē honestū p̄ se: qđ nō habet in se vnde eligatur. Sed si honestū comparatur ad nos: vel ad eos: quos habet delectare: sic honestum est bonum

Rhetori.

Inducens delectationem: qz bonum fm se: nam mala fm se non sunt delectabilia. Sed si aliquis delectatur in eis: hoc est: qz aliquis habens appetitum corruptiuum male cōformatur: qz qualis vnusquisqz est: talis sibi finis videtur. Donesta autē de se sūt talia. i. delectabilia: pp qd apparet sufficientia diffōnum assignatarū. **C** Deinde cū dicit.

C Virtus autem est quedam potentia vt videtur: acquisitiua bonorum: z seruatiua. Et potentia benefactiua multorum: z magnorum: z omnium circa omnia.

C Ostendit quid sit virtus: z quid partes eius: z que habet ordinem ad virtutem. Ideo tria facit. Secūda ibi. (Partes autē virtutis). Tertia ibi. (De alijs autē difficile). Dicit ergo primo: qz virtus est quedā potentia: que vt videtur. i. manifeste est acquisitiua bonorum z seruatiua: qz per virtutē acquirimus honore z gloriā: z multa bona. z est etiaz virtus potentia benefactiua multoz z magnoz qz ad opera eius: qz virtus semp est circa arduum z difficile: ita qz hęc virtus est circa hęc magna: illa vero circa illa. Virtus autem omnium. i. virtus simpliciter sumpta est circa omnia. **C** Deinde cum dicit.

C Partes autē virtutis: iustitia: fortitudo: temperantia: magnificētia: magnanimitas: liberalitas: mansuetudo: prudentia: z sapientia.

C Determinat de partibus virtutis. Et tria facit: qz primo distinguit partes virtutis. Secundo comparat eas adinuicem. Tertio diffinit vel notificat vnamquāqz illarū partium. Secūda ibi. (Necesse autem maximas). Tertia ibi. (Adhuc autē iustitia). Dicit ergo primo: qz pres virtutis sunt iustitia: fortitudo: z temperantia qz ad virtutes morales: cardinales: magnificētia: magnanimitas: liberalitas: mansuetudo qz ad virtutes aliquas morales: prudentia: z sapientia qz ad intellectuales. **C** Deinde.

C Necesse autem maximas esse virtutes eas: qz alijs honoratissime: siquidem est virtus potentia benefactiua: ppter hoc fortes z iustos maxime honorant: hec quidē enī in bello: hec autem z in bello z in pace vtilis ipsi. Deinde liberalitas: emittunt. n. z non alterātur de pecunijs: maxime quas appetunt alijs.

C Comparat huiusmodi virtutes adinuicem. Nam si virtutes sunt honeste z honorabiles: qz sunt magis honorabiles: tanto sunt maiores virtutes: propter qd necesse est maximas virtutes esse eas: que sunt honorabilissime alijs virtutibus: qz si virtus est potentia benefactiua: z ex beneficy quis honoratur: oportet esse proportionem virtutis adinuicem fm qz sunt magis z minus honorabiles: ideo subdit: qz fortes z iustos maxime homines honorant: qz si hoc. i. fortitudo est vtilis z benefactiua in bello. hęc autē. i. iustitia est vtilis ipsi ciuibz i pace z bello. Deinde autem post dictas virtutes est honorabilis liberalitas: quas aliqui maxime appetunt. Videntur ergo hęc tres virtutes quodāmodo alias morales excellere: quia magis benefactiue. **C** Aduertendum tamen: qz ab hac cōmendatione non excluditur magnificētia: cum magnificus sit maxime pecuniarum emissiuus: nec excludit magnanimitas cū opere magnus circa singulas virtutes. **C** Deinde zc.

C Adhuc autem iustitia quidē est virtus: pp quam que sua singuli habēt vt lex pcpit. In iustitia autē: pp quā aliena: nō vt lex pcpit. For

Liber

titudo autē: ppter quas actiui sunt bonozū operum in periculis: vt lex pcepit: z obsequentes legi. Timiditas autē contrarium. Temperantia est virtus: propter quā ad delectatōes corporis ita se habent: vt lex pcpit. In continentia autem contrarium.

C Notificat huiusmodi partes virtutum. Et duo facit: qz primo notificat virtutes morales. Secūdo intellectuales. Secūda ibi. (Prudentia autem est). **C** Circa primum duo facit: quia primo notificat virtutes: que cōmuni noie dicuntur cardinales. Secundo notificat alias. Secūda ibi. (Liberalitas autem). **C** Circa primum tria facit: qz virtutes morales cardinales tres sunt: quia primo notificat quid est iustitia z eius oppositum. Secundo quid fortitudo. Secūda ibi. (Fortitudo autem). Tertia ibi. (Temperantia autem). Dicit ergo primo: qz adhuc ppter ea: que diximus de iustitia: notificemus ipaz: ideo autē: qz iustitia est virtus: propter quas singuli habent que sua sunt: vt lex pcpit. Iniustitia autem est eius oppositum: propter quod habentur aliena: nō vt lex dicit. Postea notificat fortitudinem: que est virtus: propter quam in periculis homines sunt actiui bonozū operum: vt lex pcpit: z propter eā ciues sunt obsequentes z obediētes legi. Timiditas autē est cōtrariū eius. Postea notificat temperantiam dicens: qz temperantia est virtus: ppter quas hoies ita se habent ad delectatōes corporis vt lex pcpit. In continentia autē est triū eius. **C** Deinde cum dicit.

C Liberalitas autem circa pecunias benefactiua. Illiberalitas autem contrarium. Magnanimitas autē virtus factiua magnorum beneficiorum. Pusillanimitas autē contrarius. Magnificētia autem virtus in expensis magnitudinis factiua. Pusillanimitas autem z paruitas contrarium.

C Notificat virtutes morales nō cardinales. Et tria facit: qz sunt tres hō virtutes: qz notificat: qz p notificat liberalitatem z eius oppositū. Scdo magnanimitatem z ei' oppositū. Scdo ibi. (Magnanimitas autē). Tertia ibi. (Magnificētia autē). Inia ptiū pz legendo sram. **C** Deinde. c. d.

C Prudentia autem est virtus intellectiua: fm quam bene consiliari possunt de bonis z optimis dictis ad felicitatem: z de virtute quidem igitur d malicia vniuersaliter: z de partibus dictum est fm presens tempus sufficienter.

C Notificat quid est prudentia dicens. qz est virtus intellectus. i. intellectualis: fm quam homines possunt bñ consiliari de his: que dicuntur optima: z bona ad felicitatem. Epilogat autem dicens: qz de virtute z de malicia vniuersaliter: z de partibus eius dictum est fm qz presens tempus sufficienter habet. i. qz spectat ad pns negociū. **C** Deinde.

C De alijs non difficile videre. Abanifestum enim: qz necesse factiua virtutis eē bona: ad virtutē enim: z que a virtute fiunt: talia aut signa virtutis z opera.

C Postqz determinauit de virtute z partibus eius. hic determinat de his: que habent aliquem ordinem ad ipsz. Dec autem ad tria genera reducunt: quia quedam sunt cause virtutis z factiua eius: vt opera que virtutem pcedunt: quedaz que sunt effectus virtutis: z opera eius vt actiōes z opera

z opera eius: vt ipsam sequuntur: quedam autem sunt signa virtutis: vt delectationes z talia: qz signum generati habitus est delectationem z tristitiam fieri in opere. Hec autem omnia de leui manifestantur: si sciuerimus: que e virtus: z que partes eius: ideo ait: qz de alijs. i. de his: que habent ordinem ad virtutem: non difficile est videre: qa est necesse factiua virtutis esse bona: quia talia habet ordinem ad virtutem sicut cause: z necesse est etia signa z opa virtutis: que sunt a virtute etiam esse bona.

Aliam autem signa: z talia que cuqz sunt bona opera: aut passionnes honeste: necesse quecuqz fortitudine: opera autem signa fortitudinis: aut fortiter acta bona ec: z iusta: z iuste acta: passionnes autem non. In sola enim hac virtutum non semper: qd iuste honestus est: quin potius damnificari turpe qd iuste magis qz qd iniuste: z fm alias virtutes eodem modo.

Superius notificauit pbus: que sunt laudabilia: siue ostendit quid est honestum: z quid virtus z partes eius. Hic autem docet sumere propositiones z elementa circa talia: z circa eius annexa: ideo duo facit: qz pmo ponit propositiones circa ipsa laudabilia. Secundo circa annexa eius. Secunda ibi. (Et in quibus bonorum). (Circum primum duo facit fm qz ponit duas tales propositiones. Secunda ibi. (Et in quibus). (Prima consideratio talis est. Qz signa virtutum: z quecuqz talia ad virtutem ordinantur: vt ad bona opera z passionnes honesta sunt laudabilia. Et qz vniuersaliter qz habent ordinem ad virtutem laudabilia sunt. ideo necesse est: qz quecuqz sunt opera fortitudinis: z fortiter acta bona esse z iusta: z iuste acta ita bona esse. Refert tria de iustitia z de alijs: quia passionnes iuste non sunt bonae: qz in sola hac virtutum vt in iustitia non semper qd iuste sit: honestum est vel pulchrum. Nam potius est turpe damnificari z sustinere penam iuste qz iniuste. Et fz alias virtutes eo modo dicendum est: qz que habent ordinem ad eas laudabilia z honesta sunt. (Ad intelligentias doctorum notandum: qz est hic quedam vniuersalis propositio: qz quia virtus est honesta z laudabilis: quicquid habet ordinem ad virtutem: vel quicquid est etiam virtuosum est etiam laudabile z honestum: z etiam si accipitur propositio vt debet in nullo habet instantiam: tñ videtur quandam apparentiam habere instantiam in iustitia: quia iustum est aliqui alique suspendi: suspensio tñ nō est pulchra: neqz honesta: imo adeo videtur vituperabile esse alicui: si suspendere iuste: sicut si suspendere iuste. nā si suspensio iniusta pulchra: z honesta esse potest. (Aduertendum ergo qz si virtuosus debent esse pulchri z honesti: sunt talia put habent ordinem ad eum in quo est virtus. Et quia in eo qui iniuste suspenditur: non est iustitia: sed iniustitia: ideo accidit: qz si est iustum: scdm qz iustus esset turpe hic: si qd iustum dicitur per comparisonem ad illum: in quo est iustitia: semper est pulchrum z bonum: ideo suspensio est laetitia iniusta: licet per comparisonem ad ipsum sit turpis: quia in eo est iniustitia: per comparisonem ad iudicem: in quo iustitia est: talem sententiam dando: est honesta et pulchra. (Deinde cum dicit.

Et in quibus prima horum honestas.

Ponit aliam considerationem: quia illa sunt laudabilia: in quibus sunt premia z honores: vel ex quibus talia purgantur: in eis bz esse honestas. (Desinde cum dicit.

Et in quibus honor magis qz pecunie. Et quecuqz non sui gratia agit quis eligibilem. Et que simpliciter bona quecuqz pro patria quis fecit negligens suum.

Postqz posuit considerationes de laudabilibus: ponit considerationes de annexis: vt autem superius dicebat: duo sunt annexa cuilibet negocio. s. maius z minus: possibile z impossibile. Ideo duo facit: quia primo ponit considerationes de maiori z minori. Secundo de possibili z impossibili. Secunda ibi. (Sumendum autem z propinqua existētibus). (Circum primum quatuor facit: qz primo venatur considerationes de maiori z minori laudabili per comparisonem ad ea: que sequuntur ex operibus nostris: p que mereamur laudem. Secundo facit hoc per comparisonem ad ipsum bonum fm se. Tertio per comparisonem ad ve recundiaz: que opponitur bono. Quarto per comparisonem ad memoriam: que confurgit ex magnitudine boni. Secunda ibi. (Et que non bono). Tertia ibi. (Et contraria autem in quibus. Quarta ibi. (Et memorabilia). (Circum primum ponit tres considerationes habentes se per ordinem. Secunda ibi. (Et quecuqz non sui). Tertia ibi. (Et que bona simpliciter). (Prima consideratio talis. Ea in quibus acquiritur honor sūt magis laudabilia: qm non acquiritur pecunie. Est enim honor inter omnia bona exteriora maius: z ideo magis laudabile. (Secunda ratio. Quecuqz de numero eligibilem agit quis: non sui gratia sūt magis laudabilia qz que agit gratia sui. Hec autem consideratio sequitur ex prima: qz in talibus e magis honor. (Tertia talis. Omnia bona simpliciter: que quis fecit pro patria negligens qd suum. i. negligens proprium comodum sunt magis laudabilia: qm alia ratio huius est ex dictis pz: qz in talibus bz e magis honor. (Dein dicit.

Et que natura bona: z que non ipsi bona. ipsius enim gratia talia. Et quecuqz mortuo contingit inesse magis qz viuenti. Quod enim non sui gratia magis habent qz viuentia. Et quecuqz opera aliorum gratia: minus. n. sui. Et quecuqz bone actiones circa alios: sed non circa se z circa eos: qui benefecerunt. Iusta. n. z beneficentia: non enim ad seipsum.

Docet nos cognoscere magis laudabilia ex ipso bono fz se: siue ex ipsa natura boni. Et ponit quinque considerationes se habentes per ordinem. Secunda ibi. (Et que nō ipsi). Tertia ibi. (Et quecuqz mortuo). Quarta ibi. (Et quecuqz opera). Quinta ibi. (Et quecuqz bone actiones). (Prima consideratio talis. Quecuqz sunt natura z fz se bona sunt magis laudabilia. Et est ratio: qz in omni genere: quod est secundum se tale: est magis tale. (Secunda talis. Que non sunt bona ipsi id est bona simpliciter sūt magis bona. Et subdit causam: quia talia. i. bona fm quid sunt bona gratia ipsius. i. gratia desiderantis ipsa. Est enim iste modus: qz bona isti vel illi sunt bona fz quid. ergo ab oppositis bonum fm se: siue bonum non isti aut illi: e bonum simpliciter: quod excedit bonum fm quid. Hec autem consideratio sequitur ex prima: qz bona simplr sunt bona fm nam. (Tertia talis. Bona que ptingit in eē mortuo sunt magis laudabilia qz qz ptingit in esse viuēti. Nō enīz laudamus mortuos fz qz bona isti vel illi: qz mortui fz vitā politicā nō remanēt nisi i memoria hoīus: tō talia bōa nō pnt ei cōpetere: fz laudamus mortuos fm bōa simplr: ideo ait: qz bonarūque sunt sui grā. i. bona isti vel illi magis habent: que sunt viuentia. Nam cum talia sint in rerum

Rhetori.

natura ppter corruptionē appetitus aliqua sunt bona eis: que non sunt bona simplr: ex quo apparet banc tertiā cōsiderationē sequi ex secūda. ¶ Quarta talis. Quecūq; sūt grā aliorum sunt magis laudabilia. z subdit cām: qz talia sunt minus gratia sui: ppter qd̄ hec quarta p̄sideratio sequitur ex tertia: vel ex secūda. ¶ Quinta p̄sideratio sequitur ex quarta. Nā cū amicus sit alter ipse z benefactor v̄r habeat rōnem amici: bonę actiones: q̄ sunt circa alios: z circa extraneos sunt magis laudabiles q̄ illę: que sūt circa se ipsos: z circa eos: q̄ benefecerunt: qz benefactores nostri z amici sunt quasi alteri nos: ideo subdit: q̄ bñficientia iusta z laudabilis non est ad seipsum. ¶ Ad intelligentiam dicitur notandū: qz rhetor arguit p̄suasibiliter: ex q̄bus daz q̄bus pōt vnaz z eandē maximā accipere: ac si essent duę maximę: in quā reducit eā i diuersas cās p̄suasivas: vt opari non gra sūt: sed alterius pōt esse vna p̄sideratio: qd̄ ostēdit sic: qz magis laudabile ē: in q̄tū p̄ s̄ surgit maior honor. Et pōt eē p̄sideratio alia in q̄tū istud est bonus simpliciter: aliud autē est bonū huic vel illi. p̄pter qd̄ non ē mirandū: si eandē p̄siderationē v̄r p̄sponere pluries: qz nō ponit eā pluries: nisi reducat in plures cās p̄suasivas. ¶ Itēz notandū: qz rhetoris nō est demonstrare s̄ sed s̄m quēdam modū sup̄ficialē incedere: sufficit p̄positionē habere q̄dam apparentiā ad hoc: qz cōsideratio sit rhetorica: z benefacere extraneis v̄r opus magis liberale q̄ bñfacere benefactoribus: cū magis teneamur istis q̄ illis. Cū ergo liberalius videat laudabilius: bona ē ista p̄sideratio rhetorica: qz benefacere extraneis est laudabilius q̄ bñfacere nobis z p̄pings siue bñfactoribus: dato qz s̄ non sit v̄r simpliciter. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Et cōtraria: in quibus verecūdan̄. Turpia enim verecūdantur: z dicentes: z facientes: z facturi. Quemadmodū Sapho fecit dicēte Alceo. Volo aliqd̄ vicere: sed p̄hibet me verecūdia: verecūdie bonorum desiderabile: z ne quid dicere malū: lingua turbabatur verecūdia: qz nō hz oculos. Sed dicit clamādo de pp̄rio iusto. Et de quibus agonizant nō timētes. de his. n. que ad gloriā fere bonorū hec patiuntur. Et natura magis studiosorū: virtutes magis hōeste z opa: puta viri q̄ mulieris. Et que fruiue alijs magis q̄ sibi. p̄pter quod iustū z iustitia honestū puniri magis z non cōmutari. Retribuere. n. iustum. iustum autē honestū. Et virile etiā vinci: z victoria: z honor honestorum: eligibilia. n. cū sint infructuosa z excellentia virtutis insinuant.

¶ Venatur cōsiderationes sumptas ex triō boni: siue ex verecūdia: q̄ v̄r h̄re aliq̄ oppositionē ad bonū. Et ponit sex p̄siderationes se h̄ites p̄ ordinē. Sc̄da ibi. (Et de q̄ agonizant). Tertia ibi. (Et nā magis). Quarta ibi. (Et q̄ fruiue). Quinta ibi. (Et hostes puniri). Sexta ibi. (Et virile nō vinci). ¶ Prima p̄sideratio tria maius: v̄r tria eis: i q̄boiēs verecūdan̄ sūt magis laudabilia. Et subdit cām: qz dicentes: z facientes: z facturi turpia verecūdan̄. Et si de turpi est verecūdia. q̄ de opposito erit laus. Et ponit exemplū de altero dicente. i. recitante z referēte qd̄ Sapho dicebat. Dicebat. n. Sapho. Volo aliqd̄ dicere: s̄ p̄hibet me verecūdia. nā verecūdie sunt de genere bonorum: z sunt quid desiderabile: qz per verecūdiāz v̄stamus

Liber

malum: ideo subdit: ne dicere quid malū: trabebatur ista gua ppter verecūdiam. Nā homo verecūdus d̄r non h̄re oculos: qz non potest eos eleuare ad malefaciendūz verecūdia p̄fusis: sed de pp̄rio iusto: siue de bono non est verecūdia: talia: que de se verecūdia carēt laudabiliora sunt. ¶ Sc̄da talis. Illa sunt laudabiliora: de q̄bus hoies non timentes agonizant. Et subdit cām: qz hoies patiūtur hoc solum de his: que sunt de numero bonorū: q̄ bona sūt ad gloriā z ad laudē: qz cōiter nunq̄ hoies manifeste pugnant ad obtinendū aliquid: pro quo debeant verecūdari: ppter quod apparet banc cōsiderationem sequi ex p̄ma. ¶ Tertia cōsideratio talis. Opera z virtutes magis studiosorū natura. i. meliorū naturalr sunt magis honestę z laudabiliores: v̄rputa: qz viri naturaliter sunt meliores q̄ mulieres: opera z virtutes virozū sunt meliora q̄ mulierum. De cōm cōsideratio sequit̄ ex dictis: qz minus verecūdamur: eo qz facimus opera meliora q̄ aliorum.

¶ Quarta talis. Res que sūt fruiue alijs sūt magis laudabiles: q̄ que sūt fruiue sibi: ideo iustū z iustitia sunt magis honestū z magis laudabile q̄ tria: qz iniustus que rit fruiua sibi. i. ea: de q̄bus ipse habeat fructus: ideo nollet: qz alius haberet fructū nisi ipse: sed per iustitiā: qua ḡlibet possideret qd̄ suoz est: vult quis filios habere fruiue de suis rebus: hec etiam cōsideratio sequitur ex dictis: qz in talibus minor verecūdia. ¶ Quinta talis. Puniri hostes est magis laudabile q̄ cōmutari: qz qd̄z facere v̄r dicitam de inimico: z non d̄z facere qz redimatur. v̄r subdit cām buius: qz retribuere vindictam in hostibus est iustum. Et qz iustum est honestū z laudabile: vt dicitur est. ideo talia laudabiliora sunt. ex quo apparet banc quintaz maximam sequi ex quarta. ¶ Sexta talis. De virile: siue se habere viriliter non permittēdo se vinci est magis laudabile: qz victoria z honor sunt de genere honestorū z laudabilium: z subdit: qz talia sunt magis eligibilia: quia cuz sint infructuosa insinuant excellentiam virtutis: z iō maxime laudabilia. Ex quo apparet etiam banc maximam sequi ex dictis: qz non fructifera: vt ostensum est: laudabiliora sunt. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et memorabilia z magis que magis: z que non viuenti assequitur: z honor assequit̄: z q̄ superflua: z que soli existūt magis honesta: facile memorabilia. n. z possessa infructuosa: liberaliora enim. Et que apud singula singularia honesta: z quecūq; signa sunt eorū: q̄ apud singulos laudantur: puta in Lacedemonia comam ferre honeste: liberi enim signum. Non enim est facile comatum facere nullum opus vile: z nullaz artes manuasam operari: liberi enim non ad aliud viuere.

¶ Venatur quinq; cōsiderationes sumptas ex memoria: que consurgit ex magnitudine bonitatis: qz q̄to aliq̄ maiora sunt: tanto magis habentur in memoriā: circa banc partem duo facit: qz primo p̄mittit cōsiderationem: qz memorabilia sunt magis laudabilia: z magis memorabilia: que magis laudabilia. Secundo venatur cōsiderationes alias: que sequuntur ex ista. Sc̄da ibi. (Et que nō viuenti). Cōsiderationes autem hec sunt sex: ideo sex facit. Sc̄da pars ibi. (Et que superflua). Tertia ibi. (Et que soli). Quarta ibi. (Et possessa). Quinta ibi. (Que apud). Sexta ibi. (Et quecūq; signa). ¶ Prima cōsideratio talis. Bona que sequuntur non viuenti: siue bonū maius: vt habet alia littera: qz non viuenti assequitur maius bonum huus

num huius. scz maius bonū est magis laudabile: qz si maius bonū ēz honor assequit supple maior. **Secda talis.** Et que sunt superflua: vputa bona p̄ter necessitatē vitę sunt magis laudabilia. **Tertia talis.** Que soli existunt sunt magis honesta: qz magis faciunt ad status honoris. vnde sunt magis laudabilia. Et subdit causam victoruz: qz talia sunt facile memorabilia alijs: qz de facili plus habent in memoria q̄ alia. Ex quo vult habere: q̄ p̄siderationes istę: que magis sūt in memoria: laudabiliores sūt. **Quarta talis.** Quę possessa et fructuosa sunt magis laudabilia. et subdit cām: qz talia liberaliora sunt. Nam vt supra habitiū fuit: vitia sunt fructifera: infructuosa autē siue nō fruibilia sunt liberalia. Posset hęc consideratio reduci in cōsiderationē de memoria: qz bona liberaliora sunt magis admirationē digna: et ita memorabiliora. **Quinta cōsideratio est.** Quę apud singulos sunt singularia honesta: siue singularia bona. i. magis verecunda sunt magis memorabilia. **Ultima cōsideratio talis est.** Quecūqz sunt signa eorū: que apud singulos laudantur: sunt magis laudabiliora q̄ magis veneranda: et magis digna memoria. Et post exēplū dicit: puta in Lacedęmonia comā ferre honeste: est laudabile multū: erat enī apud illos comāz honeste ferre signū rei laudabilis: vt signūz libertatis. id addit q̄ nō est facile comatū facere aliquid opus vile: siue aliquod opus mercenariū: vt habēt alij: nec ē facile buiū comatū operari vllā artē manūsalam: hoc est artes mercenariā: quia liberū nō est viuere ad aliū. Ideo artes viles talibus non competunt.

S Amendum et propinqua existentibus tanq̄ hec existentia ad laudem et vituperium: puta pudicuz: et qui bone frigiditatis timidum: et insidiatorem: et miserum dulcem autē: qui dolenda non sentit: mansuetuz: Et vnūq̄qz autē ex assequētibus semp̄ s̄ optimum: puta iracundum et inanimatū simplicē: et elatum magis docentem: et reuerendum.

Postq̄ p̄hs dedit artem de maiori et minori: qd est vnū annexū laudis: et docuit nos cognoscere magis laudabile. Sic vult dare artē de poli et ipoli: et vult nos docere possibilitatē ad laudandū. **Propter p̄ notandū: q̄ sic possibilitas respectu deliberatiui negotij accipiebatur ex ipsa ciuilitatibus: et moribus: et legibus ciuū: qz per hoc habem⁹ viam ad bene persuadēdū in consilijs: et hmoi persuasso reddebatur nobis facilis et possibilis: sic possibilitas respectu laudis sumit ex conditionibus eorū: que sunt in hoīe laudādo: vt sciamus reducere ad laudādū: que non sunt simplr laudabilia: qz ex hoc habebimus vias et facilitatē ad laudādū: et laudatio erit nobis magis possibilis: et que predicabimus de hoīe: que laudare volumus: possibiliora videbunt. In hoc autē caplo duo facit: qz p̄mo dat possibilitatē et facilitatē ad laudes. Secdo ad augendum laudes. **Secda ibi.** (Petende autē ex multis.) **Circa p̄mūz duo facit.** qz p̄mo dat politatē et facilitatē ad laudādū ex his que sunt propinqua laudabilibus. Secdo facit hoc ex ipsis opibus: quibus debet laus. **Secda ibi.** (An autē ex actionibus laus.) **Circa p̄mū duo facit:** qz p̄mo p̄mittit intentionē suā. Secdo exequit de intento. **Secda ibi.** (Putapudicus.) **Dicit ergo:** qz si volumus h̄re facilitatē et possibilitatē ad laudādū et vituperādū: sumenda est propinqua existentibus. i. debemus sumere propinqua his: que existunt laudabilia et vituperabilia tanq̄ essent ad laudē et vitupe-**

riū. **Deinde euz dicit.** (Putapudicū.) Exequit: et duo facit: qz p̄mo exequit de his: que sunt propinqua s̄m se. Secundo exequit de propinquis laudabilibus per cōparationē ad diuersas regiones: et diuersa ḡna hoīuz: et diuersas ciuitates. **Secda ibi.** (Intendere autē opz.) **Circa p̄mū tria facit:** qz propinqua laudabilibus: nō sūt simplr laudabilia: tripliciter p̄nt distingui: qz vel sūt sicut propinqua: qz deficiūt a laudabilibus: vel qz aliquo mō assequunt ea: vt qz ipoz tant superexcessum respectu ipoz: vnde tria facit: qz p̄mo determinat de deficientibus. Secdo de assecutiuis. tertio de excedētibus. **Secda ibi.** (Et vnūq̄qz autē.) **Tertia ibi.** (Et eos qui excessibus.) **Cōtinē sic p̄ma ps.** Bene dico: qz sumenda sunt propinqua laudabilibus tanq̄ laudabilia vputa hominē bone frigiditatis et timidū: qz talis nō de leui est intēperatus: licz hoc nō agat ex electione: sed magis ex cōplexione: qz timidus: vel qz timet male facere: de bet tamē ipsuz laudare: tanq̄ pudicū: et castū. Et insidiatorē: qz nō palā insuriatur atteri: et miserū qui timet iniuria ri: debemus appellare dulcē: insensibiles autē qui dolenda nō sentit: appellabimus mansuetū: et v̄roem deficientes a virtuosos: si non valde sensibiliter deficiat tanq̄ virtuosum laudare debemus. valde enīz esset difficile laudare solū vere virtuosos. **Deinde cum dicit.** (Unūquodqz autē.) **Ostendit hoc idē de assequētibus.** semp̄ debemus laudare s̄m optimū: nā qz simplicitatē videt assequi irā: qz hoīes simplr nesciunt cglare irā suā: et etiā assequit simplices quidā in odus fatuitatis: qz tales quādā fatuitates insinuāt: eo qz nō per cautelas incedunt: et inania cū debemus vocare simplicē: elatū autē superbum vocemus: magis detētū. i. magnanimū: et reuerēdū. **Deinde cū dicit.**

Et eos qui excessibus tanq̄ in virtutibus existentes: puta audacē fortē: et prodigū liberalē et enī videt multis simulqz paralogizatiū: et causa. Si enim vbi non necesse periclitatiuus multo magis vtiqz videbit tibi honestuz: et si largitiuus quibuscūqz et amicis: excessus enīz virtutis omnes beneficiare.

Ostendit hoc idē de excedētibus dicit: qz eos qui sunt in excessibus debemus laudare tanq̄ existētes in veritatibus: puta audacē debemus fortē dicere: et prodigū liberalē. Et subdit rōnē: qz hoc videt multis: qz existēs sic in extremo sunt in medio. Et dat cām quare videat eis: cū subdit simul paralogizatiū etiā est ex causa: qz simul cū hoc qz videtur multis: ratio est cā: quare illi paralogizant: et videntur hoc eis: qz si aligs vbi nō est: necesse ē periclitatiū: et expectet opera fortitudinis: multo magis hoc videbitur facere: si ibi videbit esse honestū: et expediens talia fieri: et qui est elargitiuus: quibuscūqz indifferēter: multo magis bene faciet amicis: et his quibus debz: nā oēs b̄ficiare nū cupant excessum virtutis. **Deinde cum dicit.**

Intendere autē opz et apud quos laus: sicut enim Socrates dixit non difficile Atheniēses laudare: opz autē qz apud singulos honorabile tanq̄ existens dicere: puta apud Scitas: aut apud Lacedemones: aut philosophos.

Ostendit sumere propinqua laudabilibus tanq̄ laudabilia p̄ cōparationē ad diuersas ciuitates: et ad diuersa genera hoīum pp̄ qd duo facit: qz p̄mo facit hoc respectu diuersarū ciuitatū. Secdo p̄ cōparationē ad diuersa ḡna hominū. ibi. (Et quecūqz.) **Circa p̄mū duo facit:** qz primo facit qd dictū est. Secdo ex hoc cōcludit oē honorabile co

Rbeto.

mendare quasi honestū et laudabile s̄m se. **Sc̄da ibi.** (Et totaliter honorabile.) **C** Propter p̄mū notādū: q̄ multa non sunt laudabilia simpl̄r: quę sunt p̄p̄nqua laudabilibus: q̄ sunt laudabilia apud aliquas gentes. nā nunq̄ fama oīno perditur: ideo aut intendere aut op̄z apud quos laus. Sicut enī Socrates dicit: q̄ nō est difficile Atheniēses laudare inter Atheniēses: si quis ergo Athenis vellet laudare Atheniēses: q̄ iter eos nō erat difficile: neq̄ magnū q̄ Atheniēses Atheniēsi bus cōparati laudarentur: debent eos cōparare alijs ciuilitatibus: et v̄r: q̄ est honorabile apud singulos: op̄z nos dicere: et p̄ficere tanq̄ ex̄is vere honorabile: puta apud Sc̄tas: aut apud Lacedæmones: aut apud p̄bos: q̄ apud diuersos diuersa s̄nt laudabilia. **C** Deinde cum dicit.

C Et totaliter aut honorabile inferre inhonestū quoniam videtur vicinum esse.

C Concludit q̄ vniuersalr honorabile et laudabile apud diuersos debemus inferre in honestū: vel ad honestū. nā debemus de eo loqui: ac si esset honestū: non quia tale v̄r esse vicinum honesto. **C** Deinde cum dicit.

C Et quecūq̄ s̄m conueniēs: vt puta dignitas progenitorū et antecessorū: beatū enī et honestum possedisse honorem.

C Docet nos sumere p̄p̄nqua laudabilibus per comparationē ad diuersa genera hominum. Et duo facit: q̄ p̄mo ostēdit quō possumus laudare aliquē accipiēdo pueniēs sibi s̄m suū genus. **Sc̄do** quō possum⁹ facere hoc idē accipiēdo vero cōueniēs. **Sc̄da ibi.** (Aut p̄ter cōueniēs.) Dicit ergo: q̄ cū diuersa s̄nt ḡna hominum: et diuersa diuersa laudabilia s̄m cōueniēs p̄nt alicui attribui. Sunt enī attribuenda: puta dignitas progenitorū et antecessorū: q̄ bonū et honestū videt̄ possedisse honore in suis progenitoribus et antecessoribus. **C** Deinde cum dicit.

C Aut p̄ter cōueniēs ad melius et honestius: puta si fortunatus quidem moderatus: infortunatus autē magnanimus: aut maior factus melior: et in alijs operosior: tale autē: et q̄ in futuris ex qualibus ad qualia: et q̄ in olimpio vico antieris in ambob⁹ humeris h̄is aspersum: et q̄ Simonidis patrisq̄ viri et fratruꝝ existens tyrannis dominatrix.

C Quia dixerat: q̄ debemus laudare aliquē s̄m cōueniēs: ostendit quō possumus laudare aliquē s̄m nō pueniēs: Et duo facit: q̄ p̄mo facit q̄ dictū est. **Sc̄do** manifestat q̄ dixerat per quedā gesta particularia. **Sc̄da ibi.** (Tale autē et q̄.) Dicit ergo: q̄ p̄ter pueniēs aliquis est laudandus referēdo hoc ad melius: et honestius: puta si quis sit fortunatus: vt si sit abundāa in ciuili potētia: et in diuitijs debemus laudare ipsum: q̄ sit moderatus: q̄ est p̄ter pueniēs: q̄ raro comitā modestia diuitias. Videntur enī diuitijs expellere modestiā q̄ ad nō pueniēs: et repugnās eis: sic etiā si sit infortunatus: debemus dicere: q̄ est magnanimus: et q̄ est maior et melior ide fact⁹: et q̄ in alijs bonis operibus est operosior q̄ pius. **C** Deinde cū dicit: (Tale autē et q̄ Ypsitracis.) Manifestat q̄ dixerat per quedā gesta particularia dicens: q̄ tale fuit gestū q̄ recitat Ypsitracis cū referebat de quodā ifortūato magnanimio: vnde dicebat ex qualib⁹: et ad qualia possum⁹ cōparare ipsum. Et tale fuit gestū in vico olimpio: vbi pictus erat hō h̄is faciē humanā antieris: et in ambobus humeris habēs aspersum. i. h̄is piscē. Est enī p̄ter pueniēs q̄

Liber

homo in mari: vbi nullas vires h̄z: maximū portet pondus: et potissime maximū piscē. Tale et fuit q̄ Simonida. i. q̄ recitat Simonides de quā muliere: q̄ erat existens tyrannisa. i. q̄ erat dominatrix patris: et viri: et fratruꝝ p̄ter cōueniēs enī est: q̄ mulier dominet viro: fratribus et patri. **C** Deinde cum dicit.

C M̄ autē ex actionibus laus p̄p̄riū: aut studio: q̄ s̄m electionē tentandū ostēdere agentem s̄m electionē. Et ille autē sepe appere egisse s̄m electionē: p̄pter q̄ casualia: et que a fortuna quasi in electione sumendū. Si enī multa et similia afferant: signum virtutis esse videntur electiones.

C Docet nos posse laudare aliquē ex ipsis actionibus: q̄ debet laus. Et duo facit: quia p̄mo facit q̄ dictū est. **Secūdo** q̄ actiones humanas nō solū respicit exclamatiuū: sed etiā deliberatiuū: ex cōueniētia et p̄portione exclamatiui ad deliberatiuū: docet nos laudare: et vituperare. **Secūda ibi.** (Dabet autē cōem spēm.) **C** Circa p̄mū duo facit: q̄ p̄mo docet nos aliquē comedare ex ipsis actionibus: quę maxime elucidant virtutē. **Sc̄do** docet hic ex quibusdā circū adiacentibus: quę cōiecturaliter virtutē et benēnitatē inferunt. **Sc̄da ibi.** (Que autē sunt.) **C** Itē p̄ia p̄ diuidit in duas: q̄ p̄mo facit q̄ dictū est. **Sc̄do** ex diffinitione laudis ostendit: q̄ operibus potissime debet laus. **Secūda ibi.** (Est autē laus.) Dicit q̄: ex actiōibus laus sumitur: et studiosi siue boni sit prop̄riū agere s̄m electionē: si volumus aliquē laudare tentandū est ostendere ipsum esse agentē s̄m electionē: ad ostendendum autē apparere egisse s̄m electionē vtile est ostēdere q̄ hic sepe fecit. v̄r casualia: et que sunt a fortuna sunt sumēda quasi eēt facta ex electione: quasi ferant multa talia et similia: videb̄tur esse signū virtutis et electionis. **C** Deinde cum dicit.

C Est autē laus sermo elucidās magnitudines virtutis. **C** portet igit actiones ostēdere quō tales. **C** m̄mendatio autem operum est.

C Ostendit ex diffinitione laudis opera esse p̄p̄ta laudabilia: et dicit q̄ laus est sermo elucidās magnitudinē virtutis. Et q̄ ex magnitudine actionū issuat magnitudo virtutis. Si volumus aliquē comedare: op̄z nos ostendere: quō actiones sunt tales. Id est quō sunt bone et laudabiles q̄ cōmendatio et laus operū est p̄p̄e loquēdo. **C** Dei. c. d.

C Que autē circa virtutē ad fidē laudat: puta ingenuitas: et disciplina. Verisimile enim ex bonis bonum: et sic nutritum talem esse.

C Docet nos aliquē laudare ex his: quę circū adiacēt virtuti et bonitati: aut ex eo: q̄ quis est bene natus: et bene disciplinatus. Et duo facit: q̄ primo facit q̄ dictū est. **Sc̄do** concludit esse quandā proportionē inter opera respectu virtutis et bonitatis filiorū respectu p̄genitorū. **Secūda ibi.** (Propter q̄ et comedamus.) Dicit ergo: q̄ que s̄nt circa virtutē. i. circū adiacentia virtuti sunt sumēda ad fides faciēda de aliquo laudando: puta ingenuitas: vt q̄ hō sit bene natus et disciplinatus: vt q̄ aliquis fuerit sub bona disciplina positus: et bonis magistris subiectus: q̄ verisimile et pbabile est ex bonis progenitoribus bonū filiiū quātū ad ingenuitatē: et sic nutritū sub bonis magistris eē tale. i. esse bonū: et hoc quātū ad disciplinā. **C** Deinde cū dicit.

C Propter q̄ et comedamus eos: qui egerūt opera. **C** pera autē signa habitus s̄nt: quā laudamus vtiq̄ et eos qui non egerunt: si crediderit

mus esse tales: beati ficatio autem et felicitatio his quidem eadem: his autem non eadem: sed sicut felicitas virtutem: et felicitatio continet hoc.

Costendit esse quendam proportionem et convenientiam inter opera respectu virtutis: et bonitatem filiorum respectu virtutis et bonitatem filiorum respectu progenitorum. Nam homines boni sunt causa operum bonorum: quod ad modum patris filiorum. Unde in 3° ethicorum scribitur: quod non est omnium hominum non esse principium et progenitorum operationum: quod ad modum et natoz. Sic ergo ex virtute et bonitate hominis arguitur bonitas operum: et e converso. Ita ex bonitate parentum probabile est arguere bonitatem filiorum: et e converso. Ideo ait philosophus propter quod: quia commendamus eos quod egerunt: quia opera sunt signum habitus: ita quod ex operibus arguimus virtutem: et laudamus eos qui non egerunt: si crediderimus eos esse tales. id est virtuosos et bonos: propter quod e converso virtus arguit bonitatem operis: ita supplendum est quod possumus coniecturari ex bonitate parentum bonitatem filiorum: et e converso. Ideo subditur: quod cum beatificatio: et felicitas et libertas: ut habet alia scriptura: his quidem sunt eadem: his autem non eadem: quia si referimus felicitatem. id est bonam operationem: et bonam principia sua ut in virtutibus: et referimus bonam naturam in sua principia ut in parentibus: invenimus in hoc convenire bonam naturam cum bona operatione: quia utraque est uno modo eadem suis principibus: alio modo non eadem: ideo subditur: quod sicut felicitas continet veritatem: ita felicitatio. id est liberalitas siue bona naturam continet hoc. id est bonitatem progenitorum.

Labet autem communem speciem laus consilij. Que in consulendo supponere est utique hoc transposita locutione commendatio fuit. Cum igitur habemus que opus agere: et quem velut suppositiones dicens locutione transponi oportet et utere.

CIn premissa philosophus dat nobis quendam facilitatem et possibilitatem ad laudandum ex convenientia et proportionem quam habet laudatum negativum cum obliberatio. Et tria facit: primo facit quod dictum est. Secundo manifestat quod dixerat. Tertio redit nos attentos quod debeamus supponere in laude: et quid in consilio. Secunda ibi. (Putat quod non opus.) Tertia ibi. (Quam laudare velis.) Propter primum notandum: quod in consilio supponimus bonum et conferens: et arguimus opera: ut quia bonum est esse virtuosos: consulimus ut bene operemur: in laude est e converso: supponimus opera: ut quia iste talis operatus est: et arguimus bonitates. Unde laudamus ipsum tanquam bonum: ideo ait: quod laus habet quendam communem speciem. id est quandam convenientiam in consilio: quia que in consilio supponuntur: utique hoc transposita locutione fuit commendatio. id est laudantur ut si habeamus quem opus agere: et quem: et quendam opus esse. tunc hoc. si bonitas: siue bona in consilio sunt: velut suppositiones: si in laudibus oportet transponi hoc dicta: et utere secundum locutionem. Deinde cum dicit.

CPutat quod non oportet magna sentire in his: quod propter fortunam. sed in his que propter seipsum. Sic quidem igitur dictum supponere valet: sic autem laudem magnam sentiens non in his: quod existit propter fortunam: sed in his: que propter seipsum.

CManifestat quod dixerat dicens quod si non opus multa sentire id est hominem gloriari in his: que sunt propter fortunam: sed in his que sunt propter seipsum: isto modo aliquid erit sentiens magna secundum laudem: siue aliquid poterimus laudare: non in

his que existunt propter fortunam: sed in his que propter ipsum igitur in laude supponimus opera bona: que sunt nobis ipsi: et arguimus bonum et laudabile in consilio e converso.

Deinde cum dicit.

CQuare cum laudare velis: vide quod utique supponas: et quod supponere: vide quod utique laudabile: locutio autem transposita erit ex necessitate: quando hoc quidem prohibens aut non prohibens transponatur.

CReddit nos attentos ad cogitandum quid sit supponendum in laude dicens. Quod cum laudare velis aliquid vide. id est diligenter attende: quid utique supponas: et e converso quando supponere volueris: vide quid utique laudabis: quia ex necessitate erit locutio transposita in consilio et laude. Nam cum per consilium eris supponens bonum et laudabile: propter quod eris prohibens que abducit ab illo bono: et non prohibens que inducunt transponat locutio: et sit laudatitia: ut supponat quod quis fecerit opera non prohibenda: et arguatur bonitas et laus.

Deinde cum dicit.

CVeritatem autem et multis augmentativis: puta si solus: aut primus: aut cum paucis: aut quod maxime fecit. Quia enim honesta: et que ex temporibus: et temporaneitatibus. hoc autem habet convenientiam. Et si sepe idem dixerit. Magnam enim et non a fortuna: sed propter seipsum utique videbitur. Et si decentia: et honorantia: que propter hunc inventa sunt et constituta: et in que prima commendatio facta fuit: puta ad Hippoclitum: et Armodium: et Aristogitonem in foro statui. Similiter in contrariis.

CDocet nos augmentare negocium laudativum. Et duo facit: primo facit quod dictum est. Secundo ostendit quod licet augmentatio possit ad omne negocium valere potissime tamen valet ad exclamationem. Secunda ibi. (Ladit autem rationabiliter.) Circa primum duo facit: quia primo docet nos augmentare negocium laudativum: quando scimus facta bona: et opera laudanda. Secundo quod nescimus. Secunda ibi. (Et si non ad eundem.) Circa primum ponit quinque considerationes. Quarum prima sumitur per comparationem ad alios homines. Secunda per comparationem ad etates. Tertia secundum virtutem. Quarta secundum bonam acquisitionem ad inuentam. Quinta secundum dignitatem. Secunda ibi. (Et que ex temporibus.) Tertia ibi. (Et si sepe.) Quarta ibi. (Et si decentia.) Quinta ibi. (Et in que post.) Prima consideratio talis. Cum ostendimus aliquid laudandum: si volumus augmentare laudem eius possumus uti multis augmentativis. puta si illud: propter quod laudat fecit solus: aut primus: aut cum paucis: aut si habuit multos socios inter ceteros ipse maxime ad illud. omnia enim ista sunt honesta: et laudabilia. Patet autem ista augmentationes sumi secundum quod quis comparat ad alios quos homines: posset autem qui vellet in tot considerationes hanc considerationem dividere: quot sunt modi assignati ad commendandum aliquid respectu suorum. Secunda talis. Quod consideranda sunt ex temporibus: et temporaneitatibus. id est ex horis: ut habet alia scriptura: eo quod aliquid non est valde laudandum simpliciter: sed per comparationem ad diversa tempora: et ad diversas horas est valde laudandum: ut omnia hec sunt convenientia. id est convenientia augmento laudis. Tertia talis est: augmentanda laus ex eo quod aliquis fecit aliquid magnum sepe: non a fortuna: quia habet utique videbitur esse propter seipsum: siue propter electionem: siue propter virtutem. Quarta talis est: quod est augmentanda laus alicuius propter bona: que habemus ab ipso: ut si decentia: et honorantia propter ipsum sunt inventa: et constituta.

Egi. sup. R. beto. Aristot.

e z

Quinta talis quae laus alicuius est augmentanda propter dignitatem: ut si prima commendatio facta fuit in ipsius: puta ad Hippolytum: et Armodium: et Aristogeconem in foro statui: quae forte tales in foro et publico propter commendationes fuerunt adducti: vel forte melius: ut dicitur sonare. I. arabica quae isti surrexerunt et steterunt in foro et in publico: et primo laudauerunt quendam: quae fuit maxima laus: addit etiam quae similiter est in contrariis: quae sicut possumus augmentare laudes: ita possumus augmentare vitupera. **Deinde cum dicit**

Et si non ad eundem abundes: ad alios vicissim regreditur: quod quidem et Socrates faciebat propter consuetudinem et incosuetudinem iuste loquendi.

Opus autem et ad gloriosos conferre: augmentatiuum enim et honestum: si studiosis melior.

Ostendit nos augmentare negotium laudatiuum: quando nescimus abundare in narrando opera laudandi dicens: quod si ad eundem qui laudari debet non habentes: ut quia nescis multa et magna de ipso narrare: debes regredi vicissim ipsum comparando ad aliquos: quae unum opus est: si modicum sit: videtur valde laudabile: quoniam in illo multi superant: quod quidem faciebat Socrates propter consuetudinem et incosuetudinem iuste loquendi: quae parat eos ad iustos loqui ad multos: qui non sic consueverant: laudabat illos multum. Unde alia littera habet: quod inducebat iudicia super mores. nam assuetus iuste loqui pertinet ad iudicium: et qui sic est iudicatus: videtur debere laudari super alio: qui non assuevit ad talia: quantumcumque sit boni moris: addit autem quod laudandum debemus conferre et comparare ad homines gloriosos: et famosos: et videtur esse valde honestum et augmentatiuum laudis: si aliquid sit melior studiosis. **Deinde cum dicit**

Adit autem rationabilis augmentatio in laudes: in excellentia enim est. Excellentia autem bonorum est: propter quod et si non ad gloriosos: sed ad multos oportet comparare: quoniam excellentia veri insinuare virtutem.

Ostendit quod augmentatio est propria laudatiui negotii. Et duo facit: quae primo facit quod dictum est. Secundo gratia huius concludit de quibus: cui negotio appropriari debeat. Secunda ibi. **Totalis autem specierum.** Dicit ergo primo: quod rationalis augmentatio potissime est excellentissima: quae hic augmentare est excellere: excellentia autem potissime est habitus: quibus debet laus: ideo addit quod oportet comparare laudandum ad gloriosos: in quibus est excellentia intellus: et si non ad gloriosos ad multos: in quibus est excellentia extensius: semper enim excellentia videtur insinuare virtutem: cuius laus est elucidiua. **Deinde cum dicit.**

Totalis autem specierum communium augmentatio orationibus quidem convenientissima exclamatiuis: actiones enim confessas accipiunt. Quare restat magnitudinem supponi: et pulchritudinem. Exempla autem deliberatiuis ex prius factis enim diuinae futura iudicamus. Entimemata autem disceptatiuis: causam enim et ostensionem maxime recipit factum propter euidetiam.

Ostendit quae communia cui negotio appropriantur. nam augmentatio: quae est quid commune: appropriat potissime laudatiuo. Exemplum vero deliberatiuo: et entimema disceptatiui: ideo ait quod augmentatio: quae est specierum communium omnibus orationibus: quae ad omnia negotia adaptari potest: totalis: id est vniuersalis est convenientissima exclama-

tiuis: quae exclamantes accipiunt actiones confessas. id est manifestas. **Item** nihil aliud restat: nisi supponere magnitudinem et pulchritudinem operationis: dando illas actiones confessas esse magnas: et ex hoc concludere magnitudines laudis. **Exempla autem** valent deliberatiuis: quae ex propriis factis indicamus diuinae futura: quod tempus deliberatio respicit. **Entimemata autem** sunt potissime vtilia disceptationi: quoniam ostensionem maxime respicit factum propter euidetiam: id est ad hoc quod appareat euidens. **Deinde cum dicit.**

Ex quibus quidem igitur laudes et vituperia dicuntur fere: et ad equalia respicientes oportet laudare et vituperare: et ex quibus commendationes fiunt et opprobria haec sunt. Habitis enim his: quorum contraria manifesta: vituperium autem ex contrariis est.

Epilogat dicens: quod ex quibus fere dicuntur omnes laudes et vituperia: et ad equalia respicientes oportet laudare et vituperare: et ex quibus fiunt commendationes: et opprobria: haec sunt quae dicta sunt. Verum quae quasi per totum tractatum istius solum mentionem fecerunt de laudabilibus: et non de vituperabilibus: ideo ait quod his: id est laudabilibus habitis: id est manifestis: eorum contraria manifesta sunt: quia qui bene dicitur finit contraria connotat: et quod vituperium est ex contrariis. manifesta sunt etiam vituperabilia.

Accusatio et defensio: et quot et quibus oportet fieri syllogismos habitu utique erunt dicere.

Postquam philosophus determinauit de negotio deliberatiuo et exclamatiuo. hic determinat de disceptatiuo. Et duo facit: quia primo continuo se ad dicenda. Secundo exequitur de intento. Secunda ibi statim post. **Oportet itaque accipere tria.** Dicit ergo: quod his determinatis habitu: id est consequenter erit utique dicere ex quot: et ex quibus oportet fieri syllogismos de accusatione et defensione. **Deinde cum dicit.**

Oportet itaque accipere tria: vnum quidem: et quot gratia iniusta faciunt. Secundum autem qualiter ipsi dispositi. Tertium vero in quales et quomodo se habentes.

Exequitur de intento: ad cuius euidetiam notandum: quod sicut in deliberatiuo negotio prius fuerunt diffinita: et diuisa consiliabilia: et fuerunt manifestae partes felicitatis: et ipsa felicitas: per quae est exhortatio. Et postea fuerunt positae propositiones et elementa de bono et conferente: et de annexis in laudatiuo: quasi idem modus tenebat: sic in disceptatiuo prius inuestigat philosophus: quorum gratia sit iniusta: et qualiter se habentes iniusta faciant: et quibus: quae sunt quasi praeparata ad tale negotium. Secundo determinat de iusto et iniusto et annexis. Secunda ibi. **Iniustitias autem omnes et iustitias diuidamus.** Circa primum tria facit: quae primo dicit tria esse accipienda si volumus determinare de iudicatiuis: et ostendit quae sunt illa tria. Secundo ostendit quod antequam illa tria ostendantur est diffinienda iniustitia. Tertio postea diffinitione iniustitiae: et declarata resumit praedicta tria: et determinat de eis. Secunda ibi. **Reliquum autem dicere.** Dicit ergo: quod si volumus tractatum facere de disceptatiuo: oportet nos tria habere. vnum quidem quae et quot sunt illa: quorum gratia homines faciant iniusta. Secundum autem qualiter ipsi facientes iniusta sunt dispositi: id est quomodo sunt se habentes. Tertium vero in quales: id est contra quales: et contra quos: et quomodo se habentes homines faciunt iniusta. **Deinde cum dicit.**

Diffinientes

Diffinientes igitur iustitias facere dicimus consequenter.

Ostendit q̄ anteq̄ ista tria declarent: est danda diffinitio iniustitię. Et tria facit: quia p̄mo facit quod dictus est. Sc̄do diffinit iniustitiam. Tertio declarat diffinitionem eā. Sc̄da ibi. (Sic itaq̄ iniustitia.) Tertio ibi. (Lex aut̄ est.) Dicit ergo p̄mo: q̄ diffinientes iniustitiam facere dicimus cōsequenter: quasi dicat: q̄ p̄us vult diffinire iniustitiam. Et postea consequenter declarabit tria: que dicta sunt. **D**einde cum dicit.

Sic itaq̄ iniustitiam facere ledere volentes preter legem.

Diffinit iniustitiam: siue iniustitiā facere dicens: q̄ iniustitiam facere est ledere volentem preter legem: quia ex hoc aliquis est iniustus: quia voluntarie ledit alium: non vt lex dicit. **D**einde cum dicit.

Lex autem est hec quidē propria. hec autem cōmunis. Dico aut̄ propria: s̄m quā scriptam ciuilliter inuunt. **L**oem autē quecūq̄ nō scripta apud omnes videntur esse confessa.

Declarat diffinitionē dictā: et q̄ in diffinitione facta fuit mentio de lege: et de voluntate: ideo tria facit: q̄ p̄mo dat nobis noticiā legis. Sc̄do declarat quid est voluntarius. Tertio concludit diffinitionē dictā tanq̄ bene datā. Sc̄da ibi. (Volentes aut̄ faciunt.) Tertio ibi. (Que aut̄ elegit.) Dicit ergo p̄mo: q̄ lex hec quidē est pp̄ia: vt lex ciuilliter: siue ius positiuū: siue ius scriptū. Hęc aut̄ est cōis vt lex nō scripta: siue lex nālis: que est eadem apud oēs. Ideo subdit: dico aut̄ pp̄ia: s̄m quā scripta: siue ciuilliter viuunt. **L**oem autē legem voco quecūq̄ nō scripta apud oēs vñr esse cōfessa. id est manifesta. **D**einde cū dicit.

Volentes autē faciunt quecūq̄ scientes: et non coacti: quecūq̄ quidem igitur voluntarij omnia eligētes: quecūq̄ autē eligētes sciētes oīa. Nullus enim eligit qd̄ ignorat.

Declarat qd̄ est voluntariū dicens: q̄ volentes faciunt. id est voluntarie agunt: quecūq̄ faciunt scientes: et non coacti: ostensum enim est in 3° ethicoꝝ ignorantiam et coactionē opponi voluntario: ideo subdit: q̄ quecūq̄ faciūt homines voluntarij: oīa talia faciunt eligētes: quecūq̄ aut̄ faciunt eligētes: oīa talia faciunt scientes: q̄ nullus eligit qd̄ ignorat: ergo ad voluntariū sequit̄: q̄ nō sit ignoratum: et multo magis q̄ nō sit coactū: q̄ directius opponitur coactū voluntario q̄ ignorantia. **D**einde cū dicit.

Propter que eligit aut̄ necesse et praua facere preter legem malitia est et incōtinentia.

Concludit diffinitionē dictam tanq̄ bonum. Et duo facit: q̄ p̄mo facit quod dictum est. Sc̄do qd̄ dixerat manifestat per multa exempla. Dicit ergo: q̄ aliqua malitia et incōtinentia est illud: vel illa: p̄pter q̄ aliquis eligit nocere: id est voluntarie nocet: et eligit praua facere preter legem. **D**einde cum dicit.

Si enim aliqui habēt malitiā: aut vnā: aut plures circa hec: circa que mali existunt entes iniusti sunt: puta illiberales quidē circa pecunias. Intemperati aut̄ circa corporis delectationes. **A**holis aut̄ circa desidiosa. **F**ormidolosus aut̄ circa pericula: periclitantes enī deserunt p̄pter timorem. **A**mbitiosus autē p̄pter

honorē. **F**uriosus aut̄ p̄pter iram. **C**ontentiosus aut̄ p̄pter victoriā. **A**marus aut̄ p̄pter punctionē. **I**nsipiens aut̄ p̄pter decipi circa iustū et iniustum. **I**nuerendus p̄pter parui pensionem glorie. **S**imiliter aut̄ et alioꝝ vnusquisq̄ circa vnūquodq̄ subiectoꝝ: sed de his quidē palā ex his: que circa virtutes sunt dicta. **H**ęc autem que circa passiones dicuntur.

Manifestat qd̄ dixerat per multa exempla dicens: q̄ si aliqua habeant malitiā vnā: aut plures: iniusti sunt. id est iniustitiam faciunt circa hec: circa que mali existunt entes id est circa que mali sunt: puta illiberales faciunt iniustitias: et iniuriatur alteri circa pecunias: intemperatus aut̄ circa delectationes corporis. mollis autem circa desidiosa: ga non vult laborare. formidolosus circa pericula. **U**nde tales cum sunt in bello p̄pter timorē fugiunt et deserunt socios suos periclitantes. **A**mbitiosus aut̄ p̄pter honorem. furiosus p̄pter iram. contentiosus p̄pter victoriā. amarus. iracundus p̄pter punctionem. insipiens: quia nescit iniustum vel iustum. inuerendus autē q̄ parui pendere: et nihil curat de gloria: nec de fama. **S**ilr̄ aut̄ vnusquisq̄ alioꝝ circa vnūquodq̄ subiectoꝝ: q̄ s̄m q̄ homo est subiectus alij: et alij malitię: sic p̄pter aliud et aliud iniusta facit. **A**ddit aut̄ q̄ de his quidē est nobis palam: et manifestus ex his: que dicta sunt circa virtutes quantum ad libitū ethicoꝝ. **H**ęc aut̄ ex his que dicunt̄ circa passiones quantum ad sc̄dm huius. **N**otandū aut̄: q̄ iniusta facere quantum ad omnē malitiā vel est p̄pter passiones: sicut incontinēs luxuriā: vel est p̄pter habitū s̄m q̄ intemperatus talia agit. **E**a aut̄ que proueniūt ex habitu maxime sunt ostēsa in libro ethicoꝝ: vbi determinat̄ de virtutibus: que vero proueniūt ex passione: q̄ de passionibus magis determinatur in sc̄do huius q̄ in alio libro moralis: ideo remittit nos ad sc̄dm librum: per que scire poterimus: quō ex passionibus iniusti proueniunt. **D**einde cū dicit.

Reliquum autē dicere: cuius gratia: et quo modo iniuriantur: et quibus.

Resumit illa tria: de quibus intendit determinare. Et duo facit: et p̄mo facit quod dictū est. Sc̄do exequit̄ de eis. Sc̄da ibi. (Primo quidē igit̄.) Dicit ergo: q̄ dicebat̄ superius: q̄ postea diffinitione iustitię: consequenter erat dicere de illis tribus. de quibus mentionē feceram. **P**ostq̄ diffiniuimus iniustitiā: rōnabilr̄ est reliquas dicere dicta tria. v3. cuius gratia: et p̄pter quas causas hoīes iniuriant̄: et quō se hñt: et quibus iniuriant̄. **D**einde cum dicit.

Primo quidē igitur diuidamus que appetentes: et que fugiētes conantur iniuriari. **I**ta lam enim q̄ accusanti quidem considerandus quot: et que eorum aduersario existat: que appetentes omnes proximo iniuriatur defendēt aut̄ quot: et que horum non existant.

Exequit̄ de dictis tribus: ideo tria facit: q̄ p̄mo inuestigat: p̄pter que hoīes iniuriat̄. Sc̄do quō dispositi iniuriant̄. Tertio in quos: et cōtra quos iniuriā faciunt. Sc̄da ibi. (Qualraut̄ habētes.) Tertio ibi. (Iniusta autem faciūt.) Circa primū duo facit: q̄ p̄mo continuat se ad dicenda. Sc̄do inuestigat propositū. Sc̄da ibi. (Oēs autē omnia agunt.) Dicit ergo: q̄ p̄mo vult diuidere: que appetentes: et que fugiētes hoīes conant̄ iniuriari: quia hęc sciendo manifestū erit p̄pter quas fit iniuria. **A**ddit autē q̄ hęc determinare pertinet ad disceptatū negotioꝝ: q̄

Rheto.

accusanti considerandum est quot et que de numero horum: que appetentes homines in iuriam proximo existunt in aduersario ut si in aduersario sit incontinentia: propter quam iniurietur proximo quantum ad vultum: aut in eo sit illiberalitas: propter quam iniurietur quantum ad pecuniam: et sic de alijs: defendenti autem e contrario restat ostendere: et que horum non existant.

Deinde cum dicit.

Omnes autem omnia agunt: hec quidem non propter se ipsos: hec quidem propter fortunas agunt hec autem ex necessitate: hec quidem ex violentia: hec autem natura. Quare omnia quecumque non propter se agunt: hec quidem a fortuna. Hec autem natura: alia vero violentia.

Inuestigat propositum: circa quod duo facit: quia primo inquit propter quas causas homines agunt: ostendens quia nunquam est voluntaria electio nisi sit propter conferendum: aut propter delectabile: et quod non iusta facimus nisi ex eo quod voluntarie agimus. Ideo secundo concludit sumendum esse quot et que sunt conferentia: et delectabilia: ut sciamus propter quod: et propter que habet esse iniuria. Secundo ibi. Sumendum ergo conferentia et delectabilia. Circa primum tria facit: quod primo distinguit omnes causas: propter quas homines agunt. Secundo ostendit quod talia assignare est superfluum. Tertio de terminat de vnaquaque illarum causarum specialiter. Secunda ibi. Et diuidere autem que agunt. Circa primum duo facit: quod primo premitit quandam communem diuisionem. videlicet quod omnes agunt omnia aut non propter se ipsos: aut propter se ipsos. Secundo subdividit utrumque membrum. Secunda ibi. Quorum autem que non propter. Circa quod tria facit: quod primo diuidit que non agunt homines propter se ipsos. Secundo concludit omnes causas propter quas homines agunt esse septem: et enumerat illas. Prima ibi. Quaecumque autem propter se. Secunda ibi. Quare omnia quecumque. Dicit ergo primo: quod eorum que non facit homo propter se: ut ea que non est in ipso facere: et non facere: hec quidem sunt a fortuna: hec autem ex necessitate: et ea que sunt ex necessitate diuiduntur: quia hec sunt violentia: hec autem a natura. vniuersaliter ergo omnia quecumque homines non agunt propter se tripliciter diuiduntur: quia hec sunt a fortuna: hec a natura: alia vero a violentia. Deinde cum dicit.

Quecumque autem propter se: et quorum ipsi causas: hec quidem propter consuetudinem. hec autem propter appetitum: et hec quidem propter non rationalem. Est autem voluntas cum ratione appetitus. Nullus enim vult nisi cum putauerit esse bonum. Irrationales autem appetitus ira et concupiscentia.

Diuidit ea: que homines per se faciunt ostendens ea esse quattuor. ideo autem: quod quecumque homines propter se agunt: et quorum ipsi sunt causas: hec quidem sunt propter consuetudinem: hec autem propter appetitum: et ea que sunt propter appetitum rationalem: ut propter voluntatem. hec autem non propter rationales. Est enim voluntas appetitus cum ratione: et nullus vult aliquid: nisi putauerit illud esse bonum: irrationales appetitus sunt ira et concupiscentia. Deinde cum dicit.

Quare omnia quecumque agunt necesse est agere per causas septem: propter fortunam: propter violentiam: propter naturam: propter consuetudinem propter rationem: propter iram: propter concupiscentiam.

Concludit esse septem: que agimus: quod tria sunt scilicet que agimus non propter nos ipsos: et quattuor per que agimus propter nos ipsos: ideo autem: quod omnia quecumque agit homo necesse est agere propter causas septem propter fortunam: propter violentiam:

Liber

etiam: propter naturam: quantum ad ea que agit non propter se ipsos: propter consuetudinem: propter ratiocinationem: siue propter appetitum rationalem: propter iram: propter concupiscentiam: quantum ad ea: que agit propter se ipsum. Notandum autem: quod quantum potentia vltiori modo fertur in obiectum: tanto minus plurificatur. Ideo sensus communis: qui sub vna ratione formaliter comprehendit omnia sensibilia particularia: remanet implurificatus: licet sensus particulares plurificentur: et sic etiam appetitus intellectiuus: qui sequitur intellectum: quod vniuersa liter in obiectum fertur: est enim implurificatus. Appetitus autem sensitiuus: quia sequitur sensum: cui non competit sic vniuersaliter ferri: plurificatur et distinguitur secundum irascibile et concupiscibilem.

Considerare autem que agunt secundum etates: aut habitus: aut alia quedam superfluum utique erit. Si enim accidit iuuenibus iracundos esse: aut desideratiuos non propter iuuentutem agunt talia: sed propter iram et concupiscentiam.

In parte ista philosophus ostendit: quod assignare alias causas actionum humanarum: ut puta assignare habitus: etates: et status: et alia huiusmodi est superfluum. Unde tria facit: quod primo ostendit talia esse omnino impertinentia. Secundo ne aliquis crederet talia esse omnino impertinentia. ostendit quomodo faciunt ad propositum. Tertio reddit nos attentos ad cognoscendum que sunt omnino impertinentia: et que aliquo modo faciunt ad propositum. Secunda ibi. Accidit tamen talibus. Tertia ibi. Considerandum autem. Circa primum tria facit: quod primo premitit intentionem suam: et ostendit esse superfluum assignare causas humanarum actionum scilicet diuersas etates. Secundo ostendit idem de diuersis statibus. Tertio de diuersis habitibus. Secunda ibi. Neque propter diuisiones. Tertia ibi. Similiter autem iusti. Dicit ergo primo: quod diuidere et distinguere: que agunt secundum diuersas etates: aut secundum diuersos habitus: aut secundum alia quedam: ut secundum diuersos status superfluum utique erit: quod omnino hec reducuntur ad causas predictas. ideo subdit: quantum ad diuersas etates: quod si accidit iuuenibus esse iracundos: aut esse desideratiuos: quod forte non accidit senibus: hoc non est propter iuuentutem quod talia agant: sed propter iram et concupiscentiam. cum ergo iram et concupiscentiam assignauerit causam malorum actuum: superfluum est assignare istas. Deinde cum dicit.

Neque propter diuitias: et paupertatem. Sed accidit pauperibus quidem propter indigentiam concupiscere pecunias. Diuitibus autem propter potentiam concupiscere non necessarias delectationes. Sed non agent isti propter diuitias: et paupertatem: sed propter concupiscentiam.

Ostendit hoc idem de diuersis statibus. Nam si homines propter diuersos status: ut quod sunt diuites et pauperes diuersa appetunt. hoc non est propter diuitias et paupertatem loquendo de causa immediata. Sed hoc est: quod accidit pauperibus propter indigentiam concupiscere pecunias: diuitibus autem propter potentiam accidit concupiscere delectationes non necessarias: non igitur immediate et directe agent isti propter diuitias et paupertatem: sed propter concupiscentiam. Deinde cum dicit.

Similiter autem iusti et iniusti: et alij qui dicuntur secundum habitus agere propter hec omnia agent: aut propter ratiocinationem: aut propter passionem. Sed hi quidem propter mores et passiones bonas. Hi autem propter contraria.

Deinde

Ostendit hoc idem de diuersis habitibus dicens: quod si iusti et iniusti: et alij etiam qui dicuntur secundum diuersos habitus: agent hec omnia aut propter rationationem: aut propter passionem: sed hi quidem ut iusti: et continentia agent: propter bonos mores: et propter bonas passiones. hi autem scilicet propter malas passiones: et malos mores. Sufficit ergo assignare causas humanorum actuum rationationem: iram: et concupiscentiam: et alia quia diuersi habitus sunt causa actuum humanorum in quantum diuersificant. **D**einde cum dicit.

Accidit tamen talibus quidem habitibus talia consequi: talibus autem talia. **A**hor enim forte temperato quidem propter temperantiam optiones et concupiscentie bone consequuntur circa delectabilia: in temperato autem contraria circa eadem: propter quod tales quidem diuisiones dimittendum.

Ostendit talia: que assignata sunt: non esse omnino impertinentes causas respectu humanorum actuum: cum diuersificet concupiscentias et appetitus. Ideo ait: quod accidit talibus habitibus talia consequi: talibus autem talia. **S**emper enim diuersi diuersa sequuntur: mox enim forte temperato: propter temperantiam consequuntur optiones: et concupiscentie bone circa delectabilia. **I**n temperato autem contrarie concupiscentie et optiones circa hec eadem delectabilia sequuntur. **E**x quo apparet quod distinguere diuersitates habituum: vel aliorum facientium ad tales actus est superfluum. **E**x quo assignate sunt cause propter dicitur: licet omnino non sit impertinens. ideo subdit: quod tales diuisiones: siue tales distinctiones est dimittendum: quasi superfluum. **D**einde cum dicit.

Considerandum autem qualia qualibus consueuerunt consequi. **S**i quidem enim albus: aut niger aut magnus: aut parvus nihil ordinatum est tali consequens. **S**i autem iuuenis: aut senex: aut iustus: aut iniustus iam differt. **E**t totaliter quecumque accidentia faciunt differre mores hominum: puta abundare putans seipsum: aut agere differre aliquid et infortunari: aut bene fortunari. **H**ec quidem igitur posterius dicemus. **N**unc autem de reliquis dicamus primo.

Redit nos attentos ad cognoscendum causas omnino quasi impertinentes dicens. **C**onsiderandum est qualia que libet consueuerunt sequi: quia si aliquis albus est: vel niger: aut magnus: aut parvus: nihil ordinatum est talium consequens esse aliquid. **S**ed si aliquis est iuuenis: aut senex quantum ad diuersos etates: aut iustus: aut iniustus quantum ad diuersas habitus: nam differt totaliter siue vniuersaliter quecumque accidentia faciunt differre mores honestum: sunt etiam consideranda: puta abundare putans seipsum: aut egere facit aliquid differre et infortunari et bene fortunari: hoc etiam faciunt: quia ista efficiunt in homine diuersos status. **A**ddit tamen quod de istis dicit posterius: quod ut in secundo libro. nam ibi determinat de diuersitate secundum diuersas etates hominum: et per diuersos mores: et secundum fortuna: et in fortuna: nunc autem primo intendit dicere de reliquis: ut de illis septem causis: quas assignauit respectu humanorum actuum. **D**einde cum dicit.

Sunt autem a fortuna talia facta quorumcumque est causa indeterminata: et non gratia huius finis: et neque semper: et neque ut frequenter: neque ordinate palam est ex diffinitione fortune de his.

Determinat de ynaquaque dictarum specialiter. **E**t duo fa-

cit: quod primo determinat de causis eorum: que quis agit non propter se. **S**ecundo determinat de his: que propter se agit. **S**ecunda ibi. **C**onuetudine autem. **C**irca primum tria facit secundum quod acta ab homine non per ipsum ad tria reducuntur. scilicet ad fortunam ad naturam: et ad violentiam. **S**ecunda pars ibi. **N**atura autem. **T**ertia ibi. **U**olentia. **D**icit ergo primo: quod talia sunt a fortuna quorumcumque causa est indeterminata: et gratia huius: neque semper: neque frequenter ordinate: quod totum est palam: et manifestum ex diffinitione fortune: et ex his que dicta sunt de ipsa. **A**d intelligentiam dictorum notandum: quod fortuna: ut patet ex secundo libro philosophorum est causa per actum: et quod huius cause sunt infinite: et non ordinate: ideo fortuna est indeterminata: et non ordinata: in quo differt vniuersaliter ab omni causa per se: et non gratia huius: quod est propter intentionem: in quo differt ab arte: et neque semper: neque ut frequenter: quod est in paucioribus et raro: in quo differt a natura. **E**st enim per se agentis per artem intendere: natura autem non intendit: nisi in quantum reducit in arte intelligentie: cuius est intendere. **D**einde. c. d.

Natura autem quorumcumque et cause in ipsis et ordinata: aut enim semper: aut in pluribus eodem modo eueniunt. **Q**ue enim propter naturam nihil operis diligenter inquirere: utrum secundum naturam quendam: vel aliam causam fiunt: videbitur autem utriusque: et fortuna causa est talium.

Determinat de his: que veniunt natura dicens: quod natura sunt eadem numero quorumcumque est causa in ipsis: quod non est principium eius in quo est: et ordinata: quod est causa per se. **D**ico eorum que eueniunt eodem modo: aut semper quantum ad naturam: que non potest impediri: aut frequenter quantum ad illam que impediri potest: vel aut semper quantum est de se: aut ut in pluribus propter impedimentum posse. **A**ddit autem quod non operis diligenter inquirere: ea que eueniunt propter naturam: ex qua contingant: ut forte: quod fiunt secundum naturam quandam. **N**am ea que sunt propter naturam particularem: possunt esse secundum naturam vlesit vel propter aliam causam. **A**ddit tamen quod eorum que sunt propter naturam fortuna videtur esse causa. **E**t dicit videtur: quod que sunt secundum naturam vlesit: non simpliciter sunt propter naturam. **D**einde cum dicit.

Violentia autem quecumque propter concupiscentiam: aut rationationes fiunt per ipsos agentes.

Determinat de violentia. nam illa fiunt per violentiam: que contingunt secundum aliquam coactionem. vnde non reducuntur talia nec in appetitum nostrum: nec in intellectum: ideo ait: quod quecumque fiunt per ipsos agentes violentia sunt propter concupiscentiam: quod non reducuntur in appetitum: et propter rationationem: quod non reducuntur in intellectum. **D**einde cum dicit.

Conuetudine autem quecumque faciunt: propter ream quod sepe fecerunt.

Determinat de causis ipsorum: que quis propter se agit. **E**t duo facit: quod primo facit quod dictum est. **S**ecundo ostendit omnia talia esse delectabilia: aut bona. **S**ecunda ibi. **S**unt autem assueti. **C**irca primum quattuor facit: quod secundum quod huius cause ad quattuor reducuntur. scilicet ad consuetudinem: rationationem: iram et concupiscentiam. **S**ecunda ibi. **P**ropter rationationem autem. **T**ertia ibi. **P**ropter iram aut et iram. **Q**uarta ibi. **P**ropter concupiscentiam autem. **D**icit ergo primo: quia consuetudine agunt homines quecumque propterea faciunt: qui sepe illa fecerunt. **D**einde cum dicit.

Propter rationem autem que putantur conferre ex victis bonis: aut ut finis: aut ad finem cum propter conferens agant. **Q**uedam enim et intemperantia agunt conferentia: sed non propter conferentiam.

ferens: sed propter delectationem.

Determinat que fiunt ex appetitu rationabili dicens: qd ppter ratiocinatione fiunt: que ex dictis bonis putantur conferre: aut qz conferunt z bona sunt: vt finis: aut vt ad fine: ita tamen vt talia fiant ppter conferens. id est ppter bonu: accipit eni hic conferens vniuersalr pro oino bono vult eni qd rationabilis appetitus sit agere bonum ppter bonu. Et ideo subdit qd intemperati agunt quedam conferentia: siue faciunt quedam bona: sed hoc non est ppter conferens: quia no agunt illa bona intentione: siue ppter bonum: sed ppter delectatione: possunt enim mali z habentes appetitum irrationabile facere ea: que sunt de genere bonorum: sed fm qd huius semper habent intentione peruersam. **D**einde cum dicit.

Propter furore autes z iram punitionalia. Differunt autē punitio z castigatio. Castigatio quidem enim facientis gratia est. Punitio autē facientis vt satiet. Circa que quidē igitur est ira: palam erit ex his que de passionibus.

Determinat que sūt per irā dicens: qd punitionalia: siue punitioes fiunt per furore: z iram. nam irati semper intendunt vindictā z punitioe: distinguit autes punitioe a castigatione: quia castigatio est gratia patientis: vt efficiatur melior. **S**cda punitio est gratia facientis: vt faciet ppter vindictam visam. Et quia non sufficiēter determinauit de ira: ideo remittit nos ad scdm libru dicens: qd circa que est ira: erit palam z modus ex his: que dicent de passionibus. **D**einde cum dicit.

Propter concupiscentia autē agunt quecuqz videntur delectabilia.

Determinat de concupiscentia dicens: qd propter concupiscentiam aguntur quecuqz videntur delectabilia. **D**einde cum dicit.

Sunt autē assuetū z consuetū inter delectabilia. Multa eni z eorū: que natura no sūt delectabilia: cuz assuefacta fuerint: delectabiliter fiunt. Et vt sumatiz dicant quecuqz preter se agunt: omnia sunt: aut bona: aut apparentia bona vel delectabilia: aut appentia delectabilia.

Ostendit omnia acta ab homine per se esse bona vt delectabilia. Et tria facit: quia primo reducit assuetū: de quo minus videt in delectatione. Scdo concludit: qd vniuersaliter oia acta ab homine per se esse bona vel delectabilia: aut existentia: aut salte apparenter. Tertio dat causas dicti. Scda ibi. (Et vt sumatiz.) Tertia ibi. (Quoniam autem quecuqz.) Dicit ergo primo: qd assuetum z consuetum sunt computada inter delectabilia: licz forte hoc no videretur aliquibus: cum posset quis se assuefacere ad ea que sunt contra nām: ideo addit: qd multa eorū: que natura siue naturalr non sunt delectabilia: cum assuefacta fuerint homines faciunt ea delectabiliter. **D**einde cuz dicit. (Et vt sumatiz.) **C**ludat qd vt vniuersalr z sumatim dicatur quecuqz agunt hoies propter se: omnia talia autem sunt bona: aut apparentia bona: aut delectabilia: aut appentia delectabilia. **D**einde cum dicit.

Quā autē quecuqz propter seipsos voluntarij agunt: no voluntarij autē quecuqz no propter seipsos: oia vtiqz erunt quecuqz voluntarij agunt. Bona autē apparentia bona: vel delectabilia aut appentia delectabilia.

Dat causam dicit: z duo facit: quia pmo facit qd dictum est. Scdo remouet cauillatione quandā. Scda ibi. (Potio eni aut maloz.) Dicit ergo: qd quecuqz hoies faciunt ppter seipsos agunt illa voluntarie. quecuqz autē no faciunt ppter seipsos: ita qd in ipsis no sit facere vel no facere: agunt illa no voluntarij. cū ergo oia quecuqz agunt hoies voluntarij vel voluntarie sunt bona vel apparentia bona: delectabilia vel apparentia delectabilia: sequit oia eē talia: ppter que hoies ppter se esse agunt. **D**einde cū dicit.

Potio enim aut malozū aut apparentiū malozū cōmutationē: vel trāsūptionē minoris p maiori. Eligibilia enim aliquo modo sunt: z tristium cōmutationē: aut transumptionē minorū pro maiorib⁹ eodē modo iter delectabilia.

Remouet cauillatione quandā: diceret eni aliquo no semp hoies eligere bona: aut delectabilia: cū aliquo velit minus malus: si oz fugere maius. Dicit potio simplr iter bona: vt bz alia lra cōmutatione vt trāsmutatione maloz: aut apperentiū maloz: ita tñ qd sit trāsmutatio minoris p maioris. v. qz accipiat qd minus malū fugiēdo maius: alig aut textus loco potio hnt pene: qd licz posset hre bonū itellm tñ qz in alyz ambabus trāslatiōibus hnt pono. id de pene no sit nobis curē. Addit autē ad cōfirmatione dicti qd eligibilia sunt aliquo modo cōmutatio tristia: aut trāsumptio: si sit trāsumptio vel trāsmutatio minoroz pro maioribus: z sic talia sunt aliquo modo eligibilia eodē modo dicere possumus qd sint computanda inter delectabilia.

Amendū ergo conferentia z delectabilia quot z qualia. De conferente quidē igit in deliberatiuis dictum est prius: de delectabili autē dicamus nunc.

Quia pbatū est ex habitis hoies voluntarie per se soluz agere bona z delectabilia: vel conseque: vel appareter: cū nulls p se loquēdo iniustitia faciat: nisi voluntarie agat. vt ex supiorib⁹ volūt ostendere quot: z que sunt illa: pp qd iniustitias facimus: est ostēdere quot z qualia sunt cōferentia: z delectabilia: qz supius de pferēte in hoc caplo dictū est: vbi pbs pncipalr venat: quoz gratia fiunt. Inuestigatur que z quot sūt delectabilia: pp que iniustitias facim⁹: Diuidit aut presens caplz i duas pres: qz p pbs cōtinuat dicta dicēdis. Scdo determinat de intento. Scda ps ibi. (Opz at putare.) Dicit qd p cū solū voluntarie agimus: qz gra iniustitia facim⁹: cū iustitia facere no sit: nisi voluntarie sumēdū est quot: z qlia sūt pferentia z delectabilia. sed de pferente in deliberatiuis prius dictū est. Restat qd vt dicamus de delectabili. **D**einde cum dicit.

Opz at putare sufficētes eē diffōnes si sint de vnoquoqz: neqz imāfeste: neqz exquisite.

Exegē de itēto: z duo facit: qz p diffinit delectatōez. Scdo ex diffōne data pōst p̄sideratōes ad cognoscēdū delectabilia. Scda ps ibi. (Si itaqz ē delectabile.) Circa pmo duo facit: qz p ostēdit qles debēt eē diffōnes rhetorice. Scdo ex hoc inuestigat diffōne delectatiōis. Scda ibi. (Suppōat aut.) Dicit qd p opz putare diffōnes rhetorice eē sufficētes: de vnoqz si sint neqz imāfeste: neqz exquisite. Sufficē. n. ad rhetore allēte notificatione dare de diffinito: ita qd non sit imāfestum on tñ spectat ad ipsum oino exquisite diffinire. **D**einde cum dicit.

Suppōat aut nobis eē delectatione motū quendā aie: z p̄stitutionez simul totaz z sensibilem

bilem in existentē nāz: tristitiā autē contrariuz.
 ¶ Supponatur autē a nobis delectationem esse motū quē
 dam animę: 2. p̄stitutionē simul totā 2. sensibile inexistēz
 nām. tristitiā autē esse triū huius. ¶ Ad intelligentiāz
 dictoz notandū: q̄ p̄s in. io. ethico. perfectius determinat
 de delectatione q̄ hic. ideo dicit supponat̄ hic: qz ibi deter
 minatū est. D3 autē h3 delectatio esse ex actione p̄fecta. iō
 d̄r motus quidam: qz sequit̄ ad motū large accipiēdo mo
 tū. put ois operatio h3 q̄dam rōnem motus: iō non dicit̄
 tur simpliciter motus: sed motus animę: q̄ nō est motus:
 vt dicit̄ imperfectionē: sed vt dicit̄ opationē p̄fectam: nō q̄
 sit ipsa opatio: sed qz sequitur ad eā. Nā nō est p̄dicatio for
 malis: sed cālis: qz delectatio sequit̄ opōnē p̄fectā: q̄ h3 to
 tum suum esse: qz delectationē eē q̄dā p̄stitutionē sit
 totā: qz non mensuratur tpe: 2. nihil expectat in futurū: vt
 p̄ficiatur: vt d̄r in. io. ethi. Et qz quicquid facit ad sui eē: to
 tum simul habet: ideo bene dicitur est: q̄ est quedam cō
 stitutio tota simul. Et si contingat delectationēz p̄fici in
 futurum: hoc non est de ratione delectationis s̄m se: sed
 quia habetur imperfecte. ¶ Addit autē: q̄ huiusmodi cō
 stitutio 2. motus debet esse sensibilis: quia 2. si cōtingit de
 lectationes esse intelligibiles: tamen iniusta facere: p̄pter
 quod suscipit tractatus: potissime habet fieri s̄m delecta
 tiones sensibiles: licet delectationes intelligibiles sint po
 stiores illis. Debet autē huiusmodi actus motus: quem
 imponat delectatio inexistere s̄m naturam: quia non est
 delectatio nisi ex coniunctione conuenientis cum conue
 nienti. Et quia quod est contra naturam s̄m q̄ huiusmo
 di semper est disconueniens. ideo tale nisi sit assuefactus:
 propter quod aliquo modo sit naturale: eo q̄ consuetudo
 est altera natura: nō h3 iducere delectationē. ¶ Deīn̄ rē.
 ¶ Si itaqz est delectatio talis palam: qz 2. delectabile est factuum dicte dispositionis. Cor
 ruptiuuz autem contrarie cōstitutionis: factiuuz triste. Necessesse igitur delectabile esse in id:
 quod s̄m naturam inittit: vt in pluribus: 2. maxime cum assumpserit sui ipsoz naturam: que
 s̄m ipsuz sunt: aut s̄z consuetudines: etenim
 consuetum velut ordinatum iam fit. Simile
 enim consuetudo nature: prope enīz q̄dem se
 pe ei: q̄d semper est. Est autem natuz quidez
 eius q̄d semper. Cōsuetudo autē eius q̄d sepe.
 ¶ Adducit considerationes ad cognoscendum ipa delecta
 billa. Et duo facit: qz primo adducit h̄mōi considerationes
 magis cōes. Sc̄do magis speciales. Sc̄da ibi. (Et in plur
 rimis concupiscentijs). ¶ Circa primū tria facit: qz ad de
 lectionē q̄ntum ad p̄sens tria concurrūt. Primo natu
 ra rei: cui d3 conuenire: q̄d delectationē inducit. Sc̄do ap
 petitus 2. concupiscentia: s̄m que fruit̄ in delectatiōe. Ter
 tio cognitio: qz sine mente 2. sensu nō est delectatio. P̄rio
 ergo inuestigat p̄hs considerationes de delectatiōe ex par
 te nature. Sc̄do ex pte concupiscentie. Tertio ex parte fa
 ctis: siue ex parte cognitionis 2. apparentie. Sc̄da ibi. (Et
 cuiuscūqz insit concupiscentia). Tertio ibi. (Quā autē delectari).
 ¶ Circa p̄mūz duo facit: quia primo ostendit que
 sunt s̄m nām esse delectabilia. Sc̄do ex hoc ostendit nō vio
 lēta esse delectabilia. Sc̄da ibi. (Et quō violēta). ¶ Cir
 ca primū tria facit s̄m q̄ nāle tripliciter potest sumi. Nā
 vno mō d̄r naturale quod conuenit nobis s̄m formā: quā
 ex generatione: vel a principio generationis accepimus. 2.
 sic est nāle homini: quod conuenit ei s̄m humanā nām.
 Sc̄do modo potest dici nāle: qz cōuenit nobis s̄z formāz

acquistam ex operibus nostris: s̄m q̄ omnis habitus in
 clinat in aliquid per modū nāe: 2. sic est nāle: quod conue
 nit nobis s̄m acq̄situm habitum. Tertio modo est nāle:
 quod est assuetuz: vel consuetū. P̄mo ergo dicit p̄hs eē
 delectabilia: que conueniunt rei s̄m nām suam simplici
 ter. Secundo que ei conueniunt ex forma acquisita. Ter
 tio ad que inclinatur ex assuetudine. Secūda ibi. (Ma
 xime cū assumpserit). Tertio ibi. (Aut s̄m p̄suetudies).
 ¶ Prima ergo consideratio talis est. Qz si delectabile est
 factiuū dicte dispōnis. s. dispōnis nālis: corruptiuū autē ta
 lis dispōnis: aut factiuū dispōnis vel constitutionis con
 trariū est triste: necesse igit̄ est delectabile esse inini. i. fer
 ri in id: quod est s̄m nāz. Et hoc vt in pluribus: qz aliq̄ ea
 que sunt contra nām: vt studia: 2. conatus assuefacta sunt
 delectabilia. ¶ Secūda consideratio talis est. Qz maxie
 est aliquid delectabile alicui: cū assumpserit sui ipsuz na
 turam: que fuerit s̄m ipsum. ita q̄ p̄pter habitū acq̄situm
 si sit quodāmodo eadē natura sui. i. agentis. 2. ipsoz ope
 z: que sunt ab ipso agente. ¶ Tertia cōsideratio talis: q̄ ea
 que sunt s̄m consuetudines: sunt delectabilia: 2. dat causā:
 qz consuetū tā fit velut inatū. Est. n. p̄suetudo s̄lis nāe: si
 cut sepe est prope 2. p̄pinquū ei: q̄d est semp: nā autē ē eius:
 q̄d est semp. consuetudo vō ē ei: q̄d est sepe. ¶ Deīn̄. rē.
 ¶ Et q̄ non violentum: preter naturam enim
 violentia: propter q̄d necessitates triste 2. re
 cte dicitur est. Omnes enim necessariam rem
 grauem dixit.
 ¶ Ostendit nō violenta esse delectabilia. Et tria facit: qz p̄ri
 mo facit q̄d d̄cm est. Sc̄do qz dixerat violētiā eē cū tristiti
 tia: dicit sollicitudinē: studii: 2. similia: nisi sint assuea esse
 tristitia. Tertio ostendit tria horum esse delectabilia. Sc̄da
 ibi. (Sollicitudinē autem). Tertio ibi. (Cōtraria igit̄).
 ¶ Dicit ergo primo: q̄ nō violentū est delectabile: 2. quia
 violentia est p̄ter nām: necessitates: siue coactiones: quia
 violentiā intercludunt: dicunt̄ quid triste. ideo recte dicit̄
 est illud puerbium: vel illud d̄cm poetę: qui dixit oēm rē
 necessariā esse graue. ¶ Deinde cum dicit.
 ¶ Sollicitudines autem: 2. studia: 2. conatus
 tristes. Necessaria enīz 2. violenta hec: 2. si nō
 assuefiāt. sic autēz cōsuetudo facit delectabile.
 ¶ Ostendit ex h3 studia 2. conat̄ eē tristes. Nā talia sūt necia
 2. violēta: si nō assuefiāt: s̄z sic assuefacta p̄suetudo facit de
 lectabile: q̄d prius videbat̄ coactū. ¶ Deinde cum dicit.
 ¶ Cōtraria autē delectabilia: p̄pter q̄d desidię:
 2. ocia: 2. negligentie: 2. ludis: 2. requies: 2. som
 nus delectabilia: nihil enī ad necessitatē hoz.
 ¶ Cū desidię: aut q̄ aligs p̄maneat in malicia q̄dā: 2. etiā
 odia: 2. negligentie: 2. ludis: 2. reges: 2. s̄m sūt de nūero delecta
 billiū: qz nihil hoz p̄tinet ad aliq̄z necitatē. i. ad aliq̄z coa
 ctionē: qz i talib⁹ nō violētamus nām nostrā. ¶ Deinde.
 ¶ Et cuiuscūqz insit cōcupiscentia: totū delecta
 bile. Cōcupiscentia. n. est delectabilis appetit⁹.
 ¶ Ostendit cōcupiscentia eē delectabilia. Et duo facit: qz p̄ po
 nit p̄siderationē ipsā. 2. ostendit cōcupiam: 2. expōit mēbra
 vionis. Sc̄da ibi. (Cōcupiscentiaz autē). Dicit q̄q̄ totuz il
 lud est delectabile: cuius inest concupiscentia: 2. dat cāz di
 cti: qz cōcupia est delectabilis appetitus. ¶ Deinde cū. d.
 ¶ Cōcupiscentiaz autem be quidem irratio
 nables sunt: be autē cum ratione. Bico autēz
 cum irracionabiles q̄dē quascunqz cōcupiscūt:
 nō ex eo: q̄d est extirpare aliqd. Sūt autē tales

Rhetori.

quecūq; dicitur eē natura: sic que per corpus existūt: vt que alimētī: sitis: et fames: et s; vnā quāq; spēm alimētī concupiscētia. Et q̄ circa gustabilia: et circa venerea: et totalit̄ tangibilia: et circa olfarū odoris: et auditū: et visus: cū rōne aut quascunq; experfuasos esse. **Multa. n.** et vidisse et possedisse concupiscunt: qui audiere et persuasi fuerunt.

¶ Diuidit concupiscētiā: et exponit membra diuisionis dicens: q̄ concupiscētiarū hęc quidem sunt irrationales rationi non obediētes. hęc autem sunt cum ratione: et exponit se dicens: q̄ irrationales vocat quascunq; concupiscētiās homines concupiscunt: non ex eo: q̄ est existima re aliq̄d. i. que fuerunt absq; p̄meditatione: vt h; alia littera. Tales autē sunt iste concupiscētię quecunq; dicuntur esse a natura: que existunt per corpus: vt concupiscētia alimētī: sitis: et fames: et concupiscētia s; vnāquāq; speciem alimētī: et que circa gustabilia: et circa venerea: et totalit̄ tangibilia: et circa olfactum boni odoris: et circa auditum: et circa visum: omnia talia s; natura sunt pertinent ad concupiscētiās irrationales. Concupiscētię autē cum ratione sunt quascunq; concupiscunt homines experfuasos esse. multa enim vidisse et possedisse concupiscunt homines: qui audierunt: et persuasi fuerūt. **¶** Deinde. c. d.

¶ Quā autem et delectari in pati sensum alicuius passiōis: fantasia autē ē sensus q̄dā debilis: et vtiq; memorati et sperati cōsequēt fantasia aliqua eius: q̄d meminit: aut sperat. Si autē hic palat: q̄ et delectatiōes magis memorantibus et sperantibus q̄ et sensus.

¶ Dic ponit consideratiōes ex delectatione sumpta ex parte apparente. Et tria facit. quia primo ostendit memoriā et spem esse delectabilia: eo q̄ faciunt fantasiam et sensus. Secundo concludit delectabilia reduci quodāmodo ad tria genera. Tertio reddit ad ostendendū quomodo memorabilia et sperata delectationem inducunt. Secunda ibi. **¶** Quare necesse omnia. Tertia ibi. **¶** Memorabilia quidem). **¶** Dicit ergo primo: q̄ delectari est ex eo: quod sensus patitur respectu alicuius passiōis: quia ergo fantasia circa memorata et sperata est quidam sensus debilis: et dicit debilis respectu fantasie de presenti: que est fortior ideo subdit: q̄ memoranti et speranti consequitur fantasia aliqua. i. alicuius debilis eius: quod meminit et sperat. Et si hoc ita se habet palam: quia delectationes magis. i. delectationes multę insunt memorantibus et sperantibus: quoniam et sensus habet esse respectu talium. **¶** Aduertendum autem: q̄ non est intentionis philosophi dicere delectationes s; memoriā et spem esse magis q̄ alias intēsiue: sed extēsiue: quia homo talibus delectationibus aliquando plus abundat. Unde alia littera vbi nos hēmus delectationes magis rē. habet q̄ volūtates abundantes penes memorantes et sperantes. **¶** Deinde cum dicit.

¶ Quare necesse oīa delectabilia esse: aut i sentiendo p̄sentia: aut in memorādo facta: aut i sperādo futura. Sentiant q̄dē. n. p̄sentia: memorantur aut facta: sperant vero futura.

¶ Concludit omnino delectabilia reduci quodāmodo ad tria genera. ideo autē: q̄ necesse est omnia aut esse delectabilia in sentiendo p̄sentia: aut in memorando facta: aut in sperando futura: sentiuntur quidem p̄sentia: memo-

Libet

rantur autem facta: sperant futura. **¶** Deinde cū dicit. **¶** Memorabilia q̄dē igit delectabilia sunt: nō solū quecūq; in p̄senti q̄ aderant delectabilia erāt: sed q̄dā et nō delectabilia: si sit posterius honestū et bonū: q̄d post hoc: vnde et hoc dictū est: sed delectabile saluatiū reminisci labor et post angustias delectat vir memorans: qui multa passus fuerit: et multa gesserit: h; mōi q̄t cā: q̄ delectabile et non habere manum.

¶ Redit ad ostendendum quomodo memorabilia et sperata sunt delectabilia. Et duo facit: q̄ primo ostendit hoc de memoratis. Secundo de speratis. Secunda ibi. **¶** Quę autem in spe). **¶** Dicit ergo primo: q̄ memorabilia delectabilia sunt: vt apparuit per considerationem iam dictā. et non solum sunt delectabilia per memoriā quecūq; in p̄senti quando aderant delectabilia erant: sed etiaz que dāz non delectabilia p̄sentialit̄ delectant memorata: si posterius sit honestum. et q̄d est post hęc: siue post illa sit est bonum. Et hoc dictum est: q̄ delectabile est saluatum reminisci laboris. et post angustias delectatur nisi memorans: qui multa passus fuerit. Et causa huius est. quare talia memorata delectant: quia delectabile est non habere malum. **¶** Deinde cū dicit.

¶ Que autē in spe quecūq; p̄sentia: aut letificare: aut p̄ficua fore multum vident: aut sine tristitia p̄sunt. Totalit̄ autē quecūq; p̄sentia letificāt: et sperantes: et memorantes vt i pluribus.

¶ Ostendit quomodo sperata delectant. Et duo facit: quia primo facit quod dictum est. Secundo ad confirmationem eius: quod dixerat adducit dictum Domeri. Secunda ibi. **¶** Propter quod irasci). **¶** Dicit ergo primo: q̄ illa delectant in spe: siue sperata quecunq; siue talia: que p̄sentia videntur: aut letificare: aut p̄ficua fore multum: aut etiaz que sine tristitia p̄sentia: prout sunt sperata delectant: ideo dicitur: q̄ totalit̄ et vniuersaliter quecunq; p̄sentia letificant sperantes permemorantes: vt in pluribus delectāt: et dicit vt in pluribus: quia si de sperato aliter creditur q̄ sit: potest delectare p̄sens: quod non delectat speratio et eōuerso. Quecūq; q̄ talia sunt qualia sperantur: si delectant p̄sentia totalit̄ et vniuersaliter quātum est de se delectant sperata: sed si hoc non sit vniuersaliter potest esse vtz: vt in pluribus. **¶** Deinde cū dicit.

¶ Propter q̄d et irasci et delectabile sicut Homerus: et per poesim de ira: q̄ multo dulcius melle distillate. Nullus. n. irascit ei: qui videt ipotēs cruciatū fortiri: neq; his q̄ multus super se: potētia autē nō irascuntur: aut minus.

¶ Adducit ad confirmationem suam dictum Domeri: nā si delectans p̄sentialit̄ delectat: cum punire p̄sentialit̄ delectet: irasci: in quo est spes punitiōis erit quid delectabile: sicut Homerus dixit per suam poesim: quam fecit de ira: q̄ ira est multo dulcior melle distillante: et hoc propter spem punitiōis et vindictę: quia nullus irascitur multum debili: nec ei qui est impotens fortiri cruciatum: neq; his: qui sunt super se multum potentia hoc ipsi: qui ipsum in potentia nimis excedunt: quia talibus aut nō irascitur homo: aut minus q̄ alijs: semper ergo ita est: nec ad multum debiles: quia contra tales non est vindicta: neq; ad multum potentes: in quo datur intelligi: q̄ semper in ira est quędam spes punitiōis et vindictę.

¶ Et in pluribus

Cin plurimis concupiscentijs sequitur quedam delectatio: aut enim memorantes quomodo adipiscerantur: aut sperantes quomodo adipiscerent gaudent quadam delectatione.

CSuperius docuit philosophus sumere considerationes quasi rationes de delectatione per comparationem ad naturam: et ad concupiscentiam: sive ad appetitum: et ad cognitionem: vel ad fantasiam: sive ad memoriam: et etiam ad spiritum. Dicuntur in parte ista venatur magis spirituales considerationes de delectatione per comparationes ad predicta. Tria ideo facit: quod primo ponit considerationes quodammodo spirituales per comparationem ad spiritum et ad memoriam. Secundo per comparationem ad appetitum. Tertio per comparationem ad naturam. Secunda ibi. (Et punire delectabile). Tertia ibi. (Et transmutare delectabile). Circa primum tria facit: quod primo permittit hanc veritatem: quod prout diversa memoramus et speramus fertur secundum concupiscentias alia et alia delectatio. Secundo quod dixerat manifestat alia per exempla. Tertio addit ex hoc fieri in nobis principium amoris. Secunda ibi. (Ut puta qui in febribus). Tertia ibi. (Et principium amoris). Dicitur ergo primo: quod in pluribus. In variis concupiscentijs: ut scilicet quod concupiscentie per suas species distinguuntur: sequitur quedam delectatio: ita quod alias et alias concupiscentias alia et alia delectatio sequitur: et ideo aut memorantes quomodo adipiscerantur in presentia: aut sperantes quomodo adipiscerent in futuro gaudent quadam delectatione: ita quod diversificatur delectatio secundum diversitatem spiritus et memorie. Deinde cum dicit.

CUt puta qui in febribus habentes sitim memorantes quomodo bibant: et sperantes gaudent: et agentes: et disputantes: et scribentes: et facientes semper aliquid de eo quod amant gaudent. In omnibus enim talibus memorantes quasi sentire putant id: quod amatur.

Costendit per exempla speciales memorias: et spirituales expectationes sequi delectationes alias et alias dicens. Ut puta qui in febribus habentes sitim: et memorantes quomodo bibant: et sperantes bibere gaudent: et agentes. id est dicentes: sive qui inquit: ut hinc alia et alia littera: et disputantes: et scribentes: et facientes aliquid de eo: quod amant gaudent: quod in omnibus talibus memorantes: vel etiam sperantes amant: quasi putant sentire id: quod amant. Si ergo amant disputare dicitur spiritum et memoriam disparationis delectantur. et in alijs similiter se habet. Deinde cum dicit.

CEt principium amoris hoc fecit omnibus: cum non solum de presenti gaudeant: sed etiam cum absentis recordati ad amant. Propter quod utique et cum tristis fiat: eo quod non adsit: plorantibus et lamentationibus insit quedam delectatio: tristitia quidem enim de non adesse: delectatio autem ex memorando et videndo aliquo qualiter illum: et qualis erit: et qualis erat: propter quod dicitur est: ut ait.

Super his omnibus affectum excitavit fletus.

CAddit ex hoc fieri in nobis amoris principium dicens: quod hinc sit omnibus principium amoris: cum non solum de presenti gaudeant: sed cum et absentis fuerint recordati amant: propter quod utique et cum tristis fiat: eo quod non adsit: nec presentis sit: quod delectat: inest tamen eis tristibus: sive plorantibus: et lamentantibus quedam delectatio: quod hinc delectabile licet contristet: quod non est presentis corporaliter: letificat tamen

quod est presentis per spiritum: secundum quod habetur memoria illius: sive spes: ideo subdit: quod tristitia quidem est de non adesse. De delectatione autem ex memorando et videndo aliquo qualiter. id est similitudinaliter illum: quem diligit: ut quod recordatur qualis erit cum eo: et qualis erat: propter quod bene dictum est: quod ait Domerius: ut supplet alia littera. Et super his omnibus affectum. id est delectationem et gaudium excitat fletus. Deinde cum dicit.

CEt punire delectabile. Cuius enim non adeptio triste: id est adipisci delectabile. Tristi enim tristantur vehementer non punientes: sperantes autem gaudent.

CPostquam ostendit: quod speciales memorias et expectationes ferunt delectationes speciales: venatur speciales delectationes de delectabilibus per comparationes ad appetitum. Et duo facit secundum quod appetitus sensitivus: de cuius delectatione hoc potissime videtur intendi: dupliciter dividit in irascibilem. id est concupiscibilem. Primo ergo venatur hinc considerationes respectu irascibilis. Secundo respectu concupiscibilis. Secunda ibi. (Et amicus delectabilium). Irascibilis autem potissime videtur tendere in arduum: ut in pugnam: et vindictam: et honorem: et huiusmodi: ideo ostendit talia delectabilia esse. Et quatuor facit scilicet quod adducit quatuor considerationes ad hoc. Secunda ibi. (Uideri delectabile). Tertia ibi. (Quomodo autem vincere). Quarta ibi. (Et petentibus honor et complacentia). Prima consideratio talis. Quod punire est delectabile: et subdit causam: quod illud: cuius non adeptio est tristis: adipisci est delectabile. unde irati vehementer tristantur non punientes et sperantes punire gaudent. Si vero volumus loqui de delectatione: ut plurimum ex irascibili: punire est delectabile. Deinde cum dicit.

CEt ludere delectabile non solum amatoribus victoriae: sed omnibus: sit enim fantasia excellentie. cuius omnes habent concupiam: aut remisse: aut magis.

CPonit secundam considerationem. Quod non solum punire et vincere est delectabile: sed etiam videre talia est delectabile: quod delectatio non solum adest amatoribus victoriae: sed etiam omnibus circumstantibus: quia ipsum videre talia secundum se est delectabile: ideo subdit: quod in talibus sit quedam apparatus: et quedam insit excellentia: cuiusmodi visionem habere omnes habent concupiscentiam: aut remisse: aut magis: quia aliqui magis: aliqui minus delectantur in talibus. Si autem obijciatur contra hoc: quod aliqui videntes bella tristantur. Respondetur non esse: quod visus talium non sit de se delectabilis: sed quod ratione timoris: vel appetitus declinat ad aliam preter aggenerat in talibus tristitia. Deinde cum dicit.

CQuomodo vincere delectabile: necesse est ludos delectabiles esse pugnativos: et fistulatinos: et litigiosos: sepe enim in ipsis sit vincere: et officium professionis: sperationis: et alea: et petrazatio: et circa studiosos autem de ludis sicut. Unde quidem enim delectabiles fuerint: si quis fuerit consuetus. hinc autem mox delectabiles: puta venatio et omnis venativa. ubi enim concertatio: ibi et victoria est: propter quod et saltativa: et litigativa delectabilis consuetis.

CPonit tertiam considerationem: quod vincere est delectabile: necesse est ludos pugnativos et fistulatinos: ut cum hystriones adiuvent fistulantes certant: et disputantivos: sive litigiosos esse delectabile: et ratio: quod in talibus sepe sit vincere: et quod victoria in ludis est delectabilis. Item vincere in pugnando ossa: et et spagationes: ut ludere ad talos pilas: et alea: et petrazatio: ut ludere in eucyedo lapidum est delectabile quod: et ludos esse studiosos: ut quicquid ludos liberales: de quibus superius fuit facta mentio: puenit esse

Rhetori.

delectabiles. veyz qz non omnes iudi sunt vniformiter delectabiles. ideo cum dicit. (Di quidem. n. delectabiles.) Distinguit ludos: qz aliqui iudi sunt delectabiles: cū quis fuerit p̄suetus ad illos. Aliqui vero statim sunt delectabiles: puta venatio z nō solum hęc vel illa: sed omnis venatio est delectabilis: qz vbi est p̄certatio: qd̄ est in oi venatione p̄tingit eē victoriā: ideo alteratiua z litigatiua delectabilis est consuetis rōne victorie. Possunt aut̄ distingui litigatiua z alteratiua: eo qz vna accipit̄ in causis: altera vō in collationibus z disputationibus. ¶ Deinde cum dicit. ¶ Et potentibus: z honor: z complacentia delectabilissimorum: p̄pterea qz sit fantasia vnicuiqz: qz talis: z studiosus: z magiscū insinuēt quos p̄tāt veraces. Tales aut̄ qui prope magis q̄ qui longe z simul conuersati z noti: z ciues q̄ qui aliunde: z existentes q̄ futuri: z prudētes q̄ insensati: z multi q̄ pauci: magis enim verisimile veridicos esse dictos p̄trarijs. Quā quos quis multuz paruipēdit: sicut pueros: aut bestias. nihil curat de horum honore aut opinione ipsius opinionis gratia. Sed siquidem propter aliud aliquid.

¶ Ponit quartā cōsiderationem: qz potentibus honor z placencia sunt de genere delectabilissimoz. Et subdit causas qz sit fantasia vnicuiqz qm̄ honorat̄: z et applaudit̄: qz sit talis qualis d̄r: z studiosus: cui debet̄ honor: cū dicit. (Et magis euz insinuent.) Addit qz magis est delectabile eis cū hoies: quos putant esse veraces insinuent. i. iudicēt esse honorandos: z applaudendū esse eis: z ostēdit qui sunt veraces dicens: qz tales. i. veraces sunt magis qz sunt p̄pe q̄ qui sunt longe: z qui sunt simulcū eo p̄uersati: z noti: z conciues eius sunt magis veraces: qm̄ qui sunt aliunde z extranei: z illi qui sunt exītes z noti ciues ciuitatis sunt magis tales q̄ futuri aduentū: z prudentes sunt magis q̄ insensati: z multi q̄ pauci: z verisimile est doctos eē magis veridicos cōtrarijs. Subdit autem ad manifestationem dīctorum: qz homo nihil curat de his: q̄ quis multum paruipendit: qz paruipendit pueros z bestias: nihil curat d̄ honore eorum: aut de opinione ipsorum gratia ipsius opinionis: sed si curat: hoc est propter aliquod aliud: non propter opinionem suam. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et amic⁹ delectabilis: diligere. n. delectabile.

Nullus. n. amator vini: qui nō gaudet vino.

¶ Venatur cōsiderationes sumptas ex parte concupiscētie. Diuiditur autē hęc pars in partes quinque fm̄. qz quinque cōsiderationes ponit circa hęc. Secunda ibi. (Et diligere delectabile.) Tertia ibi. (In admiratione esse.) Quarta ibi. (Et adulationes accipere.) Quinta ibi. (Et Bagere sepe). ¶ Dicit ergo primo: qz amicus est de numero delectabilium: qz diligere fm̄ qz concupiscimus: est aliquid delectabile: z dat causam: qz nullus est amator vini: nisi qz gaudet z delectatur vino. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Et diligere delectabile: fantasia. n. z hoc ei⁹: qd̄ insit ipsi bonum esse: qd̄ oēs concupiscūt cognoscētes. Billigiat̄ est amari ipm̄ propter se.

¶ Ponit secundam: qz ipsum diligere est delectabile: diligit enim homo: z concupiscit seipsum quasi bonum entez: eo qz ab alijs diligitur. ideo subdens cām dicit̄ alij. qz ex eo qz quis diligit hoc. f. in hoc casu. Sit enim fantasia z apparitio eius: qz ipsi insit bonuz esse: qd̄ omnes cognoscētes concupiscūt: omnes. n. cognoscētes bonuz volunt esse boni.

Liber

Addit ergo: qz diligere ipsum est amare propter seipsum: qz si propter aliud: non proprie diligitur homo: sed illud aliud: z ipse homo fm̄ se non diligeretur: nisi ipse secundum se bonus esset. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Et in admiratione esse delectabile propter ipsum honorari.

¶ Ponit tertiam: qz esse vel haberi in admiratione est delectabile propter ipsum honorari: qz personę honorabiles cuiusmodi sunt boni: z excellētes in admiratione habentur. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et adulationem recipere: z adulator delectabile: apparens enim amator: admirator: z apparens amicus adulator est.

¶ Ponit quartam cōsiderationem: qz recipere adulationes est delectabile: z ipse adulator est qd̄ delectabile: z dat causam: quia adulator est apparens admirator: z apparens amicus. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et hoc agere sepe delectabile. Quod enim cōsuetum delectabile erat.

¶ Ponit quintam: qz agere sepe aliquid est delectabile: quia vt dicebat̄ supra cōsuetum est delectabile. ¶ Notādum autē has quinque cōsiderationes esse cōnexas: quare si diligeret sit delectabile: qz sibi complacet homo in bono sibi p̄portionato: qd̄ erat prima cōsideratio: sequitur qz diligere sit delectabile: qz complacet sibi homo in bono p̄prio: quę sunt secunda. Et vterius esse in admiratione sit delectabile: qz ex hoc bz argumentū: qz sit bonus: q̄ fuit tertia: z etiaz adulatio ex hoc seq̄r: qz sit delectabilis: qz amicus z adulator: quoz p̄sonā induit adulator sunt delectabiles: q̄ fuit quarta: z et qz sepe agere sit delectabile: qz ex hoc ē nobis bonū p̄portionatū: actū: vel opatū: qd̄ fuit quinto p̄positū.

¶ Transmutare ē delectabile. In natura. n. sit transmutare. qd̄. n. idem semper excessus facit cōstituti habitus. vnde dictuz est transmutato oi dulce. p̄pter hoc. n. z que ad tepus delectabilia sunt. z hoies z res. transmutatio. n. ex p̄senti est. Simile autē z rarum quod ad tempus.

¶ In ista pte venat̄ p̄ha p̄sideratiōes de delectabili sumptas ex ipsa nā. Et vno facit: qz p̄ facit h̄ fm̄ qz nā ipsa est qd̄ trāsmutabile. Secōdo put̄ rēdit in aliquid sibi p̄portionatū. Secōda ibi. (Et qm̄ qz fm̄ nām). ¶ Prima ps̄ oluidit̄ in sex p̄tes fm̄ qz sex p̄siderationes se hñtes p̄ordinez ponit circa hęc. Secōda ibi. (Et adiscere z admirari). Tertia ibi. (Et hñfacere). Quarta ibi. (Quāt delectabile ē). Quinta ibi. (Quā aut̄ adiscere). Sexta ibi. (Circumvolutiones). ¶ Ponit p̄mā p̄siderationē dicens. Quz ipz trāsmutare est delectabile: cū gnā z dispōnes nā: nō sp̄ maneāt eedē: nō semp̄ idē appetimus. Jo subdit: qz semp̄ idē facit excessus p̄stituti habitus. f. cōstituti habitus z dispōnis. excedit. n. hic dispōnē nām variabilē. vñ dcm̄ est: qz transmutatio ē qd̄ dulce inter oia. Et inde est: qz hoies z res: q̄ sūt delectabilia: sunt delectabilia ad tps: qz trāsmutatio ē ex p̄stituti habitus. f. cōstituti habitus: simul aut̄ z rapz qd̄ ad tps. q. d. qz non solum delectabilia sūt talia ad tps: qz trāsmutatio: qd̄ ē valde in p̄mptu: z p̄p̄inquo: z p̄sentanea nā: nō strē est qd̄ aut̄ delectabile: s̄ ē simul cū h̄ est alia cā: qz illud: qd̄ ē ad tps: est rapz: z oē rapz. ¶ Deinde cū dicit.

¶ Et adiscere z mirari delectabile vt ad multū.

In minori quidem est concupiscere adiscere.

quare

quare mirabile concupiscibile. In adiscere autem id quod secundum naturam constituit.

C hic ponit secundam considerationem: quia transmutatio et nouitas est delectabile adiscere et mirari: que nouitas enim importat: delectabilia sunt. Et quod adiscere sit quod delectabile: et quid admirabile: et ut admirari iustum appareat multum propter concupiscere adiscere. Cum ergo mirabile sit concupiscibile et delectabile: adiscere delectabile erit: hoc et specialiter cum nature nostre: quare adiscere est delectabile: quod cum adiscimus: minus in id: quod est constitutum secundum naturam: quod minus ab imperfecto ad perfectionem competentem nature. **C** Deinde. c. d.

C Et benefacere et bene pati delectabilium: bene pati quidem adipisci eorum: que concupiscunt benefacere: aut habere et superabundare: que ambo appetunt.

C Ponit tertiam: quod si ad acquirere noua et considerata: et abundare in talibus est delectabile: benefacere et bene pati sunt delectabilia. Et dicitur cum: quod secundum bene pati est adipisci ea: que homines concupiscunt: qui accipiunt ea: que non habent: que sunt eis noua: et benefacere est superabundare in talibus: que ambo se habere talia et superabundare in eis homines appetunt. **C** Deinde. c. e.

C Quia autem delectabile est beneficium corrigere propinquos: delectabile hominibus est et factiua consummare.

C Ponit quartam: quod benefacere est delectabile corrigere propinquos est delectabile hominibus. Et consummare defectiua. id est supplere indigentiam: ut sonat alia littera: est etiam delectabile. Et hoc. n. aliquid apparet: quod bene faciat alijs: et sit quasi preceptor eius in quantum ipsum corrigat: et eius indigentiam supplet. **C** Deinde. c. d.

C Quoniam autem adiscere delectabile et mirari: et talia necesse delectabilia esse. scilicet imitativa et practica: et statuificatio: et poetica: et omne quod cuius fuerit representatiuum: et si non sit delectabile id: cuius est representatio. Non enim in hoc gaudet: sed sylis est quod ad hoc id. Quare adiscere aliquid accidit.

C Ponit quintam considerationem. Nam quod adiscere et mirari est delectabile: necesse est talia: que hic inducunt esse delectabilia: ideo imitativa et practica que aliquid representantur per picturam: et statuificatio que fit statua: et imago ad aliquid imitandum et representandum: et poetica que aliquid representatur per gesta: et omne quod cuius fuerit aliquid representatiuum est delectabile: dato quod non sit delectabile: cuius est representatiuum. Nam riuus et si in propria natura non sit quid delectabile: tamen si sit bene pictus: vel bene sculptus propter representationem est quid delectabile: ideo subdit: quod homo non gaudet in hoc: quod videt representatum: sed gaudet quod est illi sylis. scilicet collatio: ut sonat alia littera: quod fertur unum alteri: et est ad hoc illud: eo quod unum imitatur aliud. Et quod nostrum adiscere est semper in quadam collatione: vel in quadam discursu: in tali representatione accidit esse adiscere aliquid quoddam: in quantum est quoddam collatio. **C** Deinde cum dicit.

C Et circūuolutiones et paulatim saluari a periculis. **D**ia. n. hec mirabilia.

C Ponit sextam considerationem. Quod quod admirari est delectabile circūuolutiones. id est quod res et mundus circūuoluantur: ut quod modo dicitur iste: modo ille est quod delectabile: et est paulatim seruari a periculis quod delectabile est. Et quod omnia ista sunt admirabilia. **C** Deinde cum dicit.

C Et quoniam secundum naturam delectabile. **Q**ue vero

eiusdem generis secundum naturam inuicem sunt omnia cognata: et similia: delectabilia ut in pluribus: puta homo homini: et equus equo: et iuuenis iuueni. Unde et proverbia dicta sunt. **Q**uo coetaneus coetaneum delectat: et quoniam similis similes: et nouit autem: talia quecumque talia.

C Ponit considerationes sumptas ex natura secundum quod tendit in aliquid sibi conueniens. Et duo facit: quod primo ponit considerationem hanc: quod similia sunt delectabilia. Secundo ponit considerationes: que sequuntur ex ista. Secunda ibi. **C** Quoniam autem simile. **C** Dicit ergo primo: quod quod est secundum naturam. id est que nature nature est delectabile: quod que sunt eiusdem generis secundum naturam: sunt inuicem cognata et similia: necesse est talia ut in pluribus delectabilia esse: et dicit ut in pluribus: quod que uentur aliquem degenerare et non sequi motus nature sue debitos. Et ponit exemplum quoniam simile applaudit et delectat simili: ut homo homo: equus equo: et iuuenis iuueni. Unde et puerbia dicta sunt coetaneus coetaneum delectat semper: similis nouit simile: et gaudet ei. Unde in alia littera dicitur: quod latro nouit latronem: et fera accipit fere: et alia quecumque talia. **C** Deinde cum dicit.

C Quoniam autem simile et cognatum delectabile sibi esse maxime ipse ad seipsum unumquodque hic passus est. Unde necesse omnes amatores sui ipsorum esse: aut magis: aut minus: omnia enim talia existunt ad seipsum maxime.

C Ponit considerationes: que sequuntur ex ista. Et tria facit: quod primo ostendit ex hoc homines diligere seipsos. Secundo ostendit eos diligere sua. Tertio manifestat eos diligere ea: que res applaudent: et ipsos non molestant. Secunda ibi. **C** Quoniam autem amatores. Tertio ibi. **C** Similiter autem et quoniam. **C** Dicit ergo primo: quod quod simile et cognatum sunt delectabile sibi et cuiuslibet: quod unumquodque maxime ad seipsum passus est: quod maxime est sibi similis et cognatus: necesse est omnes homines esse amatores suorum: aut maius: aut minus: quod secundum plus et minus homines se diligunt. Repetit autem causas huius: quod omnia talia: ut cognatio: similitudo: amicitia existit maxime. id est excellenter ad seipsum. **C** Deinde cum dicit.

C Quoniam autem amatores suorum omnes: et que ipsorum necesse delectabilia esse omnibus: puta: opera sermones: propter quod amatores adulationum ut in pluribus: et amatores amantium: et amatores honoris: et amatores filiorum. Ipsorum enim opera filij.

C Ostendit homines diligere sua: et delectari in eis. Et quinque facit secundum quod quinque considerationes ponit. Secunda ibi. **C** Et defectiua perficere. Tertio ibi. **C** Et quoniam principale. Quarta ibi. **C** Adhuc quoniam. Quinta ibi. **C** Et id in quo. **C** Dicit ergo primo: quod quoniam omnes sunt amatores suorum: necesse est omnia que sunt ipsorum: siue sua esse delectabilia omnibus: puta homo diligit opera sua et sermones suos: et inde est: quod homines sunt amatores adulationum: ut in pluribus: quod adulatores laudant eis opera sua: et sunt amatores amantium: quia amantes laudant opera eorum: et sunt amatores honoris: quia etiam hec opera eorum commendantur: et amatores filiorum: quod filij sunt opera ipsorum. **C** Deinde cum dicit.

C Et defectiua perficere delectabile. Ipsorum enim opus iam fit.

C Ponit secundam considerationem: quod delectabile est hominibus perficere defectiua: quod propter complementum quod addunt iam totum opus fit et reputatur ipsorum. Apparet autem

q̄ alia est consideratio ista: que dicit delectabile eē homi-
nibus defectiua p̄ficere a consideratione: qua dixit supra
delectabile erit eis defectiua cōstituere: qz ibi intelligit de
suppletionē indigentē. h̄c autē de defectiōne operum im-
perfectoz. Attamē si illud significarēt verba hęc: z ibi pos-
sent facere aliā z aliā considerationē s̄m q̄ in eis reperit̄
diuersa rō p̄suadendi. ¶ Et diligenter notādū est: qz p̄hs
v̄r multotiens eandem considerationē ponere. ideo atten-
te inuestigare debemus quō ibi reperiri possit diuersa rō
persuasiua: quia talis diuersitas cōsiderationes diuersas
efficit. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et quoniam principari delectabilissimum: z
videre sapiētē p̄cipari delectabile: p̄cipis. n.
sapere. Est autem sapientia multorum z mi-
rabilissimā scientia.

¶ Ponit tertiā considerationē dicens: qz delectabilissimū
est p̄cipari: delectabile est p̄cipiās sapiētia: quā p̄cipa-
tus ōz sapere: quod probat per definitionem sapientie: qz
sapientia est multoz mirabilis sciētia: z multa mirabilia
scire ōz: q̄ alijs dominari vult. Innuī autē hęc maxima p̄-
dictis: qz si homo diligit sua: tanto magis diligit p̄cipari
qz q̄to p̄hibus p̄cipat: plura cognoscit vt sua. ¶ Deiss.

¶ Adhuc quoniam amatores honoris: vt i plu-
ribus necesse increpare vicinos delectabile eē
z subijcere.

¶ Ponit quartā maximā dicens: qz adhuc preter conside-
rationes dictas est hic cōsideratio: qz hoies vt in p̄hibus sūt
amatores honoris: v̄puta cōsideratio dicebat: necesse est
eis eē delectabile vt increpare vicinos: z subijcere eos sibi:
qui in hoc vident honorari. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Et id in quo videt optimus eē ipse sibi. hoc
frequentare: sicut Euripides ait. Et adhuc in-
sistit dans vnus cuiusqz diei plurimam partē:
vt ipse seipso potiatur optimus existens.

¶ Ponit quintā maximā: qz qlibet diligit frequentare id
in quo ipse v̄r optimus sibi: sicut Euripides dicebat. Et ad
hoc insistit vnusquisqz dans vnus cuiusqz diei plurimam
ptē. Nam si hō delectat in opere suo: potissime delectat
in potissimo opere: z ideo si v̄r sibi: qz si sit optimus cit̄ba-
rista: maximā p̄tem temporis ipsius expēdit in cit̄barica-
tione. Cā autem quare maxime delectamur in potissimo
ope nostro est: qz i eo maxime relucet bonitas nostra: z s̄z
ipsam maxime fruimur nobis p̄hs: ideo addit p̄hs q̄ h̄
facit vt seipso maxime potiatur vel fruatur optimus ex-
stans. ¶ Deinde cum dicit.

¶ Similiter autē z quoniam ludus delectabilissimū:
z onnis remissio: z risus delectabilissimū. Ne-
cesse autem etiam risibilia delectabilia eē: z ho-
mines: z verba: z opera. Determinatum autē
est de risibilibus seorsum in his: que de poeti-
ca. De delectabilibus quidez igitur dicta sunt
tanta. Tristitia autem ex contrarijs horuz ma-
nifesta. Quorum quidem igitur gratia iniusti-
tiam faciunt. hec sunt.

¶ Ponit vltimā considerationē dicens: qm̄ ludus est
de numero delectabilium: necesse est risibilia delectabilia
esse: siue talia sint homines: siue verba: siue opera. Ita. n.
delectant: qz attēdere ad talia non v̄r nobis molestia. Ex-
cusat autē se: quare de risibilibus non determinauit. diffu-
sus dicens: qz de risibilibus determinatus est seorsum in

his: q̄ sunt de poetica. i. de poetria: quam fecit. ¶ Ultimo
epilogat: qz de delectabilibus dicta sunt tanta. Tristitia au-
tē sunt manifesta ex cōtrarijs horuz additis quasi addēs alius
epilogū: qz hęc sunt: quoz grā hoies iniustitiā faciunt.

¶ Valiter autem habētes z quibus
dicamus nunc. Ipsi quidem igit̄
cum putarint possibile esse rē agit̄
z sibi p̄hs possibile: siue putent
latere cum egerint: siue cum non
latuerunt: non exoluere penā: aut
exoluere quidē: sed minus dānū esse q̄ sit ip̄s
luctum. Aut que quā cordi habent.

¶ Supius ostēsum est quoz gratia hoies iniusta faciunt.
restat ostendere qualr se h̄ntes: z qbus talia faciūt. Duo
autē facit p̄hs: qz primo p̄tinuat se ad dicēda dicens: qualr
autē se h̄ntes hoies iniusta faciunt: z quibus dicamus nūc.
Secōdo exegitur de intento. Secōda ibi. (Vos quidem igit̄.)
Inuestigat autē primo qualr se h̄ntes iniusta faciunt: z po-
stea qbus: vt superius tangebāt. Secōda ibi. (Iniusta autē
faciūt.) ¶ Circa primum tria facit: qz primo in generalē
tangit modos: s̄m quos se h̄ntes iniusta faciūt. Secundo
qz nō per oēm modū in hoc tractatu determinat de possi-
bili z impossibili: quod est annexū cuiuslibet negotio. Remit-
tit nos ad secundum librum: vbi de his agit̄. Tertio exe-
quitur in speciali: que in generali tetigerat. Secunda ibi.
(Qualia quidem.) Tertia ibi. (Ipsi autē putant.) ¶ Di-
cit ergo primo: qz ipsi homines putant possibile esse rem
iniustā: z sibi p̄hs possibile quadrupl̄citer. Primo si pu-
tent latere cum egerint. Secundo si non latuerint patāt
non exoluere penas. Tertio si putant exoluere: putant au-
tem esse eis minus dānū q̄ sit. Quarto si damna vel
admisa non sunt eis tam chara q̄ acq̄sita per iniustitiā:
que habent cordi: siue que p̄cordialr diligit̄. ¶ Deū rē.

¶ Qualia igitur quidem possibilis videntur: z
qualia impossibilia in his: que posterius dicen-
tur. Cōia. n. oium partū rhetorice hec.

¶ Remittit nos ad secundum librum: vbi determinatur
de possibili z impossibili dicens. Qualia quidem igit̄ pos-
sibilia videntur: z qualia impossibilia dicentur in his: que
posterius: vt in secundo libro. Nam hęc sunt cōmunia oī
partū rhetorice. i. omni negotio rhetorico. ¶ Ad euiden-
tiam huius dicti notandū: qz possibile z impossibile: ma-
ius z minus: que sunt annexa omni negotio rhetorico du-
p̄l̄citer possunt accipi. ¶ Primo s̄m cōsiderationē spālē
qz aliq̄e considerationes de maiorz z minorz de possibili
z impossibili possunt adaptari negotio deliberatiuo: que
sunt inutilia disputatiuo z reuerso. ¶ Secūdo possunt
accipi h̄mōi annexa s̄m rōnem quandam cōmunem: qz
de eis possunt dari considerationes applicabiles omni ne-
gotio. Considerationes autē speciales de annexis ponit p̄hs
in quolibet negotio: vt in deliberatiuo possunt cōsideratio-
nes speciales de maiorz z minorz competentes dicto nego-
cio: cum docuit nos cognoscere maius conferens. Possuit
etiam h̄mōi considerationes de possibili z impossibili: cum
dedit nobis viam ad bene posse persuadere: z docuit nos
s̄m diuersas ciuilitates diuersimode persuadere: quia ali-
qua erant possibilis ad persuadendum v̄r ciuilitati: que
non erant possibilis respectu alterius: sic etiam in exclā-
matiuo possunt considerationes de maiorz z minorz: cum
docuit nos cognoscere maius z minus laudabile. Ponit
etiā rōnes de poli: cū dedit nobis possibilitatē z facilitatē
ad laudandū docendo nos appropinquātia laudabilibus
ostendere